

Vrije Universiteit Brussel

Audiovisueel verhoor van minderjarigen. Onderzoek bij parket.

Heidi Luypaert
2^e jaar licentiaat in de Criminologische Wetenschappen

Promotor : Prof. Dr. K. BEYENS

Eindverhandeling ingediend voor het bekomen van de academische graad Licentiaat in de
Criminologische Wetenschappen

Academiejaar 2004-2005

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD.....	4
INLEIDING.....	5
DEEL I: LITERATUURSTUDIE.....	7
HOOFDSTUK 1: KINDEREN ALS GETUIGEN.....	7
1.1 INLEIDING.....	7
1.2 KINDEREN ALS GETUIGEN: EEN KORTE HISTORISCHE SCHETS.....	7
1.3 HET VERHOREN VAN KINDEREN.....	9
1.3.1 Het belang van een aangepaste verhoortechniek.....	9
▪ 'Suggestibiliteit' en 'suggestiviteit'.....	9
▪ Wat vertelt wetenschappelijk onderzoek ons?.....	9
▪ Hoe kinderen verhoren?.....	10
1.3.2 Het belang van een gestructureerd verhoor en de opvolging van verhoorders.....	12
1.3.3 Kinderen in de rechtbank.....	13
1.4 HET AUDIOVISUEEL VERHOREN VAN KINDEREN.....	15
1.5 BESLUIT.....	17
HOOFDSTUK 2: HET AUDIOVISUEEL VERHOOR VAN MINDERJARIGE SLACHTOFFERS EN GETUIGEN IN HET BUITENLAND.....	18
2.1 INLEIDING.....	18
2.2 ENGELAND EN WALES.....	18
2.2.1 De ontstaansgeschiedenis: een aantal mijlpalen.....	18
▪ <i>Het 'Bexley Project' (1984)</i>	19
▪ <i>Het 'Pigot Committee' (Home Office Advisory Group on Video Evidence, 1988)</i>	19
▪ <i>De 'Criminal Justice Act' (1991)</i>	21
▪ <i>Home Office: 'Memorandum of good practice' (1992)</i>	22
▪ <i>'Speaking up for Justice' (1998): Kwetsbare en geïntimideerde getuigen</i>	24
▪ <i>Youth Justice and Criminal Evidence Act (1999)</i>	24
▪ <i>De implementatie van de 'Youth Justice and Criminal Evidence Act'</i>	26
▪ <i>Home Office: 'Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings' (2000)</i>	27
2.2.2 Het audiovisueel verhoor van minderjarige getuigen en slachtoffers in Engeland en Wales.....	28
▪ <i>Voorafgaand aan het verhoor</i>	28
▪ <i>Het verhoor</i>	29
▪ <i>De video-opname van het verhoor</i>	31
2.2.3 Besluit.....	32
2.3 NEDERLAND.....	33
2.3.1 De ontstaansgeschiedenis.....	33
2.3.2 Regelgeving in Nederland.....	34
▪ <i>Het Landelijk Protocol Studioverhoren</i>	34
▪ <i>Aanwijzing 'Opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik'</i>	35
2.3.3 Een beschrijving van het studioverhoor in Nederland.....	36
▪ <i>Voorafgaand aan het verhoor</i>	36
▪ <i>Het verhoor</i>	37
▪ <i>Afwerking van het verhoor</i>	39
2.3.4 Relevante wet- en regelgeving inzake minderjarige slachtoffers en getuigen.....	40
▪ <i>Het klachtvereiste</i>	40
▪ <i>Het hoorrecht: artikel 167a Wetboek van Strafvordering</i>	41
▪ <i>Het verschoningsrecht</i>	41
▪ <i>Andere bepalingen in het Wetboek van Strafvordering</i>	42
2.3.5 Besluit.....	43
HOOFDSTUK 3: HET AUDIOVISUEEL VERHOOR VAN MINDERJARIGE SLACHTOFFERS EN GETUIGEN IN BELGIË.....	44
3.1 INLEIDING.....	44
3.2 ONTSTAANSGESCHIEDENIS.....	44
3.2.1 Het prille begin.....	44

3.2.2	Wettelijke bepalingen en regelgeving	46
▪	<i>De wet van 13 april 1995 inzake het seksueel misbruik van minderjarigen</i>	46
▪	<i>De wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen</i> ...	46
▪	<i>Ministeriële Omzendbrief over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven</i>	47
3.2.3	De evolutie in België naar netwerken kinderverhoorders	47
▪	<i>De taak 'audiovisueel verhoor van kinderen' in onze huidige politiestructuur</i>	47
▪	<i>De Dienst Gedragwetenschappen: naar een uniforme opleiding voor verhoorders</i>	48
3.3	EEN AANTAL CIJFERGEGEVENS	49
3.4	DE PRAKTIJK VAN HET AUDIOVISUEEL VERHOOR VAN MINDERJARIGEN IN BELGIË.....	51
3.4.1	Wanneer is een audiovisueel verhoor mogelijk?	51
3.4.2	Voorafgaand aan het verhoor	51
3.4.3	Het verhoor	52
▪	<i>Wie, wat, waar?</i>	52
▪	<i>Het stapsgewijs verhoor</i>	53
3.4.4	Na het verhoor	56
▪	<i>Het opstellen van het proces-verbaal</i>	56
▪	<i>Bepalingen omtrent de opname van het verhoor</i>	56
▪	<i>De mogelijkheid van verdere verhoren</i>	57
▪	<i>De persoonlijke verschijning van de minderjarige</i>	57
3.5	EEN VERGELIJKING MET HET BUITENLAND.....	58
3.5.1	Wettelijk kader en regelgeving.....	58
3.5.2	De beslissing tot een audiovisueel verhoor	58
3.5.3	De criteria om tot een audiovisueel verhoor over te gaan	58
3.5.4	De praktijk van het audiovisueel verhoor.....	59
▪	<i>De plaats van het verhoor</i>	59
▪	<i>De verhoorder</i>	59
▪	<i>Het verhoor</i>	60
3.5.5	Na het verhoor	61
▪	<i>Verschijning tijdens het proces</i>	61
▪	<i>De opnames van de verhoren</i>	61
3.6	BESLUIT.....	62
DEEL II: HET ONDERZOEK.....		63
HOOFDSTUK 4: HET ONDERZOEKSOPZET.....		63
4.1	INLEIDING.....	63
4.2	PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK.....	63
4.3	OPZET EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK	64
4.3.1	Keuze van de respondenten.....	64
▪	<i>Selectie van de respondenten</i>	64
▪	<i>Beschrijving van de respondenten</i>	66
4.3.2	Dataverzameling door middel van semi-gestructureerde interviews.....	67
▪	<i>Verantwoording</i>	67
▪	<i>Beschrijving</i>	68
4.3.3	Materiaalverzameling.....	69
4.3.4	Registratie, verwerking en preparatie van de gegevens	70
4.3.5	Beschrijving en verantwoording van analysebeslissingen.....	70
4.3.6	Betrouwbaarheid en geldigheid	71
4.4	BESLUIT.....	72
HOOFDSTUK 5: RESULTATEN		73
5.1	INLEIDING.....	73
5.2	DOELGROEP	73
5.2.1	Minderjarige slachtoffers.....	73
▪	<i>Kenmerken van het kind</i>	73
▪	<i>Feiten</i>	75
▪	<i>Omstandigheden onthulling</i>	77
5.2.2	Minderjarige getuigen	78
5.2.3	Minderjarige daders	78

5.2.4	Meerderjarigen.....	79
5.3	MEERWAARDE.....	79
5.3.1	Waarheidsvinding	80
	▪ Bewijswaarde.....	80
	▪ Vertekening voorkomen.....	81
	▪ Geloofwaardigheid.....	81
5.3.2	De audiovisuele opname	81
	▪ Controle op verhoor.....	81
	▪ Feedback.....	82
	▪ Confrontatie	82
	▪ Vermijdt veelvuldig verhoren	82
	▪ Vervangt getuigenis.....	83
5.3.3	Netwerk kinderverhoorders.....	84
	▪ Kwaliteit verhoor	84
	▪ Ervaring en expertise.....	85
	▪ Beschikbaarheid	85
5.3.4	Respect voor kind	86
5.4	ANDERE BETROKKEN ACTOREN.....	86
5.4.1	Advies politie.....	86
5.4.2	Advies deskundige.....	87
5.4.3	Advies opvoeder/ vertrouwenspersoon	87
5.4.4	Vraag advocaat.....	87
5.5	SYSTEMATISCH	87
5.6	TEGENINDICATIES	88
5.6.1	Kind.....	88
	▪ Leeftijd.....	88
	▪ Mondigheid.....	89
	▪ Trauma	89
	▪ Kind wilt niet.....	90
5.6.2	Dossier.....	90
	▪ Onvoldoende ernstige feiten.....	90
	▪ Ongeloofwaardige klacht	90
	▪ Kosten-baten	91
5.6.3	Onwetendheid magistraat.....	92
5.7	BESLUIT.....	93
	HOOFDSTUK 6: BESPREKING VAN DE ONDERZOEKSRESULTATEN.....	94
6.1	WELKE ELEMENTEN SPELEN IN HET BESLISSINGSPROCES VAN PARKETMAGISTRATEN OM AL DAN NIET OVER TE GAAN TOT EEN AUDIOVISUEEL VERHOOR VAN MINDERJARIGEN EEN ROL	94
6.1.1	De belangrijkste vaststellingen	94
6.1.2	Een aantal opvallende tegenstellingen.....	97
6.1.3	Verschillen tussen arrondissementen.....	98
6.2	HOE OPERATIONALISEREN EN REALISEREN PARKETMAGISTRATEN DE MINISTERIËLE OMZENDBRIEF VAN 16 JULI 2001 IN DE PRAKTIJK?	98
6.3	EEN VERDERE REFLECTIE OVER DE ONDERZOEKSRESULTATEN EN HET ONDERZOEK	99
	ALGEMEEN BESLUIT.....	101
	BIBLIOGRAFIE.....	103
	BIJLAGEN.....	110

VOORWOORD

Ik heb steeds belangstelling gehad voor de ontwikkeling en leefwereld van kinderen. Door mijn voorgaande opleiding Klinische Psychologie en stage in de kinderpsychiatrie heb ik mijn kennis aanzienlijk kunnen uitbreiden. Mijn interesse voor het verhoor van kinderen werd reeds vele jaren geleden opgewekt bij het bekijken van een tv-film, waarin een jong kind diende te getuigen in een rechtbank. Ik zag hoe het kind, door de respectvolle en kindvriendelijke benadering van een psycholoog, de muren om zich heen naar beneden haalde. Dit is me steeds bijgebleven. In deze huidige opleiding in de Criminologische Wetenschappen zocht ik in de keuze van een gepaste stageplaats en scriptieonderwerp een balans tussen criminologie, psychologie en de politionele wereld. De cel Kinderverhoor van de Dienst Gedragswetenschappen bij de federale politie bood me hiertoe de geknipte kans. Deze dienst werkt namelijk rond het audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen. Door mijn stage bij de cel Kinderverhoor en mijn eindverhandeling rond het audiovisueel verhoor heb ik mijn uiteenlopende interesses verder kunnen uitdiepen.

Verschillende personen verdienen een dankwoord, omwille van hun rechtstreekse of onrechtstreekse bijdrage tot dit werk.

Ik wil professor Dr. Beyens bedanken voor de deskundige adviezen en feedback gedurende het tot stand komen van deze eindverhandeling.

Ook de Dienst Gedragswetenschappen heeft een belangrijke rol gespeeld. Marc, Sigrid, Hans en Sandra, bedankt voor de leerrijke ervaringen tijdens de stage en jullie medewerking aan dit onderzoek.

Tijdens het schrijven van deze scriptie heb ik ook van onverwachte hoek hulp gekregen. Ik dank Marcel Verhoef -zederechercheur te Nederland- voor de informatie over de praktijk van het audiovisueel verhoor in Nederland.

Naast deze 'technische hulpverleners' wil ik ook een aantal 'sociale hulpverleners' in de kijker zetten. Vooreerst bedank ik mijn ouders, die me bij deze bijkomende universitaire opleiding onvoorwaardelijk gesteund hebben.

Ook andere familieleden dank ik voor hun steun en interesse. Thijs, jij zorgt steeds voor een ontspannende noot tijdens stressvolle momenten.

Verder wil ik me richten tot mijn vrienden die me tijdens deze bijkomende opleiding steeds gesteund en gemotiveerd hebben. Ik wil vooral Marijke en Valeria bedanken voor hun handige tips en motiverende woorden.

Tot slot gaat mijn dank uit naar iemand die steeds een belangrijke rol speelt. Ben, bedankt voor alles.

INLEIDING

Deze eindverhandeling handelt over het audiovisueel gerechtelijk verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen. Reeds rond het begin van vorige eeuw was er aandacht voor de rol van kinderen als getuigen. Er werd in deze periode vaak gesteld dat kinderen de meest onbetrouwbare getuigen zijn. Onderzoek heeft intussen het tegendeel bewezen en dit stereotiepe beeld werd dan ook verworpen. Mits de juiste benadering van deze jonge getuigen en slachtoffers, kunnen zij vaak onmisbaar én betrouwbaar juridisch materiaal aanbrenge. Het woord van deze kinderen kan een belangrijke slagkracht hebben in de verdere rechtspleging. Maar op welke wijze moeten kinderen verhoord worden? En wat met het kind zelf? Wordt het slechts ‘gebruikt’ in functie van het juridisch apparaat en wordt het verzamelen van informatie en bewijsmateriaal niet prioritair gesteld? Welke stappen kunnen concreet genomen worden om het verhoor meer kindvriendelijk te maken? Wie zal het kind verhoren? Dit zijn enkele vragen die zeker gesteld moeten worden, wanneer men kinderen bij het juridisch proces betreft. Naast het verzamelen van betrouwbaar bewijsmateriaal, dient men minstens evenveel aandacht te schenken aan het kind om verdere traumatisering of secundaire victimisatie te reduceren of te voorkomen. Verscheidene landen ontwikkelden procedures om het verhoor van kinderen enerzijds meer betrouwbaar en anderzijds meer kindvriendelijk te maken. Het audiovisueel verhoor is één van deze methoden om tegemoet te komen aan de specifieke noden van jonge getuigen en slachtoffers. Met deze eindverhandeling werpen we een blik op het (audiovisueel) verhoor van minderjarigen en bekijken we hoe verschillende landen, namelijk Engeland en Wales, Nederland en België, een antwoord bieden op onder meer bovenstaande vragen.

In het domein van kinderen als getuigen gaat de aandacht veelal naar het (audiovisueel) verhoor zelf, zoals de betrouwbaarheid van de verklaringen en hoe men de betrokkenheid van kinderen bij de strafrechtspleging meer kindvriendelijk kan maken. Met ons onderzoek bekijken we het audiovisueel verhoor vanuit een ander perspectief, namelijk vanuit de magistratuur. In ons land kunnen magistraten in bepaalde gevallen een audiovisueel verhoor bevelen bij minderjarige getuigen en slachtoffers. Aangezien het gaat om een *mogelijkheid* en niet om een verplichting, kunnen we ons de vraag stellen welke elementen in de praktijk een rol spelen bij deze beslissing. Het is immers denkbaar dat magistraten verschillende beslissingsprocessen hanteren. Deze vraag staat in ons onderzoek centraal. De Ministeriële Omzendbrief van 2001¹ geeft een aantal elementen aan waar een magistraat rekening mee moet of kan houden. We gaan in ons onderzoek na hoe parketmagistraten deze omzendbrief operationaliseren. Mogelijk spelen nog andere factoren een rol in de beslissing om tot een audiovisueel verhoor over te gaan. We verzamelen onze gegevens aan de hand van semi-structureerde interviews bij parketmagistraten. Dit domein is in ons land tot op heden nog niet bestudeerd. Wij hebben ook geen weet van gelijkaardig onderzoek in het buitenland.

De probleemstelling van dit onderzoek werd in eerste instantie geformuleerd door de cel Kinderverhoor van de Dienst Gedragwetenschappen (federale politie), waar ik stage heb gelopen. Dit onderzoek is voor deze dienst -die in ons land werkt rond het audiovisueel verhoor van minderjarigen- zeer relevant, omdat ze hierdoor een zicht krijgt op de praktijk in ons land. Bovendien kan ze op deze manier in de toekomst rekening houden met eventuele knelpunten.

---

¹ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven.

Door mijn belangstelling voor de ontwikkeling, het gedrag en de denkwereld van kinderen in het algemeen en het verhoor van kinderen in het bijzonder, leek dit onderzoek een goede kans om deze interesses verder uit te diepen. Ik heb dan ook niet gearzeld om dit onderzoeksvoorstel van de dienst Gedragswetenschappen aan te nemen en deze probleemstelling verder uit te werken.

Deze eindverhandeling omvat twee delen:

In **deel 1** geven we een overzicht van de geraadpleegde literatuur. Deze **literatuurstudie** is opgebouwd uit drie hoofdstukken.

In *Hoofdstuk 1* geven we een algemeen overzicht van het verhoor van kinderen. We schetsen een historisch overzicht van de opvattingen over de rol van kinderen als getuigen. Kinderen werden namelijk niet altijd als betrouwbare getuigen beschouwd. Vervolgens gaan we na met welke factoren verhoorders rekening moeten houden bij gesprekken met kinderen en hoe een verhoor bij voorkeur moet verlopen. Tot slot beschrijven we de meerwaarde van een audiovisuele opname van het verhoor.

Hoofdstuk 2 handelt over het audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen in het buitenland. We nemen hier de evolutie, de regel- en wetgeving en de praktijk inzake het videoverhoor in Engeland en Wales, en Nederland onder de loep.

In *Hoofdstuk 3* bestuderen we uitgebreid het audiovisueel verhoor in België. We bekijken de evolutie naar de huidige wet- en regelgeving, de ontwikkeling van een uniforme opleiding voor kinderverhoorders en van het netwerk kinderverhoorders in het hele land. We gaan ook dieper in op de praktijk van het videoverhoor. Vervolgens maken we een kritische vergelijking met Engeland en Wales, en Nederland. Ondanks verscheidene overeenkomsten zijn er namelijk duidelijke verschillen op te merken tussen deze landen.

Vervolgens gaan we in **deel 2** in op het **onderzoeksgedeelte** van deze eindverhandeling.

In *Hoofdstuk 4* bespreken we ons onderzoeksopzet. We vangen dit hoofdstuk aan met de beschrijving van onze probleem- en doelstelling. Vervolgens geven we het opzet en de uitvoering van dit onderzoek weer. Ook de keuze en de beschrijving van onze respondenten en de gehanteerde dataverzameling komen aan bod. Vervolgens behandelen we de registratie, verwerking en preparatie van de gegevens voor de analyses, om dan over te gaan tot een beschrijving en verantwoording van de analysebeslissingen. Tot slot reflecteren we over de betrouwbaarheid en geldigheid van onze gegevens.

Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van onze onderzoeksresultaten. De verschillende elementen die op basis van ons onderzoek bij magistraten een rol blijken te spelen om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor, zijn gegroepeerd in verschillende thema's.

In *Hoofdstuk 6* bespreken we onze onderzoeksresultaten en formuleren we een antwoord op onze onderzoeksvragen. We formuleren ook een aantal bijkomende bedenkingen over onze onderzoeksresultaten en het onderzoek.

Tot slot volgt in *Hoofdstuk 7* een algemeen besluit van deze eindverhandeling.

DEEL I: LITERATUURSTUDIE

Hoofdstuk 1: Kinderen als getuigen

1.1 Inleiding

Kinderen treden reeds eeuwen op als getuigen, maar telkens werd de waarde van hun getuigenis in vraag gesteld. De betrouwbaarheid van getuigenissen van kinderen vormt reeds lang een controverse.² Sinds het begin van de twintigste eeuw zijn er een aantal belangrijke verschuivingen op te merken in de opvattingen over de rol van kinderen als getuigen. Wetenschappelijk onderzoekers mengden zich in deze periode in dit debat. In het onderzoek naar de betrouwbaarheid van getuigenissen van kinderen zijn er een aantal opmerkelijke pioniers, die we in het eerste deel van dit hoofdstuk bespreken. Vervolgens bekijken we verschillende elementen, zoals suggestibiliteit, waarmee verhoorders rekening moeten houden bij gesprekken met kinderen. We overlopen een aantal onderzoeksbevindingen, die tevens implicaties hebben voor de wijze waarop kinderen moeten verhoord worden. We benadrukken op basis van onderzoeksgegevens ook het belang van een gestructureerd verhoor en de opvolging van verhoorders. Ook de verschijning van kinderen voor de rechtbank komt kort aan bod. We ronden dit hoofdstuk af met een bespreking van de voor- en nadelen van een audiovisuele opname van het verhoor. Deze methode blijkt namelijk een oplossing te bieden voor verschillende knelpunten verbonden aan het verhoor en de verschijning van kinderen voor de rechtbank.

1.2 Kinderen als getuigen: een korte historische schets

Vóór de aanvang van wetenschappelijk onderzoek, bevatten veel populaire psychologische en medische werken sterke vooroordelen ten opzichte van kinderen. Het was de Franse psycholoog Binet die als eerste een systematisch onderzoek uitvoerde rond getuigenissen van kinderen.³ In 1900 publiceerde Binet in zijn werk *'La Suggestibilité'* onderzoeksresultaten omtrent de suggestibiliteit van kinderen en de effecten van leidende vragen. Hij toonde onder meer aan dat vrije reproductie -via het neerschrijven van wat men gezien heeft- tot de meest betrouwbare informatie leidde, terwijl (mis)leidende vragen een negatieve invloed hadden op de juistheid van de informatie. Deze bevindingen zijn een eerste demonstratie van resultaten die tot op heden bevestigd worden in wetenschappelijk onderzoek. Op basis van zijn resultaten wees Binet rechters op de gevaren van het stellen van vragen. Ondanks het juridische belang van zijn werk, zette hij dit niet voort, waarbij hij de Franse justitie een gebrek aan samenwerking verweet.⁴

De Duitse psycholoog Stern wees op zijn beurt op het belang van vrije herinneringen en het gevaar van suggestieve vragen en herhaalde ondervragingen over dezelfde gebeurtenis. Hij stelt -zoals Binet- dat in vele gevallen de volwassene die vragen stelt, verantwoordelijk is

² G.S. GOODMAN, "Children's Testimony in Historical Perspective", *Journal of Social Issues* 1984, afl. 2, 9.

³ *Ibid.*, 18-19.

⁴ S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom*, Washington, American Psychological Association, 2000, 54; G.S. GOODMAN, "Children's Testimony in Historical Perspective", *l.c.*, 19.

voor onbetrouwbare getuigenissen van kinderen.⁵ Stern stelde toen reeds dat opgeleide onderzoekers deze verhoren moeten afnemen en dat het verhoor zo snel mogelijk en éénmalig zou moeten gebeuren.⁶

Ook de Belgische psycholoog Varendonck wees in het begin van de twintigste eeuw op de invloed van vraagstellingen bij getuigenissen van kinderen. Hij concludeerde op basis van een aantal experimenten dat kinderen niet accuraat kunnen waarnemen en dat ze alles geloven wat volwassenen hen willen doen geloven. Zijn onderzoeksresultaten werden in rechtzalen frequent gebruikt om twijfel te zaaien rond getuigenissen van kinderen.⁷

Deze eerste onderzoeken droegen bij tot het beeld van kinderen als ‘gevaarlijke en onbetrouwbare getuigen’. De vraag die Varendonck zich stelde, namelijk “*Wanneer gaan we het luisteren naar kinderen bij rechtzaken in beschaafde naties opgeven?*”⁸ is een mooie illustratie van de toenmalige opvatting over kinderen als getuigen.

Ondanks de groeiende belangstelling voor onderzoek rond de betrouwbaarheid van getuigenissen van kinderen in het begin van de twintigste eeuw, verschenen in de periode tussen de jaren twintig en de jaren zestig weinig vernieuwende onderzoekspublicaties.⁹ In de jaren tachtig ontstond er een hernieuwde belangstelling voor onderzoek rond getuigenissen van kinderen. In tegenstelling tot het scepticisme ten aanzien van jonge getuigen in het begin van de twintigste eeuw, geven recentere studies een genuanceerder en positiever beeld weer. Zoals we in het volgende deel zien, geeft onderzoek namelijk aan dat kinderen zelfs op heel jonge leeftijd betrouwbare en accurate informatie kunnen geven over bepaalde gebeurtenissen en/of personen. De aandacht was evenwel niet langer gefocust op de invloed van misleidende vragen, maar breidde uit naar andere domeinen, zoals de bruikbaarheid van anatomisch correcte poppen, beoordelingen van volwassenen omtrent de credibiliteit van jonge getuigen en de vergelijking met de betrouwbaarheid van herinneringen van volwassenen. Getuigenissen van volwassenen kunnen namelijk evenzeer aan invloeden onderhevig zijn. Deze hernieuwde belangstelling hangt samen met de media-aandacht en de maatschappelijke reactie op een stijgende prevalentie van kindermisbruik en de ondoeltreffende vervolging van deze misdrijven.¹⁰ Deze misdrijven zijn vaak moeilijk te onderzoeken, omdat in vele gevallen geen duidelijk bewijsmateriaal is, behalve de getuigenis van de dader en het kind.¹¹ Verschillende landen waren genoodzaakt om hun rechtssysteem op sommige vlakken te herzien, bijvoorbeeld wat de toelaatbaarheid van en het omgaan met jonge getuigen betreft. Meer en meer kinderen werden als getuigen toegelaten, waarbij men meer kindvriendelijke maatregelen ontwikkelde, zoals het getuigen via een video-link in de plaats van in de rechtbank.¹² In de volgende hoofdstukken komen een aantal van deze ‘kindvriendelijke maatregelen’ uitgebreider aan bod.

---

⁵ S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom*, o.c., 57; G.S. GOODMAN, “Children’s Testimony in Historical Perspective”, *l.c.*, 21.

⁶ G.S. GOODMAN, “Children’s Testimony in Historical Perspective”, *l.c.*, 22.

⁷ S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom*, o.c., 55-56.

⁸ G.S. GOODMAN, “Children’s Testimony in Historical Perspective”, *l.c.*, 9.

⁹ S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom*, o.c., 58-59.

¹⁰ *Ibid.*, 64.

¹¹ M.E. LAMB, Y. ORBACH, K.J. STERNBERG, P.W. ESPLIN en I. HERSHKOWITZ, “The Effects of Forensic Interview Practices on the Quality of Information Provided by Alleged Victims of Child Abuse”, in H.L. WESTCOTT, G.M. DAVIES en R.H.C. BULL (eds.), *Children’s Testimony, A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*, Chichester, Wiley, 2002, 131.

¹² S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom*, o.c., 64-65.

1.3 Het verhoren van kinderen

1.3.1 HET BELANG VAN EEN AANGEPASTE VERHOORTECHNIEK

Het verhoor van kinderen is een belangrijk onderzoeksdomein geworden. Met name over de suggestibiliteit van kinderen is er heel wat gepubliceerd. In dit deel geven we een beknopt overzicht van wat suggestibiliteit en suggestiviteit precies inhouden, en zetten we een aantal belangrijke onderzoeksbevindingen op een rijtje. Deze bevindingen hebben namelijk gevolgen voor de wijze waarop kinderen dienen verhoord te worden.

▪ ‘Suggestibiliteit’ en ‘suggestiviteit’

In de literatuur over getuigenissen en het verhoren van kinderen keren de concepten ‘suggestibiliteit’ en ‘suggestiviteit’ regelmatig terug. Wat houden deze termen precies in? Suggestibiliteit wordt traditioneel gedefinieerd als *“the extent to which individuals come to accept and subsequently incorporate post-event information into their memory recollections”*¹³. Deze definitie houdt in dat suggestibiliteit een onbewust, op het geheugen gebaseerd proces is, dat resulteert uit informatie die na een bepaalde gebeurtenis werd gegeven. Ceci en Bruck formuleren een ruimere benadering van dit concept. Deze auteurs verwijzen met suggestibiliteit naar de mate waarin het coderen, bewaren, oproepen en rapporteren van gebeurtenissen beïnvloed kan zijn door interne en externe factoren. Dit houdt in dat informatie kan aanvaard worden, ook al is de persoon bewust dat de informatie in strijd is met de waargenomen gebeurtenis. Het impliceert met andere woorden dat een kind zijn verhaal kan aanpassen, ook al herinnert het zich nog wat er gebeurd is. Suggestibiliteit kan resulteren uit zowel sociale als cognitieve factoren, zoals verwachtingen, subtiele suggesties, leidende vragen, bedreigingen, het willen behagen van personen en sociale druk.¹⁴

Er bestaat een belangrijk onderscheid tussen ‘suggestibiliteit’ en ‘suggestiviteit’. Suggestibiliteit verwijst naar de neiging van een individu om op een bepaalde wijze te reageren op suggesties. Kortom: terwijl suggestibiliteit staat voor kenmerken van een persoon, verwijst suggestie naar de kenmerken van een stimulus.¹⁵

▪ Wat vertelt wetenschappelijk onderzoek ons?

Uit onderzoek blijkt dat kinderen meer suggestibel zijn dan volwassenen, waarbij kinderen jonger dan zes jaar het meest vatbaar zijn voor suggestie¹⁶. Jonge kinderen zijn gevoelig voor sociale druk, hetgeen hun antwoorden kan sturen¹⁷. Jonge kinderen beschouwen de volwassene veelal als een autoriteitsfiguur en denken dat deze al het antwoord weet op de

---

¹³ S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom*, o.c., 44.

¹⁴ *Ibid.*, 44-45.

¹⁵ G.H. GUDJONSSON, *The Psychology of Interrogations and Confessions, A Handbook*, Chichester, Wiley, 2003, 336.

¹⁶ S.J. CECI en M. BRUCK, “Suggestibility of the Child Witness: A Historical Review and Synthesis”, *Psychological Bulletin* 1993, 431; L. VERHOFSTADT-DENEVE, A. VYT en P. VAN GEERT, *Handboek ontwikkelingspsychologie: grondslagen en theorieën*, Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 1991, in P.J. VAN KOPPEN, D.J. HESSING, H.L.G.J. MERKELBACH en H.F.M. CROMBAG (eds.), *Het Recht van Binnen, Psychologie van het Recht*, Deventer, Kluwer, 2002, 511-512.

¹⁷ A.C. CEDERBORG, “Factors influencing child witnesses”, *Scandinavian Journal of Psychology* 2004, 197.

vragen die hij stelt. Kinderen gaan mee met wat de verhoorder zegt en doet, omdat ze het moeilijk hebben om het gezag van de volwassene in twijfel te trekken. Dit draagt met andere woorden bij tot een verhoogde suggestibiliteit van jonge kinderen.¹⁸ Jonge kinderen zouden ook zelden om een toelichting vragen wanneer ze iets niet begrepen hebben, noch aangeven dat ze het antwoord niet weten.¹⁹ Andere factoren die tot een verhoogde suggestibiliteit kunnen leiden, zijn onder meer een laag intelligentievermogen en een lagere mate van zelfvertrouwen.²⁰ Het onderzoek van Ackil en Zaragoza toont bovendien aan dat jongere kinderen van zes jaar meer vatbaar zijn voor een belangrijke geheugenfout. Jonge kinderen hebben namelijk meer de neiging om te *geloven* dat ze bepaalde zaken gezien hebben, terwijl deze louter gesuggereerd zijn.²¹

Ceci en collega's wijzen er terecht op dat onderzoeksresultaten en -tendenzen rond bijvoorbeeld suggestibiliteit, geheugen en leeftijd niet betekenen dat deze gelden voor elk individu²². Niet elk jong kind is bijvoorbeeld in hoge mate vatbaar voor suggestie. Uiteraard maakt dit voorspellingen omtrent de betrouwbaarheid moeilijk. Elk geval dient dan ook apart door deskundigen beoordeeld te worden. Ook impliceren deze onderzoeken niet dat getuigenissen van (jonge) kinderen geheel onbetrouwbaar zijn. Veel hangt af van hoe de verhoorder praat met het kind over de feiten.

▪ **Hoe kinderen verhoren?**

Goede verhoortechnieken zijn belangrijk voor de verdere rechtsprocedure. In de jaren tachtig stelde Goodman dat vele zaken geen gevolg krijgen omwille van slechte verhoortechnieken tijdens het vooronderzoek. Suggestieve bevragingen kunnen latere vervolgingen ondermijnen.²³ Een aangepaste opleiding voor verhoorders drong zich dan ook op. Bovenstaande onderzoeksresultaten hebben belangrijke gevolgen voor de wijze waarop kinderen moeten gehoord worden. Zoals eerder aangehaald, *kunnen* kinderen -afhankelijk van de wijze waarop ze ondervraagd worden- betrouwbare informatie geven. Er bestaat tegenwoordig een wijdverspreide consensus over hoe het verhoren van kinderen moet gebeuren.

In de praktijk blijken verhoorders vaker te steunen op gesloten vragen -waaronder leidende, suggestieve en meerkeuzevragen- dan op open vragen²⁴. Zowel veld- als labostudies geven echter aan dat informatie bekomen via het vrij verhaal van het kind en via open vragen, het meest betrouwbaar is. De getuigenissen kunnen bovendien even betrouwbaar zijn als deze van volwassenen.²⁵ Het probleem is evenwel dat heel jonge kinderen weinig informatie

---

¹⁸ E. ELBERS en J.J.F. TER LAAK, "Kinderen als getuigen", *Justitiële Verkenningen* 1989, afl. 6, 100; K.J. SAYWITZ, "Developmental Underpinnings of Children's Testimony", in H.L. WESTCOTT, G.M. DAVIES en R.H.C. BULL (eds.), *o.c.*, 9-10.

¹⁹ E. ELBERS en J.J.F. TER LAAK, *l.c.*, 100.

²⁰ J. CECI, A.M. CROSSMAN, M.H. SCULLIN, L. GILSTRAP en M.L. HUFFMAN, "Children's Suggestibility Research: Implications for the Courtroom and the Forensic Interview", in H.L. WESTCOTT, G.M. DAVIES en R.H.C. BULL (eds.), *o.c.*, 125-127.

²¹ J.K. ACKIL en M.S. ZARAGOZA, "Developmental Differences in Eyewitness Suggestibility and Memory for Source", *Journal of Experimental Child Psychology* 1995, 75.

²² S.J. CECI, A.M. CROSSMAN, M.H. SCULLIN, L. GILSTRAP en M.L. HUFFMAN, *l.c.*, 117.

²³ G.S. GOODMAN, "Children's Testimony in Historical Perspective", *l.c.*, 18.

²⁴ M.E. LAMB, Y. ORBACH, K.J. STERNBERG, P.W. ESPLIN en I. HERSHKOWITZ, *l.c.*, 133.

²⁵ H.R. DENT en G.M. STEPHENSON, "An experimental study of the effectiveness of different techniques of questioning child witnesses", *British Journal of Social and Clinical Psychology* 1979, 48; H. DENT, "The Effects of Age and Intelligence on Eyewitnessing Ability", in H. DENT en R. FLIN (eds.), *Children as*

geven op open vragen. Kinderen zouden zich spontaan minder herinneren dan volwassenen, waarbij de hoeveelheid gerapporteerde details toeneemt met de leeftijd. Vanaf ongeveer de leeftijd van twaalf jaar, zouden kinderen op dit vlak het niveau van een volwassene bereiken.²⁶ Omdat jonge kinderen spontaan weinig informatie geven, is het voor de verhoorder vaak nodig om meer gerichte vragen te stellen. Hoewel specifieke vragen tot meer volledige informatie kunnen leiden, is dit veelal ten koste van de juistheid van de informatie.²⁷ Het is dan ook aangewezen deze vragen pas later in het verhoor te stellen. Lamb en collega's geven aan dat specifieke vragen de aandacht op bepaalde topics richten, maar dat de verhoorder deze moet combineren met open vragen om over dat topic meer vrij verhaal te bekomen²⁸.

Onderzoeksresultaten suggereren bovendien dat kinderen zo snel mogelijk hun verhaal moeten vertellen. Naarmate er meer tijd verstreken is tussen de feiten en het vertellen over deze feiten, vermindert de juistheid en de volledigheid van de gegeven informatie en neemt de suggestibiliteit van kinderen toe.²⁹ Ook herhaalde ondervragingen verhogen de mate van onnauwkeurigheden³⁰. Dit geldt niet alleen voor herhaalde politieverhoren. Ook gesprekken met hulpverleners kunnen een suggestief karakter hebben en het verhaal van het kind kleuren.³¹ Wanneer steeds dezelfde vragen gesteld worden aan het kind, kan het de indruk krijgen dat het eerder gegeven antwoord onjuist was en dat het een ander antwoord moet geven³². Bovendien kunnen herhaalde verhoren een verhoogde kans inhouden dat het kind extra getraumatiseerd wordt. Het kind wordt namelijk telkens opnieuw geconfronteerd met de feiten en kan de indruk krijgen dat het niet geloofd wordt.³³

Het is belangrijk dat de verhoorder objectief blijft. Hypotheses of overtuigingen omtrent de feiten -gebaseerd op eerder verworven informatie- kunnen het gedrag van de verhoorder beïnvloeden. Zo kan de verhoorder 'bevestiging' zoeken voor deze overtuigingen, waarbij zijn verbaal en nonverbaal gedrag bepaalde antwoorden van het kind bekrachtigen en andere denkpistes bijgevolg niet verkend worden.³⁴ Deze 'interviewer bias' blijkt niet zonder gevolgen te zijn. Indien de hypothese van de verhoorder juist is, geven jonge kinderen een hoge mate van juiste informatie. Foute hypotheses daarentegen, kunnen leiden tot een hoge

---

Witnesses, Chichester, Wiley, 1992, 8-10; E. ELBERS en J.J.F. TER LAAK, *l.c.*, 95; M.E. LAMB, K.J. STERNBERG en P.W. ESPLIN, "Conducting investigative interviews of alleged sexual abuse victims", *Child Abuse and Neglect* 1998, 819; E.F. LOFTUS en G.M. DAVIES, "Distortions in the memory of children", *Journal of Social Issues* 1984, afl. 2, 64.

²⁶ E. ELBERS en J.J.F. TER LAAK, *l.c.*, 95; G. WOLTERS, "De betrouwbaarheid van ooggetuigen", in P.J. VAN KOPPEN en H.F.M. CROMBAG (eds.), *De menselijke factor, Psychologie voor juristen*, Arnhem, Gouda Quint, 1991, 171.

²⁷ H. DENT, *l.c.*, 8-10; E. ELBERS en J.J.F. TER LAAK, *l.c.*, 95; E.F. LOFTUS en G.M. DAVIES, *l.c.*, 64; G. WOLTERS, *l.c.*, 171.

²⁸ M.E. LAMB, K.J. STERNBERG en P.W. ESPLIN, *l.c.*, 820.

²⁹ J.K. ACKIL en M.S. ZARAGOZA, *l.c.*, 75; H. DENT, *l.c.*, 9; G. WOLTERS, *l.c.*, 172.

³⁰ H.D. ALESSI en M.B. BALLARD, "Memory development in Children: Implications for Children as Witnesses in Situations of Possible Abuse", *Journal of Counseling & Development* 2001, 401.

³¹ A.C. CEDERBORG, *l.c.*, 203-204.

³² E. RASSIN en P.J. VAN KOPPEN, "Het verhoren van kinderen in zedenzaken", in P.J. VAN KOPPEN, D.J. HESSING, H.L.G.J. MERKELBACH en H.F.M. CROMBAG (eds.), *Het Recht van Binnen, Psychologie van het Recht*, Deventer, Kluwer, 2002, 516.

³³ L. CLAEYS en B. COOLS, "Audiovisueel verhoor van kinderen", in G. VERMEULEN (ed.), *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, 551.

³⁴ S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom, o.c.*, 79; N.D. VOGELTANZ en R.S. DRABMAN, "A procedure for evaluating young children suspected of being sexually abused", *Behavior Therapy* 1995, 584.

mate van onjuiste informatie.³⁵ Verhoorders moeten ook rekening houden met de taalontwikkeling van het kind en hun taalgebruik tijdens het verhoor aanpassen³⁶. Uiteraard zijn niet alleen verhoortechnieken om de meest betrouwbare informatie te verkrijgen van belang. Minstens even belangrijk is dat zij ook steun en begrip tonen voor het kind.

1.3.2 HET BELANG VAN EEN GESTRUCTUREERD VERHOOR EN DE OPVOLGING VAN VERHOORDERS³⁷

Inzichten in de wijze hoe een verhoor afgenomen moet worden, wilt niet meteen zeggen dat het gedrag van verhoorders in de praktijk verandert. Indicaties dat aanbevolen interviewtechnieken in de praktijk niet geïmplementeerd worden, hebben aanleiding gegeven tot de ontwikkeling van verschillende trainingsprogramma's om de kwaliteit van verhoren te verbeteren³⁸. Er zijn intensieve (vaak kortdurende) trainingsprogramma's ontwikkeld waarin de principes waarmee men rekening moet houden in een verhoor, aangeleerd worden. Verhoorders oefenen dit ook in rollenspelen. Verscheidene studies hebben echter aangetoond dat deze trainingen geen significante veranderingen teweegbrengen in het gedrag van de verhoorders.³⁹ Blijkbaar hebben deze trainingen wel effect op de kennis van de verhoorders, maar niet of nauwelijks op hun gedrag tijdens verhoren na de training. Open vragen bijvoorbeeld, blijken de verhoorders niet significant meer toe te passen. Ze blijven steunen op hun 'oude' verhoortechnieken, waarbij vaak gerichte vragen aan bod komen. Het is met andere woorden blijkbaar moeilijk om gedrag te veranderen en langdurende effecten te behouden.

Onderzoek suggereert dat de kwaliteit van verhoren evenwel toeneemt wanneer verhoorders getraind worden in het volgen van een *gestructureerd protocol*. Een eerste pilootstudie geeft aan dat een gestructureerd interviewprotocol het toepassen van adequate verhoorstrategieën en de mate van informatie verkregen uit vrije herinneringen verhoogt⁴⁰. Ook latere studies wezen in deze richting⁴¹. In deze onderzoeken kregen de verhoorders het NICHD protocol aangeleerd: een gestructureerd maar flexibel protocol, waarin

---

³⁵ S.J. CECI en M. BRUCK, *Jeopardy in the Courtroom, o.c.*, 92.

³⁶ E. RASSIN en P.J. VAN KOPPEN, *l.c.*, 516.

³⁷ Deze tekst is een uittreksel uit het stageverslag (Dienst Gedragswetenschappen) en is ook in kader van deze scriptie relevant.

³⁸ K.J. STERNBERG, M.E. LAMB, P.W. ESPLIN en L.P. BARADARAN, "Using a scripted protocol in investigative interviews: A pilot study", *Applied Developmental Science*, 1999, 70.

³⁹ J. ALDRIDGE en S. CAMERON, "Interviewing child witnesses: Questioning techniques and the role of training", *Applied Developmental Science* 1999, 144-145; K.A. FREEMAN en T.L. MORRIS, "Investigative interviewing with children: Evaluation of the effectiveness of a training program for child protective service workers", *Child Abuse and Neglect* 1999, 709-710; A.R. WARREN, C.E. WOODALL, M. THOMAS, M. NUNNO, J.M. KEENEY, S.M. LARSON en J.A. STADFELD, "Assessing the effectiveness of a training program for interviewing child witnesses", *Applied Developmental Science*, 1999, 133-135.

⁴⁰ K.J. STERNBERG, M.E. LAMB, P.W. ESPLIN en L.P. BARADARAN, *l.c.*, 74.

⁴¹ Y. ORBACH, I. HERSHKOWITZ, M.E. LAMB, K.J. STERNBERG, P.W. ESPLIN en D. HOROWITZ, "Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims", *Child Abuse and Neglect* 2000, 744-745; K.J. STERNBERG, M.E. LAMB, Y. ORBACH, P.W. ESPLIN en S. MITCHELL, "Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free recall prompts in the course of forensic interviews", *Journal of Applied Psychology* 2001, 1002; M.E. LAMB, K.J. STERNBERG, Y. ORBACH, P.W. ESPLIN en S. MITCHELL, "Is ongoing feedback necessary to maintain the quality of investigative interviews with alleged abused children?", *Applied Developmental Science* 2002, 39-40; M.E. LAMB, K.J. STERNBERG, Y. ORBACH, I. HERSHKOWITZ, D. HOROWITZ en P.W. ESPLIN, "The effects of intensive training and ongoing supervision on the quality of investigative interviews with alleged sex abuse victims", *Applied Developmental Science* 2002, 123-124.

wetenschappelijke inzichten geïmplementeerd zijn. Het is ontwikkeld door onderzoekers van het *National Institute of Child Health and Human Development*. Dit protocol leidt verhoorders door alle fasen van het verhoor, waarbij onder meer gewezen wordt op het belang van open vragen en waarbij informatie uit vrije herinnering gemaximaliseerd wordt. De verhoorders blijken in deze studies meer open en minder gerichte en suggestieve vragen te stellen na het aanleren van het protocol. Zoals eerder aangehaald, leiden open vragen tot meer accurate informatie.

Deze onderzoeken wijzen naast het belang van trainen van vaardigheden, ook op het belang van feedback na de trainingen. Uit onderzoek blijkt dat voortdurende supervisie en feedback na de training cruciaal kunnen zijn in het blijven toepassen van de aangeleerde verhoortechnieken⁴². De studie van Lamb en collega's geeft aan dat het stoppen met supervisie en feedback een negatief effect had op de verhoortechnieken: de verhoorders hanteerden minder open vragen en ze deden meer (en sneller) beroep op gerichte en zelfs suggestieve vragen⁴³. De verhoorders vallen dus terug op oude, minder effectieve en gewenste verhoortechnieken. De onderzoekers associëren het stoppen met supervisie ook met het verkrijgen van een lagere kwaliteit van informatie, omdat open vragen tot meer accurate informatie leiden. Samengevat hebben bovenstaande studies aangetoond dat de kwaliteit van verhoren verbeterd kan worden wanneer verhoorders getraind zijn om een gedetailleerd interview protocol te volgen *en* continue supervisie en feedback krijgen.

Naast het NICHD protocol, bestaat ook het '*Stepwise interview*', ontwikkeld door Yuille en collega's⁴⁴. Het verwijst naar het gebruik van een reeks stappen gedurende het verhoor van algemeen naar specifiek. Het biedt het kind de kans vrijuit te spreken, waarbij men nadien andere ondervragingsmethoden gebruikt. Na het vrije verhaal moet de verhoorder eerst open en algemene vragen stellen zonder het gesprek te leiden. Het kind wordt nadien aangespoord zich meer specifieke zaken te herinneren doordat de verhoorder verduidelijking vraagt van details die het kind reeds heeft aangebracht.⁴⁵ Deze opbouw zou de meest betrouwbare methode zijn om nauwkeurige informatie te bekomen⁴⁶. Net zoals bij het NICHD protocol krijgt de verhoorder richtlijnen mee over welke stappen hij doorheen het verhoor moet aanwenden.

1.3.3 KINDEREN IN DE RECHTBANK

Zoals eerder aangehaald, worden kinderen sinds de jaren tachtig steeds meer als 'volwaardige' getuigen beschouwd. Dit blijkt zich ook te uiten in het aantal kinderen die voor de rechtbank hun getuigenis moeten af te leggen. Flin en collega's gaven bijvoorbeeld begin jaren negentig aan dat in Groot-Brittannië het aantal kinderen die voor de rechtbank

---

⁴² K.J. STERNBERG, M.E. LAMB, Y. ORBACH, P.W. ESPLIN en S. MITCHELL, *l.c.*, 1002-1003; M.E. LAMB, K.J. STERNBERG, Y. ORBACH, I. HERSHKOWITZ, D. HOROWITZ en P.W. ESPLIN, *l.c.*, 123-124; M.E. LAMB, K.J. STERNBERG, Y. ORBACH, P.W. ESPLIN en S. MITCHELL, *l.c.*, 39.

⁴³ M.E. LAMB, K.J. STERNBERG, Y. ORBACH, P.W. ESPLIN en S. MITCHELL, *l.c.*, 39-40.

⁴⁴ J.C. YUILLE, R. HUNTER, R. JAFFE en J. ZAPARNICK, "Interviewing children in sexual abuse cases", in G.S. GOODMAN en B.L. BOTTOMS (eds.), *Child victims, child witnesses: Understanding and improving testimony*, Londen, Guilford, 1993, 95-115.

⁴⁵ C. VERBANDT en I. PONJAERT, *Ondervraging van kinderen. Behoeften inzake onthaal, opvang en ondervraging van kinderen die getuige of slachtoffer zijn van een misdrijf*, Brussel, Politeia, 1996, 37.

⁴⁶ *Ibid.*, 50; H.D. ALLESI en M.B. BALLARD, "Memory development in children: Implications for children as witnesses in situations of possible abuse", *Journal of Counseling and Development* 2001, 401.

verschijnen niet insignificant is en mogelijk stijgt⁴⁷. Deze vaststelling lijkt op basis van onze geraadpleegde bronnen voornamelijk voor te komen in landen die een accusatoir rechtssysteem kennen, zoals het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.⁴⁸ In ons land vormt dit eerder een uitzondering.⁴⁹ In de jaren tachtig nam ook de aandacht voor het trauma van het kind toe. Terwijl de rechtbanken de taak hebben om kinderen te beschermen, zijn er verschillende rechtspraktijken die echter een verder trauma kunnen inhouden voor het kind. Zo moet het kind zijn soms beschamende ervaring vertellen aan alle aanwezigen, moet het soms herhaalde keren verschijnen in de rechtbank, wordt het geconfronteerd met de beklaagde en moet het kind vaak een kruisverhoor ondergaan.⁵⁰ Deze procedures kunnen verdere stress inhouden bij reeds getraumatiseerde kinderen.⁵¹

Bovendien zouden kruisverhoren een negatieve invloed hebben op de juistheid van de getuigenissen. Kruisverhoren gebeuren veelal aan de hand van leidende vragen, complexe woordenschat en complexe zinsconstructies⁵². Studies hebben aangetoond dat deze methodes ongepast zijn bij het verhoren van kinderen⁵³. Zajac en Hayne geven op basis van hun onderzoek bij vijf en zesjarigen aan dat kinderen hun antwoorden aanpassen tijdens kruisverhoren. Deze aanpassingen gebeuren ongeacht de juistheid van de aanvankelijk gegeven informatie. Kruisverhoren verhogen niet de juistheid van kinderen die eerder foute informatie gegeven hebben. Ze verminderen zelfs de accuraatheid van eerdere betrouwbare getuigenissen. Mogelijk zijn kinderen meer vatbaar voor suggestie tijdens dit kruisverhoor dat meer dan 9 maanden na de feiten plaatsvond en beïnvloedt dit hun herinneringen van de feiten.⁵⁴ Zoals we reeds hebben aangehaald, vermindert de juistheid en de volledigheid van de informatie en neemt de suggestibiliteit toe naarmate er meer tijd verstrijkt. Anderzijds geven de auteurs aan dat de kinderen mogelijk meegaan met suggesties waarvan ze weten dat ze niet correct zijn. De kinderen zouden de interviewer als intimiderend of ouder en wijzer kunnen beschouwen, waardoor ze moeilijk durven ingaan tegen deze persoon.⁵⁵ Deze onderzoeksresultaten geven met andere woorden aan dat kruisverhoren niet geschikt zijn om informatie te verkrijgen bij kinderen.

Er zijn in de rechtsprocedures van verscheidene landen aanpassingen voorgesteld én tegenwoordig ook ingevoerd. Rechtssystemen staan met andere woorden meer open voor de specifieke noden van kinderen. In dit eindwerk komen verschillende maatregelen aan bod

---

⁴⁷ R. FLIN, R. BULL, J. BOON en A. KNOX, "Children in the Witness-Box", in H. DENT en R. FLIN (eds.), *Children as Witnesses*, Chichester, Wiley, 1992, 167.

⁴⁸ o.a. D. COOPER, "Pigot Unfulfilled: Video-recorded Cross-examination under section 28 of the Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999", *Criminal Law Review* 2005, 456; G. DAVIES en H. WESTCOTT, "Videotechnology and the Child Witness", in H. DENT en R. FLIN (eds.), *Children as Witnesses*, Chichester, Wiley, 1992, 220; R. ZAJAC en H. HAYNE, "I Don't Think That's What Really Happened: The Effect of Cross-Examination on the Accuracy of Children's Reports", *Journal of Experimental Psychology* 2003, 187.

⁴⁹ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen uit de stage (Dienst Gedragswetenschappen, Federale Politie)

⁵⁰ G.S. GOODMAN, "The Child Witness: Conclusions and Future Directions for Research and Legal Practice", *Journal of Social Issues* 1984, afl. 2, 167; J.R. SPENCER, "Child Witnesses, Video-Technology and the law of Evidence", *Criminal Law Review* 1987, 76.

⁵¹ G.S. GOODMAN, "The Child Witness: Conclusions and Future Directions for Research and Legal Practice", *l.c.*, 167.

⁵² R. ZAJAC, J. GROSS en H. HAYNE, "Asked and answered: Questioning children in the courtroom", *Psychiatry, Psychology and Law* 2003, 199-209, in R. ZAJAC en H. HAYNE, *l.c.*, 187.

⁵³ R. ZAJAC en H. HAYNE, *l.c.*, 187.

⁵⁴ *Ibid.*, 192-193.

⁵⁵ *Ibid.*, 193.

die verdere traumatisering pogen te vermijden. Eén van deze mogelijkheden is de audiovisuele opname van het verhoor, een methode die in dit werk centraal staat.

1.4 Het audiovisueel verhoren van kinderen

De audiovisuele opname van het verhoor van kinderen lijkt een goede oplossing te zijn voor de eerder aangehaalde knelpunten die met het verhoor en de verschijning van het kind voor de rechtbank te maken hebben.

Het herhaaldelijk verhoren van minderjarige getuigen en slachtoffers is denkbaar: zowel de politie, advocaten als de rechtbank willen het verhaal van het kind horen. Zoals eerder aangehaald, kunnen herhaalde verhoren het verhaal van het kind kleuren en wordt het kind steeds opnieuw geconfronteerd met de feiten. Een audiovisuele opname van het verhoor vermijdt herhaalde gesprekken met het kind⁵⁶. In dit hoofdstuk hebben we ook benadrukt dat de getuigenis van een kind bij voorkeur zo snel mogelijk na de feiten moet gebeuren. Een audiovisuele opname maakt dit mogelijk en heeft het voordeel dat details nog fris in het geheugen zitten en de herinneringen minder ‘besmet’ zijn door derden⁵⁷. Men heeft door de opname ook een zicht op de precieze bewoordingen en het non-verbale gedrag van het kind⁵⁸. Bovendien zijn de omstandigheden van het gesprek en de interactie tussen de verhoorder en het kind geregistreerd. Dit biedt een controle over het verloop van het gesprek en over eventuele beïnvloeding door het gedrag en de vraagstelling van de verhoorder⁵⁹. Een deskundige kan in kader van een geloofwaardigheidsonderzoek gebruik maken van de audiovisuele opname, waardoor een gesprek met het kind overbodig is⁶⁰. Een ander voordeel is dat de video-opname een vervanging kan bieden voor de verschijning voor de rechtbank. Zo vermijdt men dat het kind de ervaringen opnieuw moet herbeleven en blijft het kind gespaard van een confrontatie met de dader.⁶¹ Sommige kinderen zouden in bijzijn van de dader namelijk te angstig zijn om hun verhaal te vertellen⁶². De getuigenis gebeurt -in tegenstelling tot een verschijning in de rechtbank- in informele en meer kindvriendelijke omstandigheden⁶³.

Het is uiteraard belangrijk het kind voor te bereiden op een videoverhoor. Kinderen moeten weten waarom een video-opname gemaakt wordt, hoe alles zal verlopen, wie de opname zal zien, enzovoort. Dit biedt voor het kind de nodige ondersteuning bij deze ervaring en vermindert de spanning.⁶⁴

---

⁵⁶ G. DAVIES en H. WESTCOTT, “Videotechnology and the Child Witness”, *l.c.*, 219.

⁵⁷ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 553; G. DAVIES en H. WESTCOTT, “Videotechnology and the Child Witness”, *l.c.*, 219; J.R. SPENCER, “Child Witnesses, Video-Technology and the law of Evidence”, *l.c.*, 82.

⁵⁸ J. CASHMORE, “Innovative Procedures for Child Witnesses”, in H.L. WESTCOTT, G.M. DAVIES en R.H.C. BULL (eds.), *Children’s Testimony, A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*, Chichester, Wiley, 2002, 211; G. DAVIES en H. WESTCOTT, “Videotechnology and the Child Witness”, *l.c.*, 219.

⁵⁹ J. CASHMORE, *l.c.*, 211; L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 552.

⁶⁰ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 553.

⁶¹ *Ibid.*, 551; J.R. SPENCER, “Child Witnesses, Video-Technology and the law of Evidence”, *l.c.*, 76.

⁶² J.R. SPENCER, “Child Witnesses, Video-Technology and the law of Evidence”, *l.c.*, 82.

⁶³ G. DAVIES en H. WESTCOTT, “Videotechnology and the Child Witness”, *l.c.*, 219; J.R. SPENCER, “Child Witnesses, Video-Technology and the law of Evidence”, *l.c.*, 82.

⁶⁴ H.D. ALESSI en M.B. BALLARD, *l.c.*, 401.

Er zijn echter ook een aantal nadelen verbonden met het audiovisueel verhoor. In de verklaringen van kinderen zouden regelmatig inconsistenties voorkomen. De verdediging kan dit gebruiken om de geloofwaardigheid van het kind in twijfel te trekken.⁶⁵ De verdediging kan tevens zoeken naar mogelijke tekortkomingen van de verhoorder, zoals suggestieve vragen. Deze fouten kunnen overroepen worden om de waarde van de verklaring aan te vallen. Het videoverhoor vormt bovendien slechts een deel van het onderzoek. Wanneer men de aandacht exclusief richt op het videoverhoor en minder rekening houdt met ander bewijsmateriaal, kan dit leiden tot een onvolledig beeld van de feiten.⁶⁶ Tot slot kan de aanwezigheid van de camera het kind belemmeren in het afleggen van de verklaring.⁶⁷

---

⁶⁵ S.J. EDEN, *Kinderen als getuigen. Hoe betrouwbaar zijn hun waarnemingen en geheugen?*, Lisse, Swets & Zeitlinger, 1994, 80, in L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 554.

⁶⁶ H. DE WIEST, *Het gerechtelijk verhoor van kinderen*, Antwerpen, Maklu, 1999, 16; S.J. EDEN, *Kinderen als getuigen. Hoe betrouwbaar zijn hun waarnemingen en geheugen?*, Lisse, Swets & Zeitlinger, 1994, 80-81, in L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 554;

⁶⁷ H. DE WIEST, *o.c.*, 16.

1.5 Besluit

Er bestaat reeds lang een discussie rond de betrouwbaarheid van getuigenissen van kinderen. Binet is de voorloper van wetenschappelijke onderzoek in dit domein. Aanvankelijk werden kinderen als onbetrouwbare getuigen beschouwd. In tegenstelling tot dit wantrouwen, is er sinds de jaren tachtig een herwaardering van hun getuigenwaarde gegroeid. Kinderen kunnen een belangrijke bron van accurate informatie zijn. De vraagstelling van de verhoorder kan echter een invloed hebben op wat kinderen zich precies 'herinneren'.

Zowel in het belang van het kind als van de verdachte of beschuldigde is het belangrijk dat kinderen informatie geven die zo betrouwbaar mogelijk is. Verhoorders moeten rekening houden met een aantal kenmerken van jonge getuigen, zoals een grotere gevoeligheid voor suggestie. Deze bevindingen zijn belangrijk voor de gehanteerde verhoortechnieken bij gesprekken met kinderen. Met oog op het verkrijgen van betrouwbare informatie moet de verhoorder het kind zo veel mogelijk uit zichzelf laat vertellen. Bij het stellen van vragen dienen verhoorders zo veel mogelijk gebruik te maken van open vragen. Indien men toch specifieke vragen stelt om meer gegevens te bekomen, moet men in het achterhoofd houden dat de gegeven informatie mogelijk minder betrouwbaar is. Deze vragen worden dan ook in laatste instantie gesteld. Onderzoek toont bovendien aan dat de kwaliteit van verhoren verbetert wanneer verhoorders getraind zijn in het volgen van een gestructureerd interviewprotocol en continue supervisie en feedback krijgen.

Rechtssystemen zijn nog steeds ontworpen voor een door volwassenen. Het meer betrekken van kinderen als getuigen in de rechtspleging, leidt dan ook tot een aantal knelpunten. In sommige landen bleek het grotere vertrouwen in getuigenissen van kinderen zich te vertalen in het aantal kinderen dat voor de rechtbank moest verschijnen. In verschillende landen is het bewustzijn gegroeid dat rechtspraktijken, zoals de verschijning voor de rechtbank en het ondergaan van een kruisverhoor, traumatiserend kunnen zijn. Dit leidde tot de ontwikkeling van meer kindvriendelijke procedures, zoals de audiovisuele opname van het verhoor. Dit vangt namelijk een aantal knelpunten op die verbonden zijn met het verhoor en met de verschijning van de minderjarige voor de rechtbank. Zo is het mogelijk dat het kind slechts één maal zijn verhaal moet vertellen en dat het niet hoeft te verschijnen voor de rechtbank. Het gebruik van audiovisuele opnames heeft reeds in verscheidene landen zijn intrede gevonden.

Hoofdstuk 2: Het audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen in het buitenland

2.1 Inleiding

Zoals we in het vorige hoofdstuk gezien hebben, is het aangewezen om kinderen zo weinig mogelijk te ondervragen. Het belet 'besmetting' van de herinneringen en vermijdt bovendien secundaire victimisatie. Het audiovisueel opnemen van de ondervraging biedt hiervoor een oplossing. Het heeft bovendien als voordeel dat verbaal en nonverbaal gedrag van zowel het kind als van de verhoorder weergegeven worden en controleerbaar zijn. Een ander gunstig gevolg is dat een deskundige op basis van de opname achteraf de geloofwaardigheid kan nagaan. Tot slot poogt men zo het verlies aan herinneringen te vermijden. In Groot-Brittannië werd deze werkwijze reeds eind jaren tachtig geïntroduceerd door het 'Pigot Committee'. In Nederland ontstond in 1989 een gelijkaardig initiatief, namelijk het project 'Horen van jonge getuigen/slachtoffers' bij de Rijkspolitie van Amsterdam. Hoewel België enigszins achterholde, ontwikkelde zich midden jaren negentig ook hier interesse rond het audiovisueel verhoren van kinderen. In dit hoofdstuk nemen we de situatie in Engeland en Wales onder de loep⁶⁸. Vervolgens bestuderen we het audiovisueel verhoor in Nederland. Aan de situatie in België wijden we een apart hoofdstuk. Hier maken we ook een kritische vergelijking met de situatie in Engeland en Wales en in Nederland.

2.2 Engeland en Wales

In onze bespreking van het audiovisuele verhoor in Engeland en Wales wijden we onze aandacht vooral aan de evolutie van het videoverhoor sinds de invoering in de jaren tachtig. Deze evolutie kenmerkt zich door verschillende initiatieven en veranderingen in de wetgeving. We bespreken de belangrijkste mijlpalen. Vervolgens bekijken we de huidige praktijk van het videoverhoor. Hierin komen de voorbereidingen van het verhoor en het verhoor zelf aan bod. We gaan ook na wat er gebeurt met de opname van het verhoor.

2.2.1 DE ONTSTAANSGESCHIEDENIS: EEN AANTAL MIJLPALEN

Engeland en Wales hebben een hele evolutie achter de rug wat getuigenissen van minderjarigen betreft. Terwijl het geloof groeide dat kinderen betrouwbare getuigen kunnen zijn, stelde zich een ander probleem, namelijk hoe men de omstandigheden van getuigenissen door kinderen het minst bedreigend en stressvol kan maken. Kinderen dienden namelijk -zoals volwassenen- te getuigen in de rechtbank, in het bijzijn van de beschuldigde, waarbij het ook onderworpen werd aan een kruisverhoor. Bovendien was en is het uiteraard nog steeds mogelijk dat het proces pas vele maanden na de feiten begint. Het verhaal van het kind kan ondertussen 'besmet' zijn en het kind wordt opnieuw geconfronteerd met de feiten.⁶⁹ Er zijn dan ook verschillende initiatieven tot stand gekomen

⁶⁸ De regelgeving- en wetgeving die we bespreken, zijn van toepassing in Engeland en Wales, een deel van Groot-Brittannië. Hoewel veel aspecten vergelijkbaar zijn met de situatie in Schotland -het derde deel van Groot-Brittannië- zijn er ook een aantal verschillen in de praktijk. Hier gaan we niet dieper op in.

⁶⁹ J.R. SPENCER, "Reforming the Law on Children's Evidence in England: The Pigot Committee and After", in H. DENT en R. FLIN (eds.), *o.c.*, 114-115.

om getuigenissen van kinderen in strafzaken meer kindvriendelijk te maken. In dit deel geven we een chronologisch overzicht van een aantal mijlpalen in deze evolutie. Een artikel van juni 2005⁷⁰ laat ons toe deze evolutie tot de huidige stand van zaken in kaart brengen.

- **Het 'Bexley Project' (1984)**

De Metropolitan Police van Londen startte in 1984 een werkgroep op met als doel de verschillende ondervragingsmethoden -zoals het gebruik van video-opnames- voor jonge slachtoffers van seksueel misbruik te evalueren. Men stelde dat het traditionele interview en het opmaken van een schriftelijke verklaring een aantal knelpunten inhield. Zo ging men ervan uit dat het vertalen van de verbale verklaring van het kind naar een schriftelijk proces-verbaal problemen kon opleveren, bijvoorbeeld wat het woordgebruik van het kind betreft.⁷¹ Politieagenten werden ervan beschuldigd het kind woorden in de mond te leggen en de woorden van het kind verkeerd te interpreteren⁷². De toenmalige manier van werken, beschermde het kind bovendien niet tegen herhaalde ondervragingen.⁷³

De onderzoekers van deze werkgroep deden beroep op de ondersteuning en vakkennis van andere instanties. Ze opteerden voor een nauwe samenwerking met sociale instellingen in Bexley en wilden de vaardigheden van maatschappelijke werkers en politie integreren om zo de kwaliteit van het onderzoek te verbeteren. Centraal stonden onder meer de reductie van het aantal ondervragingen door videoregistraties, de verbetering van ondervragingsmethoden en de samenwerking tussen verschillende disciplines. Men erkende aldus dat verschillende vaardigheden complementair zijn en gecombineerd moeten worden, zodat op het moment van de onthulling ook het therapeutisch proces op gang kan komen. Zowel politieagenten als maatschappelijk werkers kregen een specifieke opleiding in onder meer communicatievaardigheden, de rechten van kinderen, het gebruik van een video-opname, enzovoort.⁷⁴ Uit dit project bleek dat politieagenten en hulpverleners succesvol kunnen samenwerken. De opname van het verhoor op video was een sterke vooruitgang op het uitschrijven van verklaringen.⁷⁵ In navolging van het succes van dit project in Bexley, vond deze 'joint investigation' zijn ingang in verschillende regio's.⁷⁶

- **Het 'Pigot Committee' (Home Office Advisory Group on Video Evidence, 1988)**

Eind jaren tachtig klonken steeds meer signalen om de wetgeving omtrent getuigenissen van kinderen te wijzigen. Het jaar 1988 is een belangrijk keerpunt in de evolutie van het audiovisueel verhoor van minderjarigen in Engeland en Wales. In dit jaar stond de regering in de 'Criminal Justice Act' toe dat bij zedenfeiten en geweldsmisdrijven, kinderen jonger dan

---

⁷⁰ D. COOPER, "Pigot Unfulfilled: Video-recorded Cross-examination under section 28 of the Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999", *Criminal Law Review* 2005, 456.

⁷¹ D. JEFFERIES, "Police and Social Workers: Joint Work with Youth in England", in J. VERNON en S. MC KILLOP (eds.), *Preventing Juvenile Crime*, Canberra, Australian Institute of Criminology, 1991, 103; C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 63.

⁷² D. JEFFERIES, *l.c.*, 103.

⁷³ C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 63; D. JEFFERIES, *l.c.*, 103.

⁷⁴ C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 63.

⁷⁵ *Ibid.*, 63.

⁷⁶ D. JEFFERIES, *l.c.*, 106.

veertien jaar buiten de rechtzaal, via een speciale live video-link hun getuigenis afleggen⁷⁷. De regering stelde in datzelfde jaar een officieel comité samen om het gebruik van video-opnames van verhoren van kinderen te bestuderen. Het gaat hier om de '*Home Office Advisory group on Video Evidence*', of het '*Pigot Committee*' verwijzend naar de voorzitter. De regering maakte hierbij reeds duidelijk dat voorstellen niet mogen indruisen tegen het recht van de beschuldigde op een kruisverhoor.⁷⁸ In 1989 legde het comité haar rapport neer⁷⁹.

Het Pigot Comité stelde een nieuwe methode voor om met minderjarige slachtoffers of getuigen om te gaan. Al het bewijs dat een kind levert, zou moeten gebeuren in een '*pre-trial hearing*'. Indien een video van een politieverhoor bestaat, moet dit tijdens deze zitting getoond worden.⁸⁰ Wat dit verhoor betreft, ondervraagt de politie samen met iemand vanuit de hulpverlening het kind één maal. Het gesprek gebeurt informeel, maar verloopt volgens gecontroleerde omstandigheden. De ondervragers hebben een opleiding gevolgd in het verhoren van kinderen en van het verhoor wordt een video-opname gemaakt. De verhoorders moeten een officieel vastgelegde methode volgen om betrouwbare informatie te verkrijgen. Indien het kind iemand beschuldigt, nodigt de politie deze persoon uit voor een gesprek en confronteert deze persoon met de video-opname van het verhoor. De opname wordt doorgegeven aan de rechter die op zijn beurt beslist of het bruikbaar is als bewijsmateriaal. De verdediging heeft de mogelijkheid om de video te bekijken en om een kruisverhoor aan te vragen.⁸¹ Indien het verhoor door de politie niet is opgenomen, vindt de getuigenis (of '*examination-in-chief*'⁸²) net zoals het kruisverhoor plaats tijdens een '*pre-trial hearing*'.⁸³

Het kruisverhoor zou op een zo informeel mogelijke wijze moeten gebeuren en zo snel mogelijk nadat het videoverhoor als bewijs aanvaard is. De aanwezigen zijn de rechter, aanklager, advocaat van de verdediging en een vertrouwenspersoon van het kind. De beschuldigde volgt dit mee via een one-way screen of via een videolink en staat in contact met zijn advocaat via een microfoon. Ook dit kruisverhoor wordt opgenomen op video en kan in plaats van het gewone kruisverhoor getoond worden in de rechtbank. Het biedt de mogelijkheid om dit verhoor te laten plaatsvinden in een minder bedreigende omgeving voor het kind. Het Pigot Comité stelde deze werkwijze voor bij kinderen jonger dan 14 jaar in geval van geweldsdelicten en bij kinderen jonger dan 17 jaar in geval van seksueel misbruik. Volgens het comité zou het zowel voor slachtoffers als voor getuigen van deze misdrijven nuttig zijn.⁸⁴

---

⁷⁷ J.R. SPENCER, "Reforming the Law on Children's Evidence in England: The Pigot Committee and After", in H. DENT en R. FLIN (eds.), *o.c.*, 115.

⁷⁸ *Ibid.*, 119-120.

⁷⁹ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 561.

⁸⁰ D. COOPER, *l.c.*, 456.

⁸¹ J.R. SPENCER, *l.c.*, 123-124; C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 62.

⁸² Dit is de (initiële) ondervraging van een getuige, dat normaal gezien gebeurt voor een rechtbank. Het bewijs dat hier gegeven wordt, noemt men '*evidence-in-chief*'. Men onderscheidt deze fase van de '*cross-examination*' of het kruisverhoor.

⁸³ D. COOPER, *l.c.*, 456.

⁸⁴ J.R. SPENCER, "Reforming the Law on Children's Evidence in England: The Pigot Committee and After", *l.c.*, 123-124; C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 62.

▪ De ‘Criminal Justice Act’ (1991)

De regering aanvaarde in een *Criminal Justice Bill*⁸⁵ in 1990 verschillende aanbevelingen van het Pigot Comité. De aanbeveling om de verschijning in de rechtbank *steeds* te vermijden door gebruik te maken van video-opnames, vond de regering te vergaand. De ‘*Bill*’ bevatte wel een voorstel om video-opnames van vroegere verhoren in strafzaken als bewijs te aanvaarden. Dit op de voorwaarde dat het kind tijdens het proces toch onderworpen wordt aan een kruisverhoor in de rechtbank. Deze *Criminal Justice Bill* bevat echter geen regeling om video-opnames van verhoren als een standaardprocedure bij zaken van seksueel misbruik in te stellen. Het zegt ook niets over het gebruik van getrainde verhoorders of van een officiële verhoormethode. Het geeft alleen aan dat video-opnames toelaatbaar zijn als bewijs.⁸⁶

In 1991 volgde de *Criminal Justice Act* waarin getuigenissen van kinderen voor de rechtbank vervangen kunnen worden door het afspelen van de audiovisuele opname van het verhoor. Video-opnames van verhoren zijn toelaatbaar in de *Crown Court*, de *Youth Court* en de *Court of Appeal*⁸⁷. De opgenomen verhoren moeten wel voldoende de materie bevatten die normaal gezien in de rechtszaal aan bod zou komen. De rechter heeft nog steeds de mogelijkheid om de video-opname te weigeren ‘in het belang van het recht’.⁸⁸ De minderjarige moet evenwel nog naar de rechtbank voor een kruisverhoor. Een argument is dat een opgenomen kruisverhoor voorafgaand aan het proces, niet altijd verdere kruisverhoren vermijdt. Het kind zou aldus verschillende kruisverhoren moeten ondergaan.⁸⁹ De ‘*Act*’ van 1991 maakt wel mogelijk dat het kruisverhoor gebeurt via een live video-link, waardoor het kind niet in de rechtbank rechtstreeks met de beschuldigde geconfronteerd wordt.⁹⁰ Het is de rechter die oordeelt over het gebruik van deze methode. In de meeste gevallen zouden rechters dit toestaan.⁹¹ Deze gedeeltelijke toepassing van de Pigot-aanbevelingen wordt ook aangeduid als de ‘*Half Pigot*’.⁹² De *Criminal Justice Act* vormt met andere woorden reeds een verbetering van de positie van kinderen als getuigen.

In vergelijking met de procedure voorgesteld door het Pigot Comité, is er een belangrijke afwijking vast te stellen. Wat de getuigenis of de ‘*evidence-in-chief*’ van het kind betreft, maakt deze ‘*Act*’ geen gebruik van ‘*pre-trial hearings*’. Het vermeldt daarentegen dat politieverhoren in de rechtzaal als bewijsmateriaal kunnen dienen. Zoals Cooper aangeeft, impliceert dit dat de politie, in plaats van de rechtbank, eigenlijk beslist of er al dan niet een

---

⁸⁵ Een ‘Criminal Justice Bill’ is te vergelijken met onze wetsvoorstellen. Indien een ‘Criminal Justice Bill’ goedgekeurd wordt door de ‘House of Commons’ en de ‘House of Lords’ en het koninklijke goedkeuring ontvangt, wordt dit een ‘Criminal Justice Act’. Het krijgt met andere woorden een wetgevend karakter.

⁸⁶ J.R. SPENCER, “Reforming the Law on Children’s Evidence in England: The Pigot Committee and After”, *l.c.*, 126.

⁸⁷ THE CROWN PROSECUTION SERVICE, http://www.cps.gov.uk/legal/section4/chapter_c.html, geraadpleegd op 2 april 2005.

In de ‘Crown Court’ komen meer zware criminele feiten aan bod, waarbij een jury tot een verdict komt. De ‘Youth Court’ is de jeugdrechtbank. Bij de ‘Court of Appeal’ kan men in beroep gaan.

⁸⁸ HOME OFFICE, *Memorandum of Good Practice on Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings*, Londen, HMSO, 1992, 2.

⁸⁹ HOME OFFICE, *Speaking up for Justice*, Londen, Home Office, 1998, 56.

⁹⁰ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 561.

⁹¹ HOME OFFICE, *Memorandum of Good Practice on Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings, o.c.*, 2.

⁹² D. COOPER, *l.c.*, 456.

videoverhoor gebeurt⁹³. Een ander knelpunt is dat het verhaal van het kind door de bevraging van de politie reeds een soort selectie heeft ondergaan. Cooper maakt bovendien de opmerking dat voordelen verbonden met video-opnames van getuigenissen teniet worden gedaan door de noodzaak van een kruisverhoor tijdens het proces zelf.⁹⁴ Toch moeten we dit nuanceren. Ook al gebeurt een kruisverhoor tijdens het proces, het eerste verhoor heeft toch al kunnen plaatsvinden onder aangepaste en minder bedreigende omstandigheden en niet tijdens het proces. Dit vormt ons inziens toch al een eerste tegemoetkoming aan de noden van kinderen. Bovendien gebeurt het verhoor vrij snel na de feiten. Dit heeft een positieve invloed op de betrouwbaarheid van het verhoor. Er is namelijk minder kans op vertekening van het verhaal en op verlies aan herinneringen.

▪ **Home Office: 'Memorandum of good practice' (1992)**

Het '*Memorandum of Good Practice on Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings*', is in 1992 gepubliceerd door de Home Office en ondersteunt de implementatie van de *Criminal Justice Act* van 1991. Het vormt een handleiding voor politiediensten en hulpverleners inzake videoverhoren van minderjarige getuigen in strafzaken. Het bevat geen universele voorschriften. Elk kind is immers uniek en een goed verhoor moet aangepast zijn aan de omstandigheden en de noden van het kind. Het navolgen van het Memorandum vormt ook geen verplichting, waarbij afwijkingen van het Memorandum niet toelaatbaar zouden zijn. Het biedt wel een meerwaarde om te verzekeren dat een videoverhoor aanvaard wordt door het gerecht en het kind niet moet getuigen in de rechtbank.⁹⁵ Hoewel dit document een positieve evolutie inhoudt inzake getuigenissen van kinderen, zijn er nog geen expliciete nationale criteria die aangeven wanneer een verhoor moet gebeuren of die aangeven wanneer een videoverhoor aanvaardbaar is als bewijsmateriaal.⁹⁶ Het Memorandum bouwt verder op de aanbevelingen van het Pigot Comité. Het steunt ook op de '*Working Together*' benadering. Deze benadering is beschreven in '*Working together to safeguard children: a guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children*', opgesteld door de Home Office, Department of Health en Department of Education and Science⁹⁷. Dit document beschrijft hoe verschillende actoren zouden moeten samenwerken om het welzijn van kinderen te bevorderen en hen te beschermen tegen misbruik en verwaarlozing. Een belangrijk element is het '*joint interview*' door politie en sociaal werkers, waarbij een gepaste training noodzakelijk is. In navolging van dit Memorandum zijn er lokaal verschillende protocollen opgesteld, zoals het '*Sheffield Protocol for Joint Child Protection Enquiries/Investigations*'⁹⁸ en het '*Cambridgeshire Joint Protocol Police and Social Services for Child Protection Enquiries*'⁹⁹.

---

⁹³ *Ibid.*, 460-461.

⁹⁴ *Ibid.*, 460.

⁹⁵ HOME OFFICE, *Memorandum of Good Practice on Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings*, o.c., 1.

⁹⁶ G.M. DAVIES en H.L. WESTCOTT, *Interviewing Child Witnesses under the Memorandum of Good Practice: A research review*, Londen, Home Office Police Research Series, 1999, 3-4.

⁹⁷ DEPARTMENT OF HEALTH, HOME OFFICE EN DEPARTMENT OF EDUCATION AND SCIENCE, *Working together to safeguard children: a guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children*, Londen, The Stationary Office, 1999, 120p.

⁹⁸ SHEFFIELD, <http://www.sheffield.gov.uk/safe--sound/protection-from-abuse/child-protection/sheffield-area-child-protection-committee/procedure-manual>, geraadpleegd op 30 maart 2005.

⁹⁹ CAMBRIDGESHIRE ACPC, <http://www.cambsacpc.org.uk/downloads/appendix4.pdf>, geraadpleegd op 30 maart 2005.

Een volledige bespreking van dit Memorandum zou ons te ver leiden. Daarom geven we een beknopt overzicht van een aantal belangrijke topics. De huidige praktijk van het audiovisueel verhoor in Engeland en Wales komt verder aan bod. Het eerste deel van het Memorandum biedt algemeen advies wat betreft wanneer, waar en hoe video-opnames van verhoren bij kinderen moeten gebeuren. Men geeft bijvoorbeeld het advies om zo snel mogelijk over te gaan tot een videoverhoor. Het verhoor moet plaatsvinden in een rustige, niet bedreigende omgeving, zoals in een hulpverleningscentrum of in een hospitaal. Politiekantoren verdienen niet de voorkeur, omdat men lokalen waar gewoonlijk verdachten worden verhoord ten zeerste moet vermijden. Het Memorandum geeft ook de wettelijke vereisten mee waaraan moet voldaan zijn vooraleer een video-opname voor het gerecht aanvaardbaar is. Het kind is bijvoorbeeld niet de beschuldigde en moet beschikbaar zijn voor een kruisverhoor. Op het moment van het verhoor is het kind in geval van gewelddaden jonger dan 14 jaar en jonger dan 17 jaar in geval van seksueel misbruik. Het volgende deel beschrijft de voorbereiding van en de omstandigheden tijdens het interview. Het verhoorteam kan bijvoorbeeld een check-list opstellen van vragen of onderwerpen die zeker aan bod moeten komen. Het verhoor moet immers voldoende volledig zijn om verdere verhoren te vermijden. De basisregel tijdens een verhoor is dat het kind het ritme aangeeft en niet de verhoorders. Het Memorandum geeft aan dat tijdens het verhoor bij voorkeur niemand anders dan het verhoorteam en het kind aanwezig zijn. Toch laten ze de mogelijkheid voor de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon open. Deze persoon mag geen actieve rol innemen tijdens het verhoor. Het derde deel behandelt de uitvoering van het interview. Het biedt een protocol voor het verhoren van kinderen en geeft aan hoe men het verhoor moet afnemen en wat men moet vermijden. Aangezien we de praktijk van het videoverhoor verder bespreken, gaan we hier niet dieper op in. Tot slot geeft het Memorandum advies omtrent de bewaring, het kopiëren, de toegang tot en de vernietiging van de video-opnames. Omdat de opname als bewijs kan dienen en persoonlijke onthullingen bevat, moeten er gepaste richtlijnen zijn.¹⁰⁰

In een evaluatie van het Memorandum beschrijven Davies en Westcott een aantal knelpunten. Het Memorandum zou namelijk te veel nadruk leggen op het verzamelen van bewijsmateriaal en minder op de ondersteuning en noden van het kind. De richtlijnen beschrijven volgens de auteurs onvoldoende in welke omstandigheden en voor welke kinderen het Memorandum toepasbaar is. Het biedt te weinig richtlijnen voor verhoren van jonge kinderen en kinderen met speciale noden, zoals in het geval van een ontwikkelingsachterstand. Er zijn onvoldoende voorbeelden opgenomen van hoe men in de praktijk het interview moet aanpakken en vragen kan formuleren. Anderzijds geven politiediensten aan dat rechters het Memorandum als een vast voorschrift beschouwen in plaats van een 'gids' of richtlijn. Relatief kleine afwijkingen zouden leiden tot het verwerpen van de video-opnames.¹⁰¹

Terwijl de meeste uitgangspunten evenwel ondersteuning krijgen, is voor andere aspecten een herziening nodig. Hoewel het Memorandum bijvoorbeeld belang hecht aan het stellen van open vragen en het vrije verhaal van het kind, zouden verhoorders hier in de praktijk onvoldoende gebruik van maken. Een herziening van het Memorandum zou volgens Davies en Westcott meer nadruk moeten leggen op het belang van een aantal principes, zoals open vragen stellen, oog hebben voor de noden van het kind en voldoende aandacht besteden

---

¹⁰⁰ HOME OFFICE, *Memorandum of Good Practice on Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings*, o.c., 5-33.

¹⁰¹ G.M. DAVIES en H.L. WESTCOTT, o.c., 3-4.

aan de afsluiting van het verhoor. In de praktijk blijkt dit namelijk soms onvoldoende aan bod te komen.¹⁰²

- **‘Speaking up for Justice’ (1998): Kwetsbare en geïntimideerde getuigen**

De Home Office publiceerde in het document ‘*Speaking up for Justice*’ in 1998 aanbevelingen omtrent de bescherming van kwetsbare en geïntimideerde getuigen waaronder kinderen, nadat een werkgroep dit domein bestudeerd heeft. Zij namen onder meer de aanbevelingen van het Pigot Comité onder de loep. De werkgroep hield hierbij rekening met zowel de rechten van de beschuldigde als met de noden en kwestbaarheden van de getuigen¹⁰³. In dit overzicht van de belangrijkste aanbevelingen beperken we ons tot deze met betrekking tot kinderen.

Zoals eerder aangehaald, zijn video-opnames van verhoren mogelijk bij kinderen onder de 14 jaar in geval van geweldsmisdrijven en bij jongeren onder de 17 jaar bij zedendelicten. De werkgroep stelt voor om geen onderscheid te maken in de leeftijd en deze specifieke maatregelen toe te passen bij alle minderjarigen onder de 17 jaar. Het is volgens de werkgroep moeilijk aan te geven waarom een minderjarige onder de 17 jaar minder kwetsbaar zou zijn in geval van geweldsmisdrijven dan in het geval van zedendelicten. De vaststelling dat de politie in de praktijk niet altijd consistent beslist of er een video-verhoor zal plaatsvinden, leidt tot de conclusie dat er nood is aan duidelijke criteria voor het nemen van deze beslissing. De politie zou in samenspraak met de *Crown Prosecution Service*¹⁰⁴ in een vroeg stadium moeten beslissen welke de meest geschikte methode is om het kind te verhoren.¹⁰⁵ De onduidelijkheid wanneer een videoverhoor moet gebeuren, is een kritiek die Davies en Westcott eerder al hebben aangehaald in hun evaluatie van het *Memorandum of Good Practice*¹⁰⁶. De werkgroep behandelt ook het gebruik van video-opnames bij kruisverhoren. Ze pleit ervoor om het verschijnen van kinderen in rechtbanken zo veel mogelijk te vermijden, ook bij kruisverhoren en bij rechtszaken die voor een tweede keer voorkomen in hoger beroep. In navolging van het Pigot Comité aanvaardt de werkgroep video-opnames van kruisverhoren voorafgaand aan het proces. In tegenstelling tot de aanbevelingen van het Pigot Comité, beseft de werkgroep dat kruisverhoren op deze wijze niet altijd in een vroeg stadium mogelijk zijn, rekening houdend met de verdedigende partij. Verder moet een tweede kruisverhoor uitgesloten zijn, tenzij in een aantal uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld wanneer er nieuwe feiten aan het licht komen. In het geval dat een kind toch een mondelinge verklaring moet afleggen, gebeurt dit bij voorkeur via een live video-link.¹⁰⁷

- ***Youth Justice and Criminal Evidence Act (1999)***

Terwijl de *Criminal Justice Act* van 1988 de live video-link introduceerde en door de *Criminal Justice Act* van 1991 video-opnames van voorgaande verhoren als bewijsmateriaal mogelijk werd, gaat de *Youth Justice and Criminal Evidence Act* van 1999 nog een stap verder. Deze

---

¹⁰² Ibid., 35-36.

¹⁰³ HOME OFFICE, *Speaking up for Justice, o.c.*, 2.

¹⁰⁴ De ‘Crown Prosecution Service’ is verantwoordelijk voor de vervolging van personen die een strafbaar gedrag hebben gesteld.

¹⁰⁵ HOME OFFICE, *Speaking up for Justice, o.c.*, 80-81.

¹⁰⁶ G.M. DAVIES en H.L. WESTCOTT, *o.c.*, 3.

¹⁰⁷ HOME OFFICE, *Speaking up for Justice, o.c.*, 56-57.

'Act' biedt namelijk een bredere waaier van mogelijkheden om getuigen bij te staan en geeft hierbij de volgende redenering weer¹⁰⁸:

"...the Act contains a range of measures designed to help young, disabled, vulnerable or intimidated witnesses give their best evidence in criminal proceedings. Giving evidence can be difficult for anyone; but for some witnesses, because of age or circumstance, it is unusually so. Some witnesses may find it so difficult to give evidence, because of disability or distress, that they give an incoherent account, do not mention relevant facts, or give less than a complete testimony. Some may even be too frightened to report that an offence may have been committed in the first place."

De bepalingen zijn met andere woorden niet alleen van toepassing op minderjarigen, maar ook op volwassenen die bijkomende ondersteuning nodig hebben. Bij deze laatste gaat het om geïntimideerde getuigen of volwassenen met bijvoorbeeld een mentale achterstand of een fysieke handicap. Wij beperken ons in deze bespreking tot een aantal vernieuwingen voor minderjarige getuigen.

De 'Act' maakt in navolging van de *Criminal Justice Act* van 1988 en 1991 mogelijk dat getuigen via een live video-link hun getuigenis afleggen en dat getuigenissen voorafgaand aan het proces op video worden opgenomen en als bewijs dienen. Deze 'Act' voert nog andere speciale maatregelen in. Rechtbanken kunnen gebruik maken van schermen waardoor de getuige de beschuldigde niet ziet, ze mogen publiek uit de zaal weren tijdens de getuigenis en ze kunnen het dragen van de traditionele pruiken en klederdracht achterwege laten. Verder is het mogelijk dat een tussenpersoon het kind helpt communiceren met de advocaten en de rechtbank. Ook communicatiemiddelen zoals alfabetborden zijn toegelaten. De meest opvallende vernieuwing is het toestaan van video-opnames van kruisverhoren of herverhoren voorafgaand aan het proces. Deze opname wordt dan getoond tijdens het proces.¹⁰⁹ Dit heeft als doel om kinderen de stress te besparen die met het wachten op en de verschijning in de rechtbank zelf gepaard gaat. Het poogt ook de tijdspanne tussen de 'examination-in-chief' en het kruisverhoor te verminderen.¹¹⁰ Dit vormt met andere woorden een 'overwinning' van de voorstanders van een volledige implementatie van de Pigot-aanbevelingen.

Deze maatregelen zijn mogelijk bij getuigen die nood hebben aan 'speciale bescherming'. Alle kinderen die getuigen omtrent gewelds- of zedenmisdrijven behoren tot deze doelgroep. De 'Act' beschrijft drie categorieën van jonge getuigen (jonger dan 17 jaar), afhankelijk van de ernst van de feiten en de mate van bescherming die ze nodig hebben:

- Minderjarigen die een getuigenis afleggen omtrent een zedenmisdrijf en aldus nood hebben aan speciale bescherming;
- Minderjarigen die een getuigenis afleggen omtrent een geweldsmisdrijf, verwaarlozing en ontvoering en aldus nood hebben aan speciale bescherming;
- Minderjarigen die in andere gevallen een getuigenis afleggen.

---

¹⁰⁸ HOME OFFICE, <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/yjceact.html>, geraadpleegd op 8 juli 2005.

¹⁰⁹ HOME OFFICE, <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/yjceact.html>, geraadpleegd op 8 juli 2005.

¹¹⁰ HOME OFFICE, *Speaking up for Justice, o.c.*, 56; HOME OFFICE, *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings, Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*, gevonden te CROWN PROSECUTION SERVICE, <http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/bestevidencevol2.html>, geraadpleegd op 9 juli 2005.

Wat de doelgroep betreft is er dus ook een uitbreiding op te merken. Bij al deze getuigen zijn video-opnames van de getuigenis mogelijk als bewijsmateriaal, tenzij dit niet in het belang is van het recht. Bij kinderen behorende tot de eerste categorie gebeurt het kruisverhoor op video vóór het proces, tenzij het kind deze methode liever niet wenst. Bij de tweede categorie gebeurt de verdere bewijsvoering via een live video-link, indien hun eerste getuigenis op video toegelaten werd. Ook in de laatste categorie gebeurt dit via een video-link, tenzij dit niet de waarde van hun getuigenis zou verbeteren.¹¹¹ De aard van de feiten bepaalt met andere woorden de beoordeling van de 'kwetsbaarheid' van het kind, waarbij slachtoffers van zedenfeiten de hoogste mate van bescherming kunnen genieten.

Cooper wijst terecht op de discretionaire macht van de politie. Net zoals in haar kritiek op de 'Act' van 1991, stelt zij dat de politie ook via de 'Act' van 1999 een te grote macht toebedeeld krijgt. Indien de politie niet overgaat tot een videoverhoor, moet het kind namelijk tijdens het proces -eventueel via een videolink- een getuigenis afleggen. Ook deze 'Act' volgt namelijk niet het systeem van 'pre-trial hearings' zoals voorgesteld door het Pigot Comité. Hoewel de omstandigheden van de getuigenis meer kindvriendelijk kunnen zijn, zal het kind dus de verklaring van bij de politie moeten herhalen.¹¹²

▪ **De implementatie van de 'Youth Justice and Criminal Evidence Act'**

Wat de implementatie betreft van de eerder besproken 'Act', heeft men geopteerd voor een 'stappenplan'. Praktisch gezien is het namelijk moeilijk om alles tegelijk door te voeren. Deze werkwijze maakt bovendien evaluaties mogelijk, waarbij men de situatie voor en na de implementatie kan nagaan. De meeste maatregelen werden in 2002 geïntroduceerd. Het gebruik van tussenpersonen en de kruisverhoren op video wilt men echter eerst via pilootstudies uitproberen.¹¹³ Video-opnames van kruisverhoren zijn tot op heden nog altijd niet ingevoerd in de praktijk, terwijl dit net één van de meest radicale maatregelen is ten voordele van het kind.¹¹⁴ Er weerklinken namelijk twijfels omtrent de invoering van deze methode van kruisverhoren, zoals beschreven in de 'Act' van 1999.

Eenzijds biedt de 'Act' duidelijke voordelen. Het kind blijft gespaard van de formele en soms intimiderende omgeving van de rechtbank. De vooraf opgenomen verklaring zou ook de betrouwbaarheid van de getuigenis verhogen, omdat het snel na de feiten afgenomen wordt. Anderzijds is het -zoals Cooper aangeeft- moeilijk denkbaar dat een kruisverhoor voorafgaand aan het proces, ook in zo'n vroeg stadium kan plaatsvinden.¹¹⁵ In de huidige situatie gaat het immers nog steeds om videoverhoren uitgevoerd door de politie en niet om verhoren tijdens 'pre-trial hearings' zoals voorgesteld door Pigot. Kruisverhoren (of herverhoren) in zo'n vroeg stadium zouden moeilijk te verenigen zijn met de regels omtrent 'disclosure' of de toegang tot het dossier. Om een goed kruisverhoor te kunnen uitvoeren, moet de verdediging het bewijsmateriaal kennen. Een volledige 'disclosure' gebeurt echter niet tijdens het onderzoek, maar in de laatste fase vóór het proces. Dit heeft als gevolg dat het kruisverhoor soms pas een behoorlijke tijd na de opgenomen getuigenis van het kind kan

---

¹¹¹ HOME OFFICE, <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/yjceact.html>, geraadpleegd op 8 juli 2005.

¹¹² D. COOPER, *l.c.*, 461.

¹¹³ HOME OFFICE, <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/faqwitnesses.pdf>, geraadpleegd op 9 juli 2005.

¹¹⁴ D. COOPER, *l.c.*, 461.

¹¹⁵ *Ibid.*, 463.

plaatsvinden.¹¹⁶ Om de visie van Pigot -namelijk een kruisverhoor zo vlug mogelijk na het videoverhoor- te realiseren, zouden er met andere woorden een aantal hervormingen moeten gebeuren in de fase vóór het proces. Tegenstanders van de maatregelen uit de 'Act' van 1999 vrezen bovendien dat deze een negatief effect kunnen hebben op het recht op een eerlijk proces voor de beschuldigde. Het Brits accusatoir rechtssysteem plaatst namelijk de rechten van de verdediging centraal, omdat deze een straf riskeert. Het benadrukken van de belangen van anderen, zoals getuigen, zou dus in strijd zijn met dit model.¹¹⁷ Hoyano is van oordeel dat speciale bescherming van getuigen -waarbij men afwijkt van het orthodox accusatoir systeem- niet noodzakelijk betekent dat dit in strijd is met de rechten van de verdediging¹¹⁸. De 'Act' van 1999 streeft met de speciale maatregelen immers na dat getuigen -gezien hun kwetsbaarheden- een zo goed mogelijke getuigenis afleggen. Dit is met andere woorden ook ten voordele van de rechten van de verdediging.

Momenteel loopt er een herevaluatie van de speciale maatregelen van de *Youth Justice and Criminal Evidence Act*. De aanbevelingen zouden in deze zomer van 2005 bekend gemaakt worden.¹¹⁹

▪ **Home Office: 'Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings' (2000)**

Het document '*Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*' vormt een update en vervanging van de richtlijnen opgenomen in het *Memorandum of Good Practice*. Het houdt rekening met de vernieuwingen inzake getuigenissen van kwetsbare en geïntimideerde getuigen, waaronder kinderen.¹²⁰ Het omvat met andere woorden een breder domein dan het Memorandum dat louter richtlijnen rond videoverhoren bevat. Een volledige beschrijving zou ons gezien de beperkte omvang van deze eindverhandeling te ver leiden. We geven de hoofdzaken weer. Dit document biedt een gids in het verhoren van getuigen zodat ze zo goed mogelijk bewijsmateriaal kunnen leveren. Het beschrijft onder meer de voorbereiding en planning van verhoren, beslissingen om al dan niet een verhoor af te nemen en om al dan niet een video-opname te maken. Net zoals het Memorandum geeft het richtlijnen weer met betrekking tot het videoverhoor zelf. De praktijk van het videoverhoor beschrijven we in het volgende deel. Verder wordt ook de voorbereiding van de getuigen voor de rechtbank behandeld. Deze gids is net zoals het Memorandum adviserend en niet dwingend, omdat men rekening moet houden met de individuele behoeften en omstandigheden van de getuige. Home Office raadt aan om deze richtlijnen op te nemen in de opleiding van politiemensen en sociaal werkers in het verhoren van kinderen. We kunnen hieruit afleiden dat er in Engeland en Wales (nog) geen officiële algemene opleiding bestaat.

---

¹¹⁶ HOME OFFICE, *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings, Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*, gevonden te CROWN PROSECUTION SERVICE, <http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/bestevidencevol2.html>, geraadpleegd op 9 juli 2005; J.R. SPENCER, *Proposals for Reform, International Conference on Child Witnesses and their Evidence 2002*, gevonden te JUDICIAL STUDIES BOARD, http://www.jsboard.co.uk/international/child_related/conferences/mf_09.htm, geraadpleegd op 9 juli 2005.

¹¹⁷ L.C.H. HOYANO, "Striking a Balance between the Rights of Defendants and Vulnerable Witnesses: Will Special Measures Directions Contravene Guarantees of a Fair Trial?", *Criminal Law Review* 2001, 948.

¹¹⁸ L.C.H. HOYANO, *l.c.*, 969.

¹¹⁹ HOME OFFICE PRESS RELEASES, http://www.homeoffice.gov.uk/pageprint.asp?item_id=1172, geraadpleegd op 9 juli 2005.

¹²⁰ HOME OFFICE, *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings, Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*, gevonden te CROWN PROSECUTION SERVICE, <http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/bestevidencevol2.html>, geraadpleegd op 9 juli 2005.

'Achieving Best Evidence' is een omvangrijk document. Deze richtlijn komt tegemoet aan een aantal eerder vermelde kritieken op het Memorandum. Het haalt bijvoorbeeld bij de verschillende fasen van het verhoor voorbeelden aan. Deze gids maakt een onderscheid tussen 'heel jonge kinderen' (tot vijf jaar), 'jonge kinderen' (tot elf jaar) en oudere kinderen (ouder dan elf jaar). Het geeft soms advies voor een bepaalde leeftijd en wijdt bovendien een apart deel aan het verhoren van kinderen met een handicap.

2.2.2 HET AUDIOVISUEEL VERHOOR VAN MINDERJARIGE GETUIGEN EN SLACHTOFFERS IN ENGELAND EN WALES

De meest relevante regelgeving is in het voorgaande reeds aan bod gekomen. In dit deel richten we ons op de praktijk van het initiële videoverhoor. Voor het beschrijven van het audiovisueel verhoor in Engeland en Wales baseren we ons op de richtlijnen van het document '*Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*'. We zijn ons ervan bewust dat de praktijk hier enigszins van kan afwijken, aangezien dit geen dwingende richtlijn vormt.

▪ **Voorafgaand aan het verhoor** ¹²¹

Er wordt grote waarde gehecht aan het plannen van het verhoor, omdat dit het verhoor zelf ten goede komt. De verhoorders moeten bewust zijn van welke informatie zeker nodig is. Het verhoor moet namelijk kunnen dienen als bewijsmateriaal. Overleg met de *Crown Prosecution Service* kan een meerwaarde bieden om na te gaan of speciale maatregelen zoals een video-opname van het verhoor aangeraden zijn. Aangezien het verhoor kan dienen als '*evidence-in-chief*', moet het onderzoeksteam ook nagaan of het kind in staat is tot een kruisverhoor, weliswaar met de verschillende speciale maatregelen in het achterhoofd. De kinderen moeten namelijk de vragen kunnen begrijpen en beantwoorden. Verder is het begrip van het verschil tussen waarheid en leugens noodzakelijk. Het onderzoeksteam moet bovendien rekening houden met de behoeften van het kind. Ofschoon een kind kan opgeroepen worden om te getuigen voor de rechtbank, betekent dit niet dat het gedwongen kan worden om een verklaring bij de politie af te leggen.

Er zijn een aantal criteria die aangeven of een video-opname van het verhoor mogelijk is. Wanneer een kind een verklaring aflegt over enerzijds een zedenmisdrif of anderzijds over een geweldsmisdrif, verwaarlozing of ontvoering wordt het videoverhoor steeds aangeraden, tenzij het kind dit weigert. Een tegenindicatie is dan weer wanneer het kind bijvoorbeeld misbruikt is en waarbij er video-opnames of fotografie bij kwam kijken. In de andere gevallen dan de twee vorige categorieën, hangt de beslissing van een aantal factoren af, namelijk van de noden en de toestand van het kind (ontwikkeling, mate van trauma, handicap,...), of het een bijdrage levert tot de kwaliteit van het bewijs, van de aard en de ernst van het misdrijf, de omstandigheden van het misdrijf (bijvoorbeeld relatie met de dader), de geestestoestand van het kind (bijvoorbeeld shock) en of er bij het kind een vrees is voor intimidatie en beschuldigingen jegens zichzelf.

---

¹²¹ HOME OFFICE, *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings, Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*, gevonden te CROWN PROSECUTION SERVICE, <http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/bestevidencevol2.html>, geraadpleegd op 9 juli 2005.

'Achieving Best Evidence' geeft aan dat er geen strikte regels zijn, omdat men rekening moet houden met de achtergrond van het kind en de omstandigheden van de verdenkingen. De politie moet namelijk rekening houden met eventueel vorige problemen rond ouderschap, misbruik of verwaarlozing en of een videoverhoor rond de huidige omstandigheden een meerwaarde biedt. Het kind moet ook bereid zijn om over de feiten te praten via een videoverhoor. Zoals eerder aangehaald, moet men bovendien nagaan of het kind in staat en beschikbaar is voor een kruisverhoor. Met deze overwegingen in het achterhoofd, beslist het onderzoeksteam of ze een videoverhoor of een geschreven verklaring zal afnemen.

Ook het kind kan -rekening houdend met de leeftijd- bij de planning van het verhoor betrokken worden, zoals wanneer en waar het verhoor zal plaatsvinden, wie er aanwezig zal zijn, wie het verhoor afneemt enzovoort. Het is mogelijk dat een vertrouwenspersoon bij het verhoor aanwezig zal zijn. Deze kan steun bieden, maar moet afzijdig blijven en mag geen invloed uitoefenen op de verklaring van het kind. Home Office geeft aan dat de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon extra spanning kan teweegbrengen. Het kind kan bijvoorbeeld door schaamtegevoelens meer geremd zijn om zijn verhaal te brengen. Tijdens de planning van het verhoor zouden er in het onderzoekende team naast vertegenwoordigers van de politie, ook personen uit de lokale sociale diensten aanwezig moeten zijn. In bepaalde gevallen kan de politie -na overleg- evenwel alleen overgaan tot het verhoor.

In een gesprek met het kind voorafgaand aan het verhoor kan de verhoorder een aantal aspecten exploreren zoals de bereidheid van het kind om te praten, de cognitieve en emotionele ontwikkeling van het kind, het taalgebruik en bepaalde klinische of psychiatrische problemen. Het kind moet ook duidelijk weten wat de rol is van de politieagent, sociaal werker en andere actoren die in het onderzoek betrokken zijn. Afhankelijk van de noden van het kind, kan dit een aantal gesprekken vereisen.

De verhoorders moeten het kind ook voorbereiden op het verhoor zelf. Dit houdt in dat de verhoorder uitlegt wat het verhoor is, wie er aanwezig zal zijn, wanneer het zal plaatsvinden en hoe lang het ongeveer zal kunnen duren. Verder kan men het kind laten oefenen in het beantwoorden van open vragen. Ook de ouder ontvangt de nodige informatie en krijgt het advies om niet met het kind over de details van de feiten te praten. Als er over de feiten gepraat wordt, moeten ze goed bijhouden wat er ter sprake is gekomen. Een geschreven toestemming van het kind voor het verhoor is niet vereist. Anderzijds moet het kind wel bereid zijn, omdat een verhoor van een weigerachtig of vijandig kind niet wenselijk is. Het is ook mogelijk dat een kind in bepaalde situaties zonder medeweten van de ouders verhoord wordt, bijvoorbeeld wanneer men vreest dat de ouders het kind zullen dwingen om niets te zeggen of wanneer een ouder kind niet wilt dat de ouders op de hoogte zijn van het gebeuren.

▪ **Het verhoor**¹²²

Het onderzoekende team moet nagaan wie het best geschikt is om het verhoor af te nemen en of er een tweede persoon aangewezen is die de verhoorder bijstaat. Bij de keuze van de verhoorder houdt men onder meer rekening met de voorkeur van het kind voor een

---

¹²² HOME OFFICE, *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings, Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*, gevonden te CROWN PROSECUTION SERVICE, <http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/bestevidencevol2.html>, geraadpleegd op 9 juli 2005.

vrouwelijke of een mannelijke verhoorder. Ook de verschillende verantwoordelijkheden van politiemensen en sociaal werkers worden in overweging genomen. Terwijl de sociaal werker verantwoordelijk is voor het bevorderen van het welzijn van het kind, staat het onderzoek bij de politie centraal. Beide actoren moeten echter flexibel samen kunnen werken en niet strikt volgens hun rol werken. Een specifieke opleiding in het horen van kinderen is belangrijk. De verhoorder moet enerzijds kindvriendelijk zijn, goed kunnen communiceren met kinderen en het kind voldoende opvangen. Anderzijds moet deze weten wat nodig is om goed bewijsmateriaal te hebben. Zowel een agent als een sociaal werker kan de leiding hebben in het verhoor. De tweede verhoorder heeft op zijn beurt de taak om onder meer lacunes in de getuigenis op te merken en de vraagstelling van de verhoorder te beoordelen. Dit kan bijdragen tot de waarde van het videoverhoor. Bij het afnemen van het interview moet de verhoorder een open houding hebben en niet zoeken naar details om eventuele hypothesen -gebaseerd op initiële gegevens- te bevestigen. De duur van het verhoor hangt af van het kind, zijn aandacht, leeftijd en noden. Verhoorders volgen hierbij het ritme van het kind.

Het verhoor gebeurt volgens vier fasen. Tijdens een eerste fase krijgt het kind de kans om te wennen aan de situatie. Het gesprek gaat over een aantal neutrale onderwerpen, zoals de school. De verhoorder probeert een goede relatie op te bouwen met het kind. Het kind moet ook duidelijk weten dat het zelf niets heeft misdaan. De verhoorder geeft verder uitleg over de videocamera's en verduidelijkt waarom ze met het kind willen praten, zonder te verwijzen naar de feiten en de dader (bijvoorbeeld "*We willen praten over iets dat je aan die persoon verteld hebt*"). Bovendien legt de verhoorder een aantal 'grondregels' uit. Indien de verhoorder bijvoorbeeld een vraag stelt dat het kind niet begrijpt of het kind weet het antwoord niet, dan mag het kind dit ook zeggen. De verhoorder benadrukt dat het kind de waarheid moet vertellen. Omdat de opname van het verhoor als bewijs kan dienen, is het belangrijk dat het kind hierop gewezen wordt. De verhoorder gaat -door het geven van een aantal voorbeelden- na of het kind een onderscheid kan maken tussen de waarheid en leugens, rekening houdend met de leeftijd van het kind. In een tweede fase staat het vrije verhaal van het kind centraal. Dit leidt tot de meest betrouwbare informatie en vormt de kern van het verhoor. De verhoorder stimuleert het kind en mag het kind niet onderbreken om vragen te stellen. Het is tijdens de derde fase dat de verhoorder vragen kan stellen. Deze vragen moeten aangepast zijn aan het kind. Omdat open vragen leiden tot de meest betrouwbare informatie, is het belangrijk om te beginnen met dit soort vragen om dan eventueel verder te gaan met meer specifieke vragen. De vragen mogen niet suggestief zijn. De vierde fase betreft de afronding van het verhoor. De verhoorder moet hier voldoende aandacht aan besteden. Het kind mag namelijk niet het gevoel krijgen dat het de verhoorder heeft teleurgesteld. De verhoorder gaat nog eens na of hij/zij alles goed begrepen heeft en herhaalt het verhaal in het woordgebruik van het kind. De tweede verhoorder kan eventueel aangeven of ze nog iets over het hoofd hebben gezien. Het kind krijgt ook de mogelijkheid om nog vragen te stellen. Tot slot wordt het kind bedankt voor het gesprek.

Speelgoed en ander spelmateriaal bevinden zich bij voorkeur uit het onmiddellijke zicht van het kind, zodat het kind hierdoor niet is afgeleid. De verhoorders mogen het speelgoed alleen gebruiken om de ervaringen van het kind gemakkelijker te maken of om het kind zijn verhaal beter te laten vertellen (door bijvoorbeeld gewone poppen). Het kind kan bijvoorbeeld lichaamsdelen aanduiden. Dit materiaal moet evenwel met de nodige zorg gebruikt worden en mag niet samengaan met suggestieve vragen. Home office wijst deze methode af bij zeer jonge kinderen, omdat zij moeilijk het verband kunnen leggen tussen het materiaal zoals een pop en wie of wat dit moet voorstellen. Wat het gebruik van anatomisch correcte poppen betreft, mogen volgens de Home Office alleen verhoorders getraind in het werken met deze

poppen, deze methode hanteren. De combinatie van zulke poppen met suggestieve vragen kan immers tot valse informatie leiden. De interacties van het kind met de poppen is niet voldoende als bewijs, maar zijn bijkomstig aan het (verbale) verhoor.

▪ **De video-opname van het verhoor**¹²³

Het medium waarop de opnames gemaakt zijn (bijvoorbeeld video), is normaal gezien het eigendom van de politie of de sociale dienst. De notie van deze 'eigendom' houdt een aantal rechten en verantwoordelijkheden in. Dit moet volgens Home Office de garantie bieden dat de opname op een gepaste wijze bewaard wordt. 'Optimale condities' omvatten bijvoorbeeld een stofvrije, vergrendelde ruimte die niet luchtdicht is om condensatie te vermijden. Wanneer de zaak doorgegeven is aan de *Crown Prosecution Service*, moet deze instantie beslissingen nemen over de toegang tot de informatie.

Home Office geeft aan dat de politie samen met andere actoren lokale richtlijnen moet ontwikkelen betreffende de registratie, bewaring en beheer van de opnames. Een bepaalde persoon (de '*tape librarian*') zou verantwoordelijk moeten zijn voor de supervisie hiervan. Deze houdt een logboek bij met het nummer van de opname, de naam van de getuige, de verhoorder(s) en eventueel andere aanwezigen, alsook de datum en de duur van het verhoor. Ook het kopiëren, overbrengen en uitlenen van de video-opnames moeten vermeld staan. Niet-geautoriseerde personen mogen geen toegang tot de opname hebben.

Hoewel de video-opname het belangrijkste medium is, kan een uitgeschreven verhoor nuttig zijn voor de rechtbank. De '*video transcription agency*' van de *Crown Prosecution Service* neemt deze taak op zich. De opnames worden beschouwd als bewijsstukken en krijgen een zegel, aangebracht over de open zijde van de videodoos. Alleen in het bijzijn van iemand van de *Crown Prosecution Service* mag men dit zegel doorbreken. Alle opnames –zowel originelen als kopies– moeten gelabeld zijn, zodat duidelijk is welke de oorspronkelijke videoband is. In het belang van het recht en van het kind, mogen er slechts een minimum aantal kopies bestaan. Er kan bijvoorbeeld een kopie gemaakt worden voor de verdediging. Indien de beschuldigde geen bijstand heeft van een advocaat, gebeurt de toegang tot de opname onder strikte supervisie van de politie. De toegang van andere personen of instellingen gebeurt op naam. De persoon moet een document ondertekenen en bevestigen dat hij of zij de opname goed zal bewaren en terugbrengen. Home Office geeft de voorkeur aan de toegang onder supervisie. Anderzijds verkiest het het 'uitlenen' boven het maken van kopies. Video-opnames van verhoren kunnen ook gebruikt worden in kader van opleidingen of onderzoek. Home Office geeft hierbij aan dat de toestemming van de getuige of eventueel de gezagsdrager aangewezen is. De getuige moet de bevestiging krijgen dat niet iedereen zomaar de video te zien krijgt.

Kopies worden vernietigd nadat alle procedures achter de rug zijn of wanneer vijf jaar sinds de opname zijn verstreken. Home Office geeft aan dat de originele band twintig jaar moet bewaard worden. Een minderjarige die inmiddels achttien jaar is geworden, mag vragen om de opname te vernietigen.

---

¹²³ HOME OFFICE, <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/vulncont.html>, geraadpleegd op 9 juli 2005.

2.2.3 BESLUIT

Zoals in dit deel duidelijk blijkt, hebben Engeland en Wales reeds een heuse tocht achter de rug. In 1988 stelde de regering het Pigot Comité samen. Het comité bracht in 1989 het Pigot Report uit met onder meer het voorstel om verschijningen van kinderen in de rechtbank te vervangen door video-opnames van eerder afgenomen verhoren en kruisverhoren. In 1991 volgde de *Criminal Justice Act* waarin de audiovisuele opname van het verhoor werd aanvaard als bewijsmiddel, maar enkel indien het kind zich liet onderwerpen aan een kruisverhoor. In het accusatoir rechtssysteem van Engeland en Wales neemt het kruisverhoor een belangrijke plaats in. Home Office bracht in 1992 het '*Memorandum of good practice on video recorded interviews with child witnesses for criminal proceedings*' uit. Het biedt een eerste handleiding voor politiediensten en hulpverleners en ondersteunt de implementatie van de *Criminal Justice Act* van 1991. De *Youth Justice and Criminal Evidence Act* van 1999 voert een aantal vernieuwingen in die een belangrijke verbetering vormen voor kinderen die getuigen over wat ze hebben meegemaakt of gezien hebben. De meest opvallende vernieuwing is het toestaan van opgenomen kruisverhoren voorafgaand aan het proces. Het heeft met andere woorden tien jaar geduurd vooraleer de regering de mogelijkheden van deze speciale maatregel, voorgesteld door Pigot, erkende. Toch blijkt hierover nog onenigheid te bestaan en heeft het nog geen ingang gekregen in de praktijk. De vernieuwingen van de *Youth Justice and Criminal Evidence Act* worden momenteel onderworpen aan een evaluatie. Het is de vraag of video-opnames van kruisverhoren daadwerkelijk geïmplementeerd zullen worden.

Het document '*Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*' van Home Office biedt een nieuwe handleiding voor het videoverhoor in de praktijk. Aangezien er nog geen bindende richtlijnen bestaan, kan de praktijk vrij divers zijn. Hier hebben we echter geen zicht op. Opvallend is dat Engeland en Wales opteren voor een '*joint-interview*' door een politieambtenaar en een sociaal werker.

We kunnen besluiten dat Engeland en Wales heel wat inspanningen leveren om getuigenissen van kinderen zo veel mogelijk kindvriendelijk te maken. Het toenemende belang voor de noden van slachtoffers en getuigen en het invoeren van speciale maatregelen, hebben ook implicaties voor het hele rechtssysteem. Het wijkt namelijk af van het orthodoxe accusatoire karakter van het Brits rechtsmodel, dat door deze vernieuwingen afgezwakt is. Het is dan ook afwachten hoe deze evolutie verder zal verlopen en hoe dit het denken over het rechtssysteem zal beïnvloeden.

2.3 Nederland

In dit deel schetsen we het audiovisueel verhoor in Nederland. We geven een overzicht van de ontstaansgeschiedenis van het 'studioverhoor'. Vervolgens bekijken we de regelgeving in Nederland met het Landelijk Protocol Studioverhoren en de aanwijzing 'Opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik'. We gaan ook dieper in op de praktijk van het studioverhoor in Nederland. Tot slot komen een aantal wet- en regelgevingen aan bod die relevant zijn voor getuigenissen van minderjarigen.

2.3.1 DE ONTSTAANSGESCHIEDENIS

Begin jaren tachtig vertoonde de taboesfeer rond onderwerpen als incest en seksueel misbruik in Nederland zijn eerste barsten en kwam een openlijke discussie over seksueel misbruik op gang. Dit leidde tot een toename van aangiften van zedendelicten bij de politie.¹²⁴ Zoals we in het vorig hoofdstuk gezien hebben, gebeurde in deze periode steeds meer wetenschappelijk onderzoek naar de betrouwbaarheid en validiteit van getuigenissen van minderjarigen. Internationaal wetenschappelijk onderzoek nuanceert het beeld van kinderen als zijnde onbetrouwbare getuigen. De overtuiging groeit dat kinderen betrouwbare informatie over hun ervaringen kunnen geven, mits ze op de juiste wijze ondervraagd worden.

Tot de jaren tachtig ging men er in Nederland van uit dat politiemensen onvoldoende in staat zijn om kinderen te verhoren in delicate materies zoals zedenfeiten. Men schakelde voor het verhoor van jonge kinderen tot twaalf jaar regelmatig externe deskundigen in. Het verslag van de deskundige kon als bewijsmateriaal dienen. Er ontstonden echter lange wachtlijsten, omdat slechts weinig deskundigen deze taak op zich namen. Een ander betwistbaar punt is dat het forensisch strafrechtelijk verhoor niet altijd gemakkelijk te onderscheiden bleek te zijn van het diagnostisch interview.¹²⁵ Dit onderscheid is nochtans belangrijk, omdat beide gesprekken een verschillende finaliteit hebben¹²⁶. In sommige gevallen leidde dit tot te weinig feitelijke informatie en onvoldoende objectiviteit in de vraagstelling. Kinderen werden in de praktijk ook meerdere malen over hetzelfde feit verhoord, hetgeen een negatieve invloed heeft op de betrouwbaarheid van de verklaring. Uit deze bevindingen is het idee ontstaan dat het horen van kinderen -net zoals het volwassenverhoor- een politietaak is.¹²⁷ Er was echter nood aan een opleiding binnen de politie, omdat het verhoor van kinderen een deskundige aanpak vereist. De verhoorder moet namelijk rekening houden met de kwetsbaarheid en de ontwikkeling van het kind. Anderzijds diende men een geschikte verhoorruimte te voorzien, waarbij men de verklaring opneemt op video om veelvuldige verhoren te vermijden.¹²⁸

---

¹²⁴ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 555; K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *Het kind als getuige, Theorie en praktijk van het verhoor*, 's Gravenhage, VUGA, 1997, 13.

¹²⁵ K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 13.

¹²⁶ Bij een strafrechtelijk interview of verhoor staat feitelijke informatie en waarheidsvinding centraal, waarbij de verhoorder zo objectief mogelijk moet zijn en suggestiviteit vermeden moet worden. In een diagnostisch interview wilt men meer te weten komen over de innerlijke beleavingswereld van het kind, hetgeen te onderscheiden is van de feitelijke realiteit. Hier kan men in tegenstelling tot een verhoor gebruik maken van suggesties en interpretaties.

¹²⁷ K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 13.

¹²⁸ *Ibid.*, 13-14.

Bij de afdeling jeugd- en zedenzaken van de Rijkspolitie in het district Amsterdam onstond het idee om het verhoren van kinderen en de omstandigheden waarin dit gebeurt, te verbeteren. Ze lieten de uitwerking over aan een begeleidingscommissie. Deze commissie werd in 1988 opgericht en bestond uit gedragswetenschappers, juristen en hulpverleners.¹²⁹ Dit initiatief kreeg gevolg in het experiment 'Horen van jonge getuigen/slachtoffers' dat van april 1989 tot juli 1990 plaatsvond bij de eerder vermelde afdeling jeugd- en zedenzaken in Amsterdam. De Rechercheschool van Zutphen verzorgde de opleiding van zeven verhoorders. In Amsterdam werd de eerste speciale verhoorstudio ingericht, uitgerust met audiovisuele apparatuur.¹³⁰ Uit een evaluatie van dit project bleek dat de wijze van het verhoren van kinderen was verbeterd. Rechercheurs namen bijvoorbeeld meer tijd voor het verhoor en hun communicatievaardigheden waren vergroot. De begeleidingscommissie was dan ook van mening dat deze professionalisering navolging verdiende binnen de gehele Nederlandse politie.¹³¹

In 1991 kreeg het project een definitieve status. De Rechercheschool van Zutphen verzorgt verder de opleiding van de verhoorders.¹³² Om deze opleiding te volgen moeten de kandidaten werkzaam zijn bij een afdeling jeugd- en zedenzaken en moeten ze de cursussen 'Jeugd- en zedenzaken' op de Rechercheschool gevolgd hebben.¹³³ Er zijn nu zo'n tachtigtal verhoorders in Nederland werkzaam. In het hele land zijn verhoorstudio's ingericht. Inmiddels is de elfde verhoorstudio in gebruik genomen.¹³⁴ Een verhoorstudio bestaat uit twee vertrekken, namelijk de verhooruimte en de regieruimte. De verhooruimte is kindvriendelijk ingericht met zachte vloerbedekking, kindermeubilair en een kast met wat speelgoed en tekenmateriaal en is voorzien van camera's en een microfoon. In de regieruimte staat het nodige audio- en video-apparatuur. Van hieruit is het verhoor rechtstreeks te volgen.¹³⁵

2.3.2 REGELGEVING IN NEDERLAND

▪ Het Landelijk Protocol Studioverhoren

Het audiovisueel verhoor van minderjarigen is in Nederland tot op heden niet opgenomen in de wetgeving. Er is evenwel in 1994 een Landelijk Protocol Studioverhoren opgesteld. Het protocol is ontstaan uit onderling overleg tussen de verantwoordelijke studiobeheerders in het land.¹³⁶ Een studiobeheerder is "de door de korpschef aangewezen coördinator die verantwoordelijk is voor de planning van verhoren en voor het beheer van de studio".¹³⁷ Tweemaal per jaar is er een landelijk overleg voorzien voor de studiobeheerders. Zij kunnen hier eventuele problemen en onduidelijkheden waarmee ze in de praktijk te maken krijgen, bespreken. Dit kan aanpassingen of aanvullingen van het protocol tot gevolg hebben.¹³⁸

¹²⁹ J. OOST en J. JANS, "Kinderen horen met video wordt landelijk ingevoerd", *Algemeen Politieblad* 1990, 470.

¹³⁰ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 556; K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 14.

¹³¹ J. OOST en J. JANS, *l.c.*, 470-472.

¹³² K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 14.

¹³³ C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 68.

¹³⁴ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹³⁵ K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 37.

¹³⁶ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 557; K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 38.

¹³⁷ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹³⁸ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 557.

In het protocol staat onder meer de aanvraag en voorbereiding van het studioverhoor, de procedure van het verhoor en bepalingen omtrent de audiovisuele opname beschreven. Het protocol is recent opgenomen in bijlage van de aanwijzing ‘Opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik’.¹³⁹

▪ **Aanwijzing ‘Opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik’**

‘Aanwijzingen’ in Nederland zijn richtlijnen die uitgaan van het College van procureurs-generaal.¹⁴⁰ We kunnen deze richtlijnen vergelijken met omzendbrieven van het College van Procureurs-generaal in België. In de aanwijzing ‘Opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik’ zijn twee voorgaande aanwijzingen geïntegreerd, namelijk de aanwijzing ‘Bejegening slachtoffers van zedenzaken’ en de aanwijzing ‘Opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties’. De doelstellingen van deze aanwijzingen waren respectievelijk een professionele bejegening van slachtoffers van zedendelichten voorzien en het benadrukken van het algemeen belang van waarheidsvinding. Met de nieuwe aanwijzing -die in werking getreden is op 15 februari 2005 en geldt tot 15 februari 2009- is er een eenduidig document voor de aanpak van zedenzaken voorhanden. Deze aanwijzing bevat regels inzake de opsporing en vervolging van seksueel misbruik en regels met betrekking tot de bejegening van slachtoffers van zedenfeiten.¹⁴¹

In de voorgaande aanwijzing ‘Opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties’ was er slechts een beknopte verwijzing naar het studioverhoor van kinderen:

“Indien de wettelijk vertegenwoordiger van een minderjarige aangifte doet van seksueel misbruik, wordt de minderjarige als getuige gehoord. Het horen van een minderjarige getuige tussen de 4 en 12 jaar dient in beginsel, zoals in de praktijk meestal al gebeurt, op video te worden vastgelegd. Een dergelijke opname is een objectief controlemiddel en biedt de mogelijkheden om veelzeggende non-verbale aspecten van het gedrag van kinderen tijdens verhoor vast te leggen. Voor oudere kinderen en meerderjarigen is deze noodzaak niet aanwezig omdat zij in staat worden geacht zich verbaal goed uit te drukken. Als daar twijfel over is, moet ook van aangevers en getuigen ouder dan 12 jaar een video opname gemaakt worden bij het (aangifte-) verhoor.”¹⁴²

De huidige aanwijzing gaat hier dieper op in en heeft het Landelijk Protocol Studioverhoren in bijlage opgenomen. Deze aanwijzing geeft aan dat slachtoffers tussen de vier en twaalf jaar of een ouder persoon met een ontwikkelingsachterstand volgens het Protocol Studioverhoor gehoord moet worden. In de praktijk wordt hier heel zelden van afgeweken¹⁴³. Het is mogelijk dat bij kinderen die nog geen vier jaar zijn een studioverhoor afgenomen wordt. Dan moet wel vaststaan dat het kind in staat is om een verklaring af te leggen. Anderzijds is het mogelijk dat elfjarige kinderen die goed te horen zijn niet in een verhoorstudio, maar op de gewone wijze verhoord worden. Kinderen ouder dan twaalf jaar

¹³⁹ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁴⁰ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁴¹ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁴² SEKSUEEL MISDRIJF, http://www.seksueelmisdrijf.nl/info/richtlijn_justitie.htm, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁴³ P.J. VAN KOPPEN en J.T. VAN DOELAND, “Als papa de verdachte is. Het verschoningsrecht van kinderen in zedenzaken”, *Nederlands Juristenblad* 2004, 1250.

(zonder verstandelijke beperkingen) worden in navolging van het Protocol niet audiovisueel gehoord.¹⁴⁴ Van Koppen en van Doeland geven aan dat verhoren bij de doelgroep, namelijk vier- tot twaalfjarigen, vrijwel altijd plaatsvinden in een speciaal ingerichte verhoorstudio door een gespecialiseerde verbalisant. Als een kind buiten de verhoorstudio wordt verhoord, heeft dit geen gevolgen voor de rechtmatigheid van het verkregen bewijs.¹⁴⁵

2.3.3 EEN BESCHRIJVING VAN HET STUDIOVERHOOR IN NEDERLAND

▪ Voorafgaand aan het verhoor

Om over te gaan tot een studioverhoor moet aan een aantal criteria voldaan zijn. Er moet sprake zijn van een ernstig misdrijf, waarvan een kind slachtoffer of getuige is. Bij seksueel misbruik van een minderjarige in welke vorm dan ook, is er steeds sprake van een ernstig misdrijf¹⁴⁶. Een getuige moet bij het misdrijf persoonlijk betrokken zijn.¹⁴⁷ Het studioverhoor gebeurt hoofdzakelijk in kader van zedenfeiten. In andere gevallen kan het gaan om mishandeling of getuigenissen van moord en doodslag. In de praktijk komt dit laatste steeds minder vaak voor. Deze evolutie is beïnvloed door de ontwikkeling van het videoverhoor in andere soorten zaken. Buiten de kinderverhoorstudio's zijn er namelijk veel korpsen die videoverhoren afnemen in kader van verdachtenverhoren bij feiten waarop een straf van meer dan acht jaar staat. Ook hier hebben de verhoorders een specifieke opleiding gekregen. In deze verhoorstudio's worden tegenwoordig vaker kinderen gehoord die op welke manier dan ook betrokken zijn geweest bij andere misdrijven dan zedenmisdrijven. De verhoorkamer is dan een gewone verhoorkamer, terwijl in het verleden dergelijke verhoren dus in kinderverhoorstudio's gedaan werd.¹⁴⁸ Zoals reeds aangehaald, moet het kind in beginsel tussen de vier en twaalf jaar oud zijn. Boven de leeftijd van twaalf jaar is een studioverhoor mogelijk indien er sprake is van een ontwikkelingsachterstand. De belangen van de getuige moeten met de belangen van het onderzoek afgewogen worden. De verhoorder moet ook de wenselijkheid van een audiovisueel verhoor bepalen.¹⁴⁹ Uit het voorgaande blijkt dat er geen strikte criteria zijn die aangeven welke kinderen in aanmerking komen. Zoals Verbandt en Ponjaert aangeven, wordt elk geval individueel behandeld¹⁵⁰. De uiteindelijke beslissing of er al dan niet een studioverhoor zal plaatsvinden, ligt bij de officier van justitie of bij de rechter-commissaris indien het verhoor kadert in een gerechtelijk vooronderzoek¹⁵¹.

Wanneer na aangifte het strafbare feit duidelijk is en er eventueel getuigen gehoord zijn, dan neemt de politie contact op met de officier van justitie. Zij leggen de zaak uit en vragen om een studioverhoor. De officier geeft bijna altijd toestemming.¹⁵² Ook de schriftelijke toestemming van één van de gezagsdragers/ouders tot het audiovisueel vastleggen van het

---

¹⁴⁴ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁴⁵ P.J. VAN KOPPEN en J.T. VAN DOELAND, *l.c.*, 1250.

¹⁴⁶ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁴⁷ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁴⁸ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁴⁹ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁵⁰ C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 68.

¹⁵¹ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁵² Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

verhoor en het gebruik van de opname in het verder onderzoek is vereist. Indien de getuige twaalf jaar of ouder is, moet ook deze een toestemmingsverklaring ondertekenen.¹⁵³ Indien één van de gezagsdragers verdachte blijkt te zijn, is de toestemming van de niet verdachte gezagsdrager nodig. Indien beide weigeren om toestemming te verlenen, zal de officier van justitie het kind voorlopig onder het gezag van de kinderbescherming plaatsen. De directeur van de raad voor kinderbescherming of de kinderrechter verlenen in dit geval de toestemming tot een videoverhoor.¹⁵⁴

De gezagsdrager of ouder¹⁵⁵ krijgt schriftelijk een aantal aandachtspunten mee, met wat men wel of niet mag doen als het seksueel misbruik ter sprake komt vóór het studioverhoor. De politie geeft tevens een folder mee van de studio, waarin het verloop van zo'n verhoor en hoe de studio eruit ziet, beschreven staat. De ouder krijgt het advies het kind nog niet te vertellen wat er gaat gebeuren, omdat het kind zich dan onnodig druk maakt. De politie vraagt de ouder ook niet actief met het kind over de gebeurtenissen te praten of vragen te stellen om zo veel mogelijk beïnvloeding te vermijden. Ondertussen maakt de politie een afspraak met de studiobeheerder om het verhoor te plannen.¹⁵⁶ Elk politiekorps kan bij een studiobeheerder binnen haar ressort een aanvraag doen voor een studioverhoor¹⁵⁷.

De politie maakt tevens met de ouder een afspraak om de dag voor het verhoor langs te komen voor een kort gesprek met het kind. Dit gesprek vindt plaats bij het kind thuis, omdat dit voor het kind een vertrouwde omgeving is. Het kind kan aldus wennen aan de politie, terwijl de politiefunctionaris reeds informatie kan verzamelen dat bruikbaar is voor het verhoor. Zij stellen het kind enkele eenvoudige vragen zoals: 'op welke school zit je', 'wat zijn je hobby's', 'wie zijn je vriendjes', enzovoort. Ze geven deze informatie door aan de studioverhoorder zodat deze op voorhand al wat informatie heeft, bijvoorbeeld wanneer het kind een aantal namen vermeld tijdens het verhoor. Verder praat de politiefunctionaris heel kort met het kind over wat er gebeurd is. Men wilt op deze manier vernemen of het kind bereid is om te praten over de feiten. Indien het kind voluit begint te vertellen, dan wordt het verdere gesprek gestopt. Dit is namelijk niet de taak van de politiefunctionaris. Het is de bedoeling dat het kind dit verhaal in de studio vertelt.¹⁵⁸

▪ **Het verhoor**

De dag van het verhoor ontvangen de verhoorder en degene die de regie doet het kind en de begeleider/ouder in de verhoorstudio. In een voorgesprek legt de verhoorder onder meer uit wat zijn taak is, wie er gaat praten met het kind en hoe de studio werkt. Ze kunnen tevens een rondleiding krijgen in de studio.¹⁵⁹ Het kind krijgt aldus de mogelijkheid om te wennen aan deze nieuwe omgeving. Door deze rondleiding weet het kind bovendien dat er een video-opname zal gebeuren en dat andere personen meekijken.¹⁶⁰ Deze rondleiding gebeurt

---

¹⁵³ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁵⁴ C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 68.

¹⁵⁵ Gemakkelijkheidshalve spreken we over de ouder. Het kan echter ook gaan om een andere gezagsdrager of begeleider, zoals een familielid of opvoeder van een instelling.

¹⁵⁶ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁵⁷ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 557.

¹⁵⁸ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁵⁹ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 557; K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 39; Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁶⁰ K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 44.

niet altijd, omdat een kind soms erg gefixeerd kan raken door hetgeen het ziet. Dit kan het interview weer nadelig beïnvloeden.¹⁶¹

In de verhooruimte zijn alleen het kind en de verhoorder aanwezig. Uitzonderlijk kan het gebeuren dat een vertrouwenspersoon passief aanwezig is. Vanuit de regieruimte volgen de regisseur en personen die ambtshalve betrokken zijn bij het onderzoek, het verhoor. Verhoorders die de opleiding 'Horen Jonge Getuigen' hebben afgerond of in opleiding zijn en begeleiding krijgen van een docent, mogen het studioverhoor afnemen. De verhoorder is niet degene die het onderzoek in de zaak voert. De regisseur die het verhoor audiovisueel vastlegt, moet ook de opleiding gevolgd hebben. In sommige gevallen is het mogelijk dat een extern deskundige, namelijk een psycholoog of orthopedagoog, het verhoor afneemt. Dit gebeurt bij kinderen met een ernstige gedragsstoornis of in sommige gevallen bij personen met een verstandelijke handicap.¹⁶² Dit zou in de praktijk steeds vaker voorkomen¹⁶³. Bij kinderen met een verstandelijke beperking verzamelt de politie eventuele rapporten die over het kind zijn samengesteld, zodat de deskundige zich voldoende kan voorbereiden op het gesprek. Deskundigen weten aldus wat ze kunnen verwachten in het verhoor en hoe ze het kind moet benaderen.¹⁶⁴

In Nederland maakt men gebruik van het 'Scenariomodel'. Tijdens de introductie gaat de verhoorder na of het kind weet waar het is, met wie het praat en waarom het gesprek plaatsvindt. Het kind mag kiezen of het meteen zal praten of het eerst wilt spelen. In het eerste geval gaat de verhoorder over naar scenario A. De verhoorder stimuleert het kind om zo veel mogelijk uit zichzelf te vertellen. Wanneer het kind wilt spelen, maakt de verhoorder met het kind een afspraak wanneer er gepraat zal worden. Tijdens het spel zal de verhoorder trachten een gesprek aan te knopen. Wanneer het kind niet uit zichzelf begint te praten, probeert de verhoorder het gesprek op gang te brengen door middel van een openingsvraag. Naargelang de reacties van het kind, kan de verhoorder steunen op drie mogelijke scenario's. Wanneer het kind laat blijken dat het weet waarover het verwacht wordt te praten, past de verhoorder scenario A toe. Indien het kind dit niet laat blijken, kan de verhoorder op een indirecte wijze, namelijk scenario B, proberen het kind aan het praten te krijgen. De verhoorder stelt bijvoorbeeld (open) vragen over personen binnen de leefwereld van het kind, inclusief de verdachte. Als het kind nog steeds geen reactie geeft, is er als laatste hulpmiddel scenario C. Hier kan de verhoorder gebruik maken van informatie uit de aangifte. De verhoorder mag evenwel niet de naam van de verdachte en de vermeende feiten vermelden.¹⁶⁵ Net zoals in Engeland en Wales ligt de nadruk op het vrije verhaal. De verhoorder moet het kind zo veel mogelijk stimuleren om uit zichzelf te vertellen. Het doorvragen gebeurt bij voorkeur met open vragen. Om een open vraag te verduidelijken zijn meer gesloten vragen mogelijk.¹⁶⁶

In Nederland gebruiken studioverhoorders in de praktijk ook meestal een eenvoudige tekening van de voorzijde en achterzijde van een jongen of meisje. Als het kind over de feiten vertelt (bijvoorbeeld "*papa zat aan mijn plassertje*") mag het met een potlood aanduiden op de tekening wat het hiermee bedoelt. Verder worden er ook wel eens gewone

---

¹⁶¹ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁶² K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 38-39; Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁶³ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁶⁴ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁶⁵ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 559; K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 53-58.

¹⁶⁶ K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 54-55.

poppen gebruikt, zodat het kind daarmee kan aanduiden wat het onder meer met bepaalde namen van lichaamsdelen bedoelt.¹⁶⁷

Tijdens het verhoor houdt een politiefunctionaris -die het verhoor vanuit de regiekamer volgt- de ouders of begeleiders op de hoogte over de voortgang van het verhoor. De verhoorder gaat op het einde van het verhoor naar de regiekamer. De aanwezigen in de regiekamer kunnen bijkomende vragen of nieuwe openingsvragen voorstellen. Het kind mag ondertussen in de verhoorstudio wat spelen. Bij de terugkeer van de verhoorder in de verhooruimte krijgt het kind de keuze om meteen verder te gaan met het gesprek of om eerst nog wat te spelen.¹⁶⁸ Tijdens een nagesprek vernemen de ouders of begeleiders wat er is gebeurd tijdens het verhoor en krijgen ze mogelijk advies over eventuele verdere begeleiding van het kind.¹⁶⁹

▪ **Afwerking van het verhoor**

Van elk verhoor maakt de verbalisant een proces-verbaal dat een samenvatting van het verhoor weergeeft. Dit kan gecombineerd zijn met een woordelijke uitwerking van passages die relevant zijn voor het onderzoek. Het is ook mogelijk dat de officier van justitie of de rechter-commissaris verzoekt om het verhoor volledig woordelijk weer te geven.¹⁷⁰ Dit heeft als voordeel dat de officier van justitie, de rechter en de advocaat van de verdachte onder meer kan zien hoe het gesprek verlopen is en welke vragen er gesteld zijn¹⁷¹. Het biedt met andere woorden een grotere controle op het videoverhoor. Verbalisanten die het verhoor mee gevolgd hebben vanuit de regiekamer maken tijdens het gesprek aantekeningen. Bij het uitwerken van het verhoor steunen zij namelijk op de audio-opname. Als het kind bijvoorbeeld tussen de benen wijst, dan komt dit niet op de geluidsband. Door het maken van aantekeningen tijdens het verhoor, kan de verbalisant dit opnemen als opmerking in het proces-verbaal.¹⁷² Er wordt tevens een proces-verbaal 'beschrijving interviewruimte' opgesteld, met de vermelding van de namen en functies van alle aanwezige personen bij het verhoor. In het geval dat een externe deskundige het verhoor heeft afgenomen, maakt deze op verzoek van de officier van justitie of rechter-commissaris een afzonderlijk verslag op van zijn indrukken en conclusies.¹⁷³ Verder komt het wel eens voor dat de advocaat van de verdachte een '*second opinion*' wenst over het verhoor. Dan wordt de band ter beschikking gesteld aan een deskundige, die de band bekijkt en er een rapport over schrijft.¹⁷⁴

Een aantal personen kan de audiovisuele opname bekijken, namelijk de betrokken politiefunctionarissen, de officier van justitie of de rechter-commissaris, de rechter, de verdachte en diens advocaat. De officier van justitie of de rechter-commissaris kan bovendien de gezagsdragers van het kind of derden (bijvoorbeeld docenten en personen in opleiding) de toestemming verlenen om de band te bekijken. Indien het kind ouder is dan

---

¹⁶⁷ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁶⁸ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 559.

¹⁶⁹ C. VERBANDT en I. PONJAERT, *o.c.*, 68.

¹⁷⁰ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁷¹ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁷² Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

¹⁷³ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁷⁴ Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

twalf jaar is ook zijn toestemming nodig.¹⁷⁵ De videoband mag noch gemonteerd, noch gekopieerd worden¹⁷⁶. Het politiekorps waar de verhoorstudio gelegen is, bewaart de opname in een afgesloten, brandwerende ruimte. Dit gebeurt onder de verantwoordelijkheid van de studiobeheerder. Na schriftelijke toestemming van de officier van justitie wordt de opname vernietigt indien het verhoor geen informatie biedt met betrekking tot het (vermeende) strafbare feit, indien een vonnis in kracht van gewijsde is gegaan of indien niet tot vervolging is overgegaan en de wettelijke verjaringstermijn van het strafbare feit is verstreken.¹⁷⁷

2.3.4 RELEVANTE WET- EN REGELGEVING INZAKE MINDERJARIGE SLACHTOFFERS EN GETUIGEN

▪ Het klachtvereiste

Bij seksuele handelingen met jeugdigen tussen twaalf en zestien jaar bestond tot voor enkele jaren in Nederland het klachtvereiste. Dit is een bijzondere rechtsfiguur die we in België niet kennen. Het klachtvereiste vormde een formeel middel om vervolging van seksueel gedrag mogelijk te maken. Het slachtoffer bepaalt hier met andere woorden of de persoon waarmee hij of zij seksueel contact heeft gehad, strafrechtelijk vervolgd wordt. Niet alleen het slachtoffer, maar ook de wettelijke vertegenwoordigers en de Raad voor de Kinderbescherming hadden deze klachtbevoegdheid. Het klachtvereiste gaf het recht van jongeren op seksuele zelfbepaling weer.¹⁷⁸ Het doel was een evenwicht voorzien tussen de bescherming van het kind tegen seksueel misbruik en het recht van het kind op zijn groeiende seksuele vrijheid en ontplooiing.¹⁷⁹ Als gevolg van afwezigheid van een klacht kon in de praktijk doelgericht onderzoek soms niet gevoerd worden waar gezien de ernst van de feiten het wel nodig was.

Onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut gaf aan dat het klachtvereiste in de praktijk niet goed werkt. Het klachtvereiste bleek soms een belemmering te zijn in de effectieve opsporing en vervolging van zedenfeiten, zoals onder meer kinderprostitutie en sekstoerisme.¹⁸⁰ Bij slachtoffers van incest bleek dat er een grote mate van loyauteit bestaat ten aanzien van de ouders. Er was bovendien de kans dat het kind door het indienen van een klacht door de familie uitgestoten wordt.¹⁸¹ Het was ook mogelijk dat er strafrechtelijk werd opgetreden naar aanleiding van een klacht van de wettelijke vertegenwoordiger, terwijl de minderjarige geen vervolging wenste. Bovendien bleek het onderscheid tussen het indienen van een klacht en het doen van een aangifte in de praktijk te vervagen. De regering

¹⁷⁵ K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 40.

¹⁷⁶ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 560.

¹⁷⁷ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

¹⁷⁸ P. THION en S. BOUZOUMITA, "Strafrechtelijk bescherming van minderjarigen in Nederland", in G. VERMEULEN (ed.), *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, 12.

¹⁷⁹ SEKSUEEL MISDRIJF, <http://www.seksueelmisdrijf.nl>, geraadpleegd op 6 april 2005; WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK- EN DOCUMENTATIECENTRUM, http://www.wodc.nl/publicatie/aanpakcriminaliteit/criminaliteitsproblemen/seksueel_kindermisbruik/basisfeiten/aard/, geraadpleegd op 7 april 2005.

¹⁸⁰ SEKSUEEL MISDRIJF, <http://www.seksueelmisdrijf.nl>, geraadpleegd op 6 april 2005; WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK- EN DOCUMENTATIECENTRUM, http://www.wodc.nl/publicatie/aanpakcriminaliteit/criminaliteitsproblemen/seksueel_kindermisbruik/basisfeiten/aard/, geraadpleegd op 7 april 2005.

¹⁸¹ P. THION en S. BOUZOUMITA, *l.c.*, 14.

kwam tot het besluit dat de eerder vermelde doelstelling van het klachtvereiste beter langs andere weg gerealiseerd moet worden.¹⁸² Dit lijkt ons op basis van voorgaande bedenkingen een positieve ontwikkeling. Het artikel 167a is in de plaats gekomen.

- **Het hoorrecht: artikel 167a Wetboek van Strafvordering**

“Terzake van een misdrijf, omschreven in artikelen 245, 247 of 248a van het Wetboek van Strafvordering en gepleegd ten aanzien van een minderjarige die 12 jaar of ouders is, stelt het openbaar ministerie de minderjarige zo mogelijk in de gelegenheid zijn mening over het gepleegde feit kenbaar te maken.”¹⁸³

Het klachtvereiste is vervangen door het recht van de jeugdige om gehoord te worden. Deze nieuwe wet is in werking getreden op 1 oktober 2002. Het openbaar ministerie moet de minderjarige de mogelijkheid geven om enerzijds zijn of haar mening over de seksuele gebeurtenissen te geven en anderzijds zijn of haar wenselijkheid van strafvervolgning kenbaar te maken. De officier van justitie kan dit delegeren aan de politie. Het hoorrecht moet een waarborg bieden voor het strafrechtelijk optreden waar dit geboden is en voor het afzien van het strafrechtelijk optreden indien de belangen van de jeugdige hierom vragen.¹⁸⁴

- **Het verschoningsrecht**

In Nederland is er een wettelijke getuigplicht voor getuigen die voor verhoor bij een rechter zijn opgeroepen. Deze verplichting geldt voor iedereen, dus ook voor kinderen.¹⁸⁵ Het verschoningsrecht vormt een uitzondering op dit beginsel.¹⁸⁶ Tegenover het publieke belang van de getuigplicht heeft de wetgever namelijk ook een afweging gemaakt met andere belangen, zoals het maatschappelijke belang van goede familierelaties. De verplichting om tegen een verwante een verklaring af te leggen zou deze relaties kunnen schaden. Nauwe verwanten hebben dan ook een verschoningsrecht.¹⁸⁷ Minderjarigen moeten ook dit recht kunnen genieten. Het is echter aannemelijk dat zij hier niet van op de hoogte zijn en ze moeten hier dan ook op gewezen worden. Een rechter is hiertoe verplicht bij een verhoor ter terechtzitting. Deze verplichting geldt daarentegen niet voor de politie. Kinderen in de verhoorstudio zouden zelfs nooit op hun verschoningsrecht gewezen worden. Deze discrepantie tussen het verhoor door de rechter en het verhoor door de politie bestaat, omdat het oorspronkelijk niet de bedoeling was dat een verklaring bij de politie zou gelden als bewijs. Een studioverhoor en de video-opname hebben echter een speciale status verworven. Het is bedoeld om een later verhoor door de rechter-commissaris of rechtbank

---

¹⁸² SEKSUEEL MISDRIJF, <http://www.seksueelmisdrijf.nl>, geraadpleegd op 6 april 2005; WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK- EN DOCUMENTATIECENTRUM, http://www.wodc.nl/publicatie/aanpakcriminaliteit/criminaliteitsproblemen/seksueel_kindermisbruik/basisfeiten/aard/, geraadpleegd op 7 april 2005.

¹⁸³ Artikel 167a Sv.

¹⁸⁴ OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005; WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK- EN DOCUMENTATIECENTRUM, http://www.wodc.nl/publicatie/aanpakcriminaliteit/criminaliteitsproblemen/seksueel_kindermisbruik/basisfeiten/aard/, geraadpleegd op 7 april 2005.

¹⁸⁵ P.J. VAN KOPPEN en J.T. VAN DOELAND, *l.c.*, 1249.

¹⁸⁶ Artikel 217 Sv.

¹⁸⁷ P.J. VAN KOPPEN en J.T. VAN DOELAND, *l.c.*, 1249.

overbodig te maken en verdere confrontatie met de traumatische gebeurtenissen te vermijden.¹⁸⁸

Van Koppen en Van Doeland beschrijven een aantal redenen die ten grondslag liggen aan het achterwege laten van de vermelding van het verschoningsrecht bij studioverhoren. Deze speciaal opgeleide verhoorders krijgen aangeleerd dat suggestie uit den boze is. De vermelding bij het begin van het verhoor dat het kind geen verklaring moet afleggen als het over papa zou gaan, is zeer suggestief en dus te vermijden. Beschuldigingen van seksueel misbruik kunnen ook wel eens kaderen in een echtscheidingsproblematiek. Het kind kan bij de vermelding van het verschoningsrecht een druk ervaren om te kiezen tussen mama en papa, hetgeen een storende invloed kan hebben op het verhoor. Tot slot kan men bij het kind het idee creëren dat hij of zij verantwoordelijk is voor het feit dat papa misschien naar de gevangenis moet gaan.¹⁸⁹ Anderzijds stellen de auteurs dat een kind mogelijk tegen zijn wens een verklaring aflegt, omdat het niet op de hoogte is van het verschoningsrecht en denkt dat het een verklaring *moet* afleggen. Dit is dan ook in strijd met de bedoeling van de wetgever. Naast de nadelen van het verschoningsrecht voor het studioverhoor zijn er nog andere knelpunten. Getuigen -dus ook kinderen- zouden zelf moeten kunnen beslissen over hun verschoningsrecht. Dit impliceert dat de getuige voldoende begrip moet hebben van de betekenis van dit recht en van de consequenties van deze beslissing. Niet alle kinderen begrijpen echter ten volle de draagwijdte hiervan.¹⁹⁰ De vraag stelt zich hierbij hoe men moet bepalen of het kind dit recht voldoende begrijpt. En welke leeftijdsgrens moet men hierbij stellen? Een leeftijdsgrens is namelijk arbitrair. Niet alle kinderen ontwikkelen op een zelfde manier of even snel.

Van Koppen en van Doeland suggereren dat een rechter namens het kind het verschoningsrecht zou kunnen uitoefenen.¹⁹¹ Maar hoe moet een rechter dan de afweging maken tussen de waarheidsvinding en gezinsbelangen? De auteurs geven zelf aan dat een gesprek met het kind nodig is, maar dat dit een negatieve invloed kan hebben op de waarheidsvinding. Rechters zijn immers niet opgeleid om op een niet-suggestieve manier kinderen te verhoren. De auteurs opteren voor het inwinnen van informatie bij politie en de wettelijke vertegenwoordigers van het kind. We kunnen ons echter de vraag stellen in welke mate deze informatie een voldoende bijdrage kan leveren. Met deze oplossing gaat men bovendien de bedoeling van de wetgever voorbij. Het beroep doen op het verschoningsrecht is namelijk een *persoonlijk* oordeel. Nederland kampt met andere woorden met een moeilijke evenwichtsoefening tussen enerzijds de waarheidsvinding en anderzijds het verschoningsrecht waarbij de bescherming van het gezinsleven centraal staat. Ondertussen blijft de huidige toestand verder bestaan.

▪ ***Andere bepalingen in het Wetboek van Strafvordering***

De manier waarop een verklaring verkregen is, bepaalt mede of deze voor het opsporingsonderzoek kan gebruikt worden. De Nederlandse wetgeving legt vast hoe de politie moet handelen om de betrouwbaarheid van de verklaring niet negatief te beïnvloeden. De politie mag geen dwang uitvoeren en mag de getuige niet misleiden of beïnvloeden door de wijze van verhoren. De getuige moet de mogelijkheid krijgen om uit zichzelf en in eigen

---

¹⁸⁸ *Ibid.*, 1248-1249.

¹⁸⁹ *Ibid.*, 1248-1249.

¹⁹⁰ *Ibid.*, 1251.

¹⁹¹ *Ibid.*, 1251-1252.

woorden een verklaring af te leggen. Deze bepalingen zijn opgenomen in de artikelen 29, 173 en 274 Sv. en gelden ook voor minderjarige getuigen.¹⁹² Jonge kinderen zijn immers extra kwetsbaar voor beïnvloeding.

2.3.5 BESLUIT

In navolging van het project '*Horen van jonge getuigen/slachtoffers*' gebeuren in Nederland verhoren van jonge slachtoffers en getuigen van een ernstig misdrijf tussen vier en twaalf jaar in speciaal ingerichte verhoorstudio's. Specifiek opgeleide rechercheurs nemen de verhoren af. Tot op heden vormen het Landelijk Protocol Studioverhoren van 1994 en de Aanwijzing '*Opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*' van 2005 de enige richtlijnen voor het audiovisueel verhoor van minderjarige getuigen en slachtoffers. Het protocol is eigenlijk dé basis van het studioverhoor. Het is pas in 2005 dat er in een richtlijn van een juridische instantie, namelijk het College van procureurs-generaal, uitgebreid aandacht wordt geschonken aan het studioverhoor in het algemeen en het Protocol Studioverhoren in het bijzonder. Het is verrassend om vast te stellen dat in een land waar het audiovisueel verhoor van minderjarigen reeds einde jaren tachtig zijn ingang heeft gevonden, een duidelijk omschreven wettelijk kader op zich laat wachten.

Hoewel het protocol een duidelijk overzicht biedt, lijkt dit ons inziens te beknopt. Het is denkbaar dat het protocol in de praktijk op verschillende wijzen gerealiseerd wordt. De criteria bijvoorbeeld om over te gaan tot een studioverhoor zijn vaag. Wat is bijvoorbeeld een '*ernstig misdrijf*'? Dit kan naarmate de beoordeling van de rechercheur of officier van justitie een verschillende invulling krijgen. Ook de bepaling '*de belangen van de getuige en die van het onderzoek zijn afgewogen*' is voor interpretatie vatbaar. Of dit in de praktijk leidt tot grote verschillen tussen de ressorten, kunnen we evenwel niet besluiten.

Het lijkt ons aangewezen dat het studioverhoor in Nederland onder de loep wordt genomen. Hierbij dient men rekening te houden met de huidige wetgeving. Zoals we hebben aangehaald, is er een spanningsveld tussen de praktijk van het studioverhoor en het verschoningsrecht van getuigen. Een grondige studie van de praktijk van het (audiovisueel) verhoor van minderjarigen en de wet- en regelgeving dringt zich volgens ons dan ook op.

---

¹⁹² K.M.K. DEKENS en J. VAN DER SLEEN, *o.c.*, 15-16.

Hoofdstuk 3: Het audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen in België

3.1 Inleiding

Nadat in het buitenland verschillende initiatieven ontstonden op vlak van audiovisuele verhoren van kinderen, engageerde ook België zich in deze stroom van nieuwe ontwikkelingen. In dit hoofdstuk bespreken we de ontstaansgeschiedenis van het videoverhoor in ons land, beginnende met de eerste initiatieven en projecten in dit domein. We bekijken ook de evolutie in de wetgeving. De wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen¹⁹³ vormde een belangrijk keerpunt. Nieuwe wetgevingen en regelgevingen moeten uiteraard geïmplementeerd worden in de praktijk. Het audiovisueel verhoor van minderjarigen is in ons land een politietaak. Gezien de vrij recente politiehervormingen gaan we na waar de taak audiovisueel verhoren van minderjarigen zich in de huidige politiestructuur situeert. We bekijken ook de opleiding van kinderverhoorders. In België wilt men per gerechtelijk arrondissement naar een netwerk van opgeleide kinderverhoorders gaan. We geven een aantal cijfergegevens weer met betrekking tot het aantal netwerkleden en het aantal audiovisuele verhoren in Vlaanderen. Vervolgens nemen we de praktijk van het audiovisueel verhoor in ons land onder de loep. Om dit hoofdstuk af te ronden, maken we een vergelijking van de situatie in België met deze in Engeland en Wales, en Nederland.

3.2 Ontstaansgeschiedenis

3.2.1 HET PRILLE BEGIN...

Midden jaren negentig is voor ons land een belangrijk keerpunt op vlak van audiovisuele verhoren van kinderen. In januari 1995 vroeg een magistrate twee toenmalige Brusselse rijkswachters om een vijfjarig meisje te verhoren waarvan het vermoeden bestond dat ze door haar vader werd misbruikt. De rijkswachters hadden geen ervaring, geen vorming, geen aangepast lokaal, geen materiaal, maar waren erg gemotiveerd. Als leidraad kregen ze een videocassette met een Amerikaanse film over een echt gebeurde pedofiliezaak waarin een rechteamteam een kind verhoort. De twee rijkswachters dienden hun verhoor naar voorbeeld van het Amerikaans team op video op te nemen.¹⁹⁴ In die tijd bestond er immers geen duidelijke regeling met betrekking tot het verhoor van minderjarigen. Sindsdien is de bal aan het rollen gegaan.

Het Brussels parket startte het project '*Het videoverhoor van kinderen, slachtoffer van seksueel geweld*'. De ministerie van Justitie Wathélet steunde in zijn omzendbrief van 17 mei 1995 dit Brussels pilootproject en gelijkaardige projecten in Mons en Charleroi¹⁹⁵. De

¹⁹³ Artikelen 38-40 Wet 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *B.S.* 17 maart 2001, 8495.

¹⁹⁴ H. DE WIEST, *o.c.*, 9-10.

¹⁹⁵ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven; L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 535; P. SOMERS en D.

procureur des Konings van Brussel adviseerde de politiediensten -in navolging van de Ministeriële omzendbrief- om het verhoor van een seksueel misbruikt kind op een audiocassette op te nemen. Vele politiediensten waren op dat ogenblik namelijk nog niet voorzien van video-apparatuur. De geluidsband diende als basis voor het opstellen van het proces-verbaal.¹⁹⁶ Het parket van Brussel organiseerde in 1995-1996 in samenwerking met klinisch psychologen van 'SOS Kinderen' van de Katholieke Universiteit Leuven, een opleidingsprogramma voor de gerechtelijke politie¹⁹⁷.

Anderzijds ondernam ook de rijkswacht het nodige initiatief en zorgde voor een specifieke opleiding en een vaste infrastructuur. In juni 1996 huldigde het Brusselse district het lokaal 'Serge Creuz' in, speciaal ingericht voor het verhoor van kinderen. De Brusselse rijkswacht richtte verder een netwerk op van een dertigtal leden, die gevormd werden in 'het horen van kinderen en adolescenten die lichamelijk, emotioneel en/of seksueel mishandeld worden'. De cursus was gespreid over twee jaar en omvatte een theoretisch gedeelte (over onder meer kinderpsychologie) en een praktisch deel.¹⁹⁸ Dit verliep in samenwerking met 'SOS kinderen' en het Vertrouwenartsencentrum van het AZ-VUB¹⁹⁹.

Zowel de toenmalige rijkswacht als de gerechtelijke politie hebben zich van aangepast lokalen en videoapparatuur voorzien²⁰⁰. Verscheidene politiescholen ontwikkelden opleidingen in het audiovisueel verhoor van minderjarigen, vooral in kader van algemene cursussen van slachtofferhulp²⁰¹. Er werden tevens overeenkomsten gesloten met partners, waaronder het parket van Brussel en betrokkenen uit de psycho-medisch-sociale sector zoals 'SOS Kinderen', 'SOS incest' en 'Kind in nood' van het AZ-VUB.²⁰² Er was echter nog geen sprake van standaardisering, wettelijke regeling of een gecoördineerd beleid.²⁰³ Het ontwikkelen van duidelijke richtlijnen drong zich op.

De zaak Dutroux heeft in ons land heel wat beroering veroorzaakt. De gevolgen lieten zich ook merken op regeringsniveau. In 1997 richtte zowel het ministerie van Binnenlandse Zaken als het ministerie van Justitie in de nasleep van de Dutroux-affaire een werkgroep op. De werkgroep van het ministerie van Justitie kreeg de opdracht de bestaande initiatieven inzake het audiovisueel verhoor van minderjarigen in kaart te brengen, voorwaarden uit te werken waaraan het verhoor moet voldoen en op zoek te gaan naar een manier om de praktijk te uniformiseren. De werkgroep -opgestart in juni 1997- bestond uit deskundigen en vertegenwoordigers van de magistratuur, politiediensten en ministeries. In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken startte de onderzoeksgroep Penologie en Victimologie van de rechtsfaculteit van de Katholieke Universiteit Leuven met haar onderzoek in september 1997. Deze werkgroep kwam in augustus 1999 op basis van een literatuurstudie, een rechtsvergelijkende studie en interviews met politiefunctionarissen, deskundigen en

---

VANDERMEERSCH, "L'enregistrement des auditions des enfants victimes d'abus sexuels: premiers jalons d'évaluation de l'expérience bruxelloise", *Rev. dr. pén.* 1997, 379.

¹⁹⁶ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 535; P. SOMERS en D. VANDERMEERSCH, *l.c.*, 379.

¹⁹⁷ P. SOMERS en D. VANDERMEERSCH, *l.c.*, 380.

¹⁹⁸ H. DE WIEST, *o.c.*, 10; FEDERALE POLITIE, http://www.fedpol.be/old_site/rw/revue/143/143_09.htm, geraadpleegd op 30 september 2004.

¹⁹⁹ P. SOMERS en D. VANDERMEERSCH, *l.c.*, 381.

²⁰⁰ *Ibid.*, 380.

²⁰¹ B. DUPUIS, "Audiovisueel verhoor van minderjarigen, Naar een netwerk van specialisten", *Inforevue* 2002, afl. 12, 2.

²⁰² FEDERALE POLITIE, http://www.fedpol.be/old_site/rw/revue/143/143_09.htm, geraadpleegd op 30 september 2004.

²⁰³ B. DUPUIS, *l.c.*, 2.

magistraten tot een voorstel van richtlijn.²⁰⁴ De Nationale Commissie tegen de seksuele uitbuiting van kinderen moedigde op haar beurt het gebruik van videoapparatuur bij het verhoren van minderjarigen aan in haar eindverslag van 23 oktober 1997.²⁰⁵ Deze commissie werd ingericht naar aanleiding van een rondetafelconferentie van de regering met het vorstenpaar en ouders van vermiste en vermoorde kinderen²⁰⁶.

3.2.2 WETTELIJKE BEPALINGEN EN REGELGEVING

▪ De wet van 13 april 1995 inzake het seksueel misbruik van minderjarigen

De wet van 13 april 1995 inzake het seksueel misbruik van minderjarigen bevat een bepaling betreffende het verhoor van minderjarigen.²⁰⁷ Artikel 2 van deze wet maakt mogelijk dat seksueel misbruikte minderjarigen zich tijdens het verhoor laten bijstaan door een vertrouwenspersoon naar keuze. Deze bepaling is opgenomen in artikel 91bis van het Wetboek van Strafvordering.

▪ De wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen

Vóór de wet betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen bestond er in ons land slechts één wettelijke bepaling die betrekking had op het verhoor van minderjarigen, namelijk 91bis van het Wetboek van Strafvordering. Door de wet van 28 november 2000 zijn er nu bepalingen en maatstaven betreffende het audiovisueel verhoor van minderjarigen opgenomen in het Wetboek van Strafvordering, zoals welke personen een audiovisuele opname kunnen bevelen en uitvoeren, de gevallen waarin dit kan gebeuren, enzovoort²⁰⁸. De wet bouwt verder op onder meer aanbevelingen van de hoger vermelde Nationale Commissie²⁰⁹.

Het artikel 38 §3 van de wet van 28 november 2000 behandelt in de bespreking van de artikelen 92 tot en met 101 Sv., het audiovisueel verhoor van minderjarigen. We bespreken de inhoud van de meest belangrijke bepalingen verder in dit hoofdstuk waar we het hebben over de praktijk van het audiovisueel verhoor. Voor een volledige weergave van de nieuwe bepalingen omtrent het audiovisueel verhoor, zoals ingevoerd door de wet van 28 november 2000, verwijzen we naar bijlage 1. Deze wetgeving is van toepassing op minderjarige getuigen en slachtoffers. Wat het verhoor van minderjarige *daders* betreft, zijn er geen expliciete bepalingen.

---

²⁰⁴ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 535.

²⁰⁵ *Ibid.*, 535-536; R. DECOUX, "Het verhoor: slechts de asse die rest van een laaiende vuurhaard?", in S. VAN ELCHINGEN (ed.), *Het politieverhoor*, Leuven, Centrum voor politiestudies v.z.w., 1999, 112.

²⁰⁶ G. VERMEULEN, *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, 3.

²⁰⁷ Wet 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen, *B.S.* 25 april 1995.

²⁰⁸ Artikelen 38-40 Wet 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *B.S.* 17 maart 2001, 8495.

²⁰⁹ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 536.

- **Ministeriële Omzendbrief over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven**

De Ministeriële Omzendbrief van 16 juli 2001 behandelt de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven. De toenmalige minister van Justitie Verwilghen vaardigde deze omzendbrief uit ter uitvoering van de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen. Het biedt magistraten en politiediensten een werkmethode en beoogt de maatstaven van de wet van 2000 op uniforme wijze in de praktijk te doen omzetten.²¹⁰ Deze omzendbrief is een vrij uitgebreid document waarin de verschillende vereisten en bepalingen omtrent het videoverhoor van minderjarigen duidelijk zijn beschreven. Het behandelt onder meer het toepassingsgebied, de bevoegdheden van de verscheidene betrokken actoren, de aangifte van het feit, het verhoor zelf en het juridisch statuut en gebruik van de opnames. We beschrijven de bepalingen omtrent het audiovisueel verhoor verder in het deel over de praktijk in België. Toenmalig minister van Justitie Verwilghen haalt in zijn omzendbrief de volgende voordelen van het audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen aan²¹¹:

“Enerzijds worden door het gebruik van deze techniek het traumatiserend effect van en de secundaire victimisering door veelvuldige verhoren beperkt. Anderzijds worden zijn bewoordingen getrouw weergegeven, zodat men vanaf het eerste verhoor over betrouwbare gegevens beschikt om de feiten vast te stellen en om hulp- en beschermingsmaatregelen tegenover de minderjarige te overwegen. Door de audiovisuele opname van het verhoor vermijdt men tevens, in de mate van het mogelijke, de confrontatie tussen het minderjarige slachtoffer en de verdachte, zoals de verschijning van de minderjarige voor de rechtbank in aanwezigheid van de beklaagde.”

We kunnen hieruit besluiten dat de invoering van het audiovisueel verhoor zowel de belangen van het dossier en de waarheidsvinding als de belangen van het kind dient. De betrokkenheid van het kind in de strafrechtspleging krijgt met andere woorden een meer kindvriendelijk karakter.

3.2.3 DE EVOLUTIE IN BELGIË NAAR NETWERKEN KINDERVERHOORDERS

- **De taak ‘audiovisueel verhoor van kinderen’ in onze huidige politiestructuur**²¹²

Door de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus²¹³, kent België een nieuwe politiestructuur. We kunnen ons de vraag stellen of het verhoor van kinderen een lokale of federale materie vormt. Het verhoor van kinderen is een *gespecialiseerde onderzoeksdaad*. Gespecialiseerde onderzoeksdaaden behoren in het algemeen tot het takenpakket van de federale politie. Dit sluit echter niet uit dat in veel gevallen deze taak overgelaten kan worden aan de lokale politie. Het verhoor van kinderen vormt namelijk een uitzondering en kan toegewezen

---

²¹⁰ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 4.

²¹¹ *Ibid.*, 3.

²¹² Deze tekst is een uittreksel uit het stageverslag (Dienst Gedragwetenschappen) en is ook in kader van deze scriptie relevant.

²¹³ Wet 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveau's, B.S. 5 januari 1999.

worden aan de lokale politie.²¹⁴ Deze verhoren maken namelijk deel uit van de taken 'politie slachtofferbejegening' en 'lokale opsporing en lokaal onderzoek' van de minimale dienstverlening aan de bevolking.²¹⁵ Het verhoor moet gebeuren door een politieambtenaar die een functionele gerechtelijke opleiding in het verhoor van minderjarigen heeft gevolgd en op geregelde tijdstippen een voortgezette opleiding geniet. Leden uit zowel de lokale als de federale politie kunnen deze opleiding volgen. Het gaat hier om een overdracht van de bevoegdheid, waarbij de lokale politie na verloop van tijd het vereiste deskundigheidsniveau zou kunnen bereiken en deze taak op autonome wijze kan uitvoeren.²¹⁶

Er werd vooropgesteld dat de federale politie tot einde 2004 een versterkte ondersteuning zou bieden, om de lokale politie de nodige expertise te laten ontwikkelen²¹⁷. Zoals Marc Van De Plas (diensthoofd Gedragswetenschappen) aangeeft, mag men dit niet interpreteren als een volledige stopzetting van de investering van de GDA's. Het is niet de bedoeling dat de federale politie zich volledig terugtrekt uit de netwerken, omdat de versterkte ondersteuning ten einde loopt.²¹⁸ De netwerken bestaan immers uit leden van zowel de lokale als de federale politie. De doelstelling is per gerechtelijk arrondissement een netwerk op te richten tussen de verschillende lokale korpsen en de gedeconcentreerde gerechtelijke diensten van de federale politie. De term 'netwerk' wijst op de waarborg dat er overal en op ieder tijdstip het nodige gekwalificeerde personeel beschikbaar is.²¹⁹ Meer concreet houdt dit in dat kinderverhoorders bereikbaar en terugroepbaar zijn. Het hele netwerk diende eind 2004 operationeel te zijn. Hoewel er al veel geëvolueerd is, is deze doelstelling nog niet in alle gerechtelijke arrondissementen bereikt²²⁰.

▪ **De Dienst Gedragswetenschappen: naar een uniforme opleiding voor verhoorders**²²¹

Om netwerken van gespecialiseerde kinderverhoorders op te starten is een specifieke en uniforme opleiding vereist. De cel Kinderverhoor van de Dienst Gedragswetenschappen speelt hierin een centrale rol. De Dienst Gedragswetenschappen (GWSC) situeert zich binnen de federale politie, meer bepaald binnen de Algemene Directie van de Gerechtelijke Politie (DGJ). Met oog op het organiseren van opleidingen voor politieambtenaren in het verhoor van kinderen, zijn in het jaar 2002 achtentwintig kandidaat-docenten geselecteerd, waarvan twaalf hun diploma docent behaald hebben²²². In 2003 werden op grond van eenvormige criteria en normen, verhoorders geselecteerd. De cel Kinderverhoor organiseert de basisopleiding '*Techniek Audiovisueel verhoor Minderjarigen*' (TAM) en biedt steun aan

---

²¹⁴ Ministeriële richtlijn 20 februari 2002 tot regeling van de taakverdeling, de samenwerking, de coördinatie en de integratie tussen de lokale en de federale politie inzake de opdrachten van gerechtelijke politie, *B.S.* 1 maart 2002, 8196.

²¹⁵ *Ibid.*, 8199.

²¹⁶ *Ibid.*

²¹⁷ *Ibid.*, 8200.

²¹⁸ M. VAN DE PLAS, "Wat met de ondersteuning aan de lokale politie door de federale politie na 2004", *TAM- TAM Techniek Audiovisueel verhoor Minderjarigen (intern tijdschrift)* 2004, afl. 6, 13.

²¹⁹ Ministeriële richtlijn 20 februari 2002 tot regeling van de taakverdeling, de samenwerking, de coördinatie en de integratie tussen de lokale en de federale politie inzake de opdrachten van gerechtelijke politie, *B.S.* 1 maart 2002, 8200.

²²⁰ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragswetenschappen).

²²¹ In dit deel steunen we op tekstfragmenten uit het stageverslag (Dienst Gedragswetenschappen).

²²² H. DE WIEST, *Het audiovisueel verhoor van minderjarigen* (powerpoint-presentatie gebruikt op een terugkomdag voor docenten op 14 februari 2005), onuitg.

de Provinciale Politiescholen voor het opzetten van opleidingen inzake deze materie²²³. Begin februari 2003 zijn de eerste opleidingen gestart (Antwerpen Rand), terwijl de laatste in juni 2004 afgerond zijn (Tongeren). Voor een volledig overzicht van deze opleidingen verwijzen we naar bijlage 2. Deze opleidingen zijn in samenwerking met de docenten tot stand gebracht. Voor de invulling van de opleidingen werd onder meer rekening gehouden met (inter)nationale wetenschappelijke literatuur en praktijkervaringen in binnen- en buitenland. De cel Kinderverhoor kwam uiteindelijk tot een eerste ontwerp van een 'ideaal verhoor'. Dit ontwerp was voornamelijk gebaseerd op het 'stepwise interview' van Yuille en op ervaringen van politieambtenaren in het verhoor van kinderen. Het uiteindelijke stapsgewijze verhoor bestaat uit 4 fases, onderverdeeld in 12 stappen.²²⁴ We komen verder op dit stappenplan terug. Tijdens een 13-daagse opleiding krijgen de cursisten inzicht in onder meer de wettelijke bepalingen rond het audiovisueel verhoor, de psychologie en taalontwikkeling van het kind, de interactiepatronen bij misbruik, basiscommunicatie en het stappenplan voor kinderverhoor dat men in België hanteert. De opleiding voorziet ook verschillende rollenspelen om zo het stappenplan in praktijk te oefenen. Daarnaast leren de verhoorders dat een kinderverhoor niet alleen stapsgewijs zou moeten verlopen, maar ook respectvol en niet-suggestief. Nadat politieambtenaren deze opleiding gevolgd hebben en geslaagd zijn in hun eindrolspel, maken ze deel uit van het netwerk kinderverhoorders van het arrondissement waartoe hun politiezone behoort.²²⁵

Bijkomende basisopleidingen kunnen, rekening houdend met de precieze behoeften, georganiseerd worden. Op dit moment blijkt dat er in de meeste arrondissementen voldoende verhoorders zijn. De cel Kinderverhoor voorziet tevens in voortgezette opleidingen. Deze voortgezette opleidingen zijn belangrijk, omdat de verhoorders aldus op de hoogte blijven van nieuwe inzichten en ontwikkelingen. De dienst moet namelijk alle rechtstreekse of onrechtstreekse ontwikkelingen in België en het buitenland centraliseren via opzoekingswerk en contacten²²⁶. Zulke dagen bieden de mogelijkheid om de verzamelde informatie door te geven naar de verhoorders. De Dienst Gedragswetenschappen en de docenten zijn zich bewust van het belang van feedback en voorzien in de opvolging van de kinderverhoorders. Zo organiseren ze in elk gerechtelijk arrondissement een aantal keren per jaar 'terugkomdagen', waarbij naast het bespreken van praktische zaken, ook videoverhoren van de netwerkleden in groep bekeken en geëvalueerd worden. Naast deze collectieve opvolging geven docenten in sommige arrondissementen tevens individuele feedback. Ook de cel Kinderverhoor bekijkt soms videoverhoren om individuele feedback te geven.²²⁷

3.3 Een aantal cijfergegevens

Het implementeren van netwerken kinderverhoorders in alle gerechtelijke arrondissementen gebeurt niet over één dag ijs. De verhoorders moeten bijvoorbeeld eerst de opleiding gevolgd hebben en uiteraard geslaagd zijn. Deze opleidingen zijn niet overal tegelijkertijd van start gegaan en afgerond. Terwijl de eerste opleidingen in februari 2003 achter de rug waren, zijn de laatste in juni 2004 beëindigd.

---

²²³ POLITIE, <http://www.poldoc.be/dir/dgj/djg/web/djgcomn.htm>, geraadpleegd op 2 september 2004.

²²⁴ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragswetenschappen).

²²⁵ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragswetenschappen).

²²⁶ POLITIE, <http://www.poldoc.be/dir/dgj/djg/web/djgcomn.htm>, geraadpleegd op 2 september 2004.

²²⁷ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragswetenschappen).

In onderstaande tabel geven we een overzicht van het aantal netwerkleden en het aantal verhoren in het jaar 2004.²²⁸ In totaal telt Vlaanderen 208 kinderverhoorders en hebben zij in 2004 samen 1090 verhoren afgenomen. Er zijn een aantal opmerkelijke verschillen vast te stellen. Antwerpen (dat twee netwerken telt) scoort bijvoorbeeld samen met Gent zeer hoog in het aantal verhoren, terwijl er bijvoorbeeld in Ieper en Leuven aanzienlijk minder zijn afgenomen. Ook het aantal netwerkleden varieert per arrondissement. Bij deze verschillen moeten we rekening houden met verscheidene factoren zoals de grootte van het arrondissement, de lokale behoefte aan kinderverhoorders, het aantal dossiers die in aanmerking komen voor een audiovisueel verhoor, de beëindiging van de opleiding, enzovoort. Aangezien we over deze factoren geen gedetailleerde gegevens beschikken, gaan we hier niet dieper op in.

Tabel 1: Aantal netwerkleden en aantal audiovisuele verhoren in Vlaanderen in 2004.

	Aantal netwerkleden	Aantal verhoren		
		1 ^e helft 2004	2 ^e helft 2004	Totaal
West-Vlaanderen				
Kortrijk	11	10	29	39
Veurne	8	20	18	38
Ieper	5	16	6	22
Brugge	24	44	40	84
	48	90	93	183
Oost-Vlaanderen				
Gent	13	86	62	148
Dendermonde	19	50	35	85
Oudenaarde	9	21	18	39
	41	157	115	272
Antwerpen				
Antwerpen Stad	18	90	64	154
Antwerpen Rand	17	59	44	103
Mechelen	14	46	34	80
Turnhout	16	31	33	64
	65	226	175	401
Vlaams-Brabant				
Bxl Hoofdstad	5	0	7	7
Bxl-Asse-Halle-Vil	10	37	46	83
Leuven	11	23	22	45
	26	60	75	135
Limburg				
Hasselt	17	27	24	51
Tongeren	11	13	35	48
	28	40	59	99

²²⁸ Gegevens van de Dienst Gedragwetenschappen – Federale Politie

---

3.4 De praktijk van het audiovisueel verhoor van minderjarigen in België

3.4.1 WANNEER IS EEN AUDIOVISUEEL VERHOOR MOGELIJK?

Bij minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven opgesomd in artikel 91bis Sv. kan de procureur des Konings of de onderzoeksrechter een audiovisueel verhoor bevelen²²⁹. Het gaat hierbij om de volgende misdrijven²³⁰:

- Gijzeling (artikel 347bis Sw.)
- Aanranding van de eerbaarheid en verkrachting (artikelen 372 tot 377 Sw.)
- Ontucht en souteuenschap (artikelen 379, 380, 380bis, 380ter Sw.)
- Schending van de openbare zeden en kinderpornografie (artikelen 383, 383bis, 385, 386, 387 Sw.)
- Opzettelijk toebrengen van lichamelijke letsels (artikelen 398 tot 405ter Sw., artikel 410 Sw.)
- Verminking van vrouwelijke genitaliën (artikel 409 Sw.)
- Verzuim hulp te verlenen (artikelen 422bis en ter Sw.)
- Verlaten of in behoeftige toestand achterlaten van kinderen en onbekwamen (artikel 423 Sw.)
- Onthouden van voedsel of verzorging aan minderjarigen of onbekwamen (artikel 425, 426 Sw.)
- Ontvoering van minderjarigen (artikel 428)

Artikel 92 §2 Sv. geeft aan dat het audiovisueel verhoor ook mogelijk is in geval van '*ernstige en uitzonderlijke omstandigheden*'. De omzendbrief van Verwilghen beveelt het audiovisueel verhoor in bovenstaande gevallen ook aan bij '*bijzonder kwetsbare of ernstig getraumatiseerde meerderjarige slachtoffers of getuigen*'. Het is de magistraat die de kwetsbaarheid of de ernst van het trauma beoordeelt.²³¹ Deze bepalingen worden niet verder omschreven.

Verder moet de magistraat in zijn beslissing rekening houden met de persoonlijkheid, de ontwikkelingsgraad, het psychologisch evenwicht en de leeftijd van de minderjarige en met de omstandigheden waarin de eventuele onthullingen gebeurd zijn²³². Ook hier geeft de omzendbrief geen specifieke definiëring.

3.4.2 VOORAFGAAND AAN HET VERHOOR

Wanneer een minderjarige vermoedelijk slachtoffer of getuige is van een misdrijf waarbij een audiovisueel verhoor mogelijk is, moet de politieambtenaar onmiddellijk contact opnemen met de magistraat om verdere instructies te ontvangen. Wanneer de magistraat beslist tot een audiovisuele opname van het verhoor, wordt een afspraak vastgelegd indien het verhoor niet meteen kan plaatsvinden. Het verhoor moet zo snel mogelijk gebeuren, afhankelijk van

---

²²⁹ Art. 92 §1 Sv.

²³⁰ Art. 91bis Sv.; Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 5.

²³¹ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 5.

²³² *Ibid.*, 6.

de ernst van de feiten, de noodzaak om het kind te beschermen of wanneer de feiten zich hebben afgespeeld in de onmiddellijke omgeving van de minderjarige. Als het kind bij de eerste opvang er om vraagt, kan de politie een eerste keer naar hem luisteren. Het kind kan inlichtingen geven, zonder dat de politieambtenaar over gaat tot een verhoor. Om 'besmetting' van het verhaal van de minderjarige te vermijden, verzoekt de politieambtenaar de persoon die aangifte doet of de minderjarige bij de aangifte vergezelt, niet meer met het kind over de feiten te praten, behalve wanneer het kind spontaan tot verklaringen overgaat. De politieambtenaar geeft ook aan dat de magistraat beslist over het verdere verloop van het onderzoek.²³³ Indien nodig kan de politie een rondonderzoek starten, waarin ze zoveel mogelijk informatie verzamelt over het ontwikkelingsniveau van de minderjarige, het karakter, de schoolresultaten, het gezin, de vriendenkring, enzovoort. Indien het kind reeds in contact is gekomen met een hulpverlenende instantie, kan de politiedienst ook hier inlichtingen inwinnen die nuttig zijn voor een goede opvang en een goed verhoor.²³⁴

3.4.3 HET VERHOOR

▪ **Wie, wat, waar?**

De verhoorder vangt de minderjarige en de vergezellende persoon op in een ontvangstruimte. Hij of zij legt de verhoorprocedure uit en stelt de personen voor die het verhoor zullen volgen. Ze bezoeken ook samen het regie- en verhoorlokaal en het kind en de begeleider krijgen de nodige uitleg over de apparatuur.²³⁵ Zoals artikel 94 van het Wetboek van Strafvordering expliciet aangeeft, moet het audiovisueel verhoor plaatsvinden in een speciaal daartoe aangepaste ruimte. Het is een geluidsdicht verhoorlokaal dat sober, maar aangenaam en kindvriendelijk ingericht is²³⁶.

In een aangrenzend lokaal, namelijk het regielokaal, bevindt zich het technisch materiaal. Van hieruit volgt een regisseur het verhoor. Deze is verantwoordelijk voor de opname van het verhoor. De verhoorder kan ook op de regisseur -die tevens de opleiding gevolgd heeft- terugvallen, wanneer het verhoor in een impasse geraakt²³⁷. Andere mogelijke aanwezigen in de regieruimte zijn personen die betrokken zijn bij het onderzoek of eventueel personen die in opleiding zijn.²³⁸ Het is aangeraden om dit aantal zo veel mogelijk te beperken, om het kind niet onder druk te zetten.²³⁹ Het kind weet namelijk wie in het regielokaal zit. De procureur des Konings of de onderzoeksrechter kunnen -met oog op een onderzoek van de geloofwaardigheid van de minderjarige- een deskundige aanstellen om het verhoor bij te wonen²⁴⁰. Deze psychiater of psycholoog volgt het verhoor bij voorkeur vanuit de regiekamer. In de ontvangstruimte wacht de ouder van de minderjarige of de vergezellende persoon.

---

²³³ *Ibid.*, 9-11.

²³⁴ *Ibid.*, 10.

²³⁵ *Ibid.*, 12.

²³⁶ *Ibid.*, 11.

²³⁷ X, *Audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven*, Federale Politie DGJ/DJG/GWSC, 2003, 8.

²³⁸ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 13.

²³⁹ X, *Audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven*, Federale Politie DGJ/DJG/GWSC, 2003, 11.

²⁴⁰ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 7.

Het kind heeft volgens artikel 91bis Sv. het recht om zich te laten vergezellen door een meerderjarige persoon naar keuze. De politie moet het kind hiervan op de hoogte brengen. Het is aangeraden om dat bij de eerste opvang of aangifte reeds te doen. De vertrouwenspersoon moet zich afzijdig en buiten het gezichtveld van de minderjarige houden. Wanneer de politie echter vreest dat de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon het verloop van het onderzoek kan storen (bijvoorbeeld door de angst om te spreken) of de waarheidsvinding kan hinderen, neemt ze contact op met de betrokken magistraat. Deze heeft namelijk de mogelijkheid om de persoon bij gemotiveerde beslissing te weren. Het kan hierbij gaan om een persoon die nadien nog als getuige moet optreden of die een mogelijke verdachte is.²⁴¹ In de praktijk is men erg voorzichtig omtrent de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon, omdat dit vaak storend zou zijn en niet doorslaggevend is om het kind te steunen of te doen praten. Het kan bovendien een invloed hebben op wat het kind vertelt, bijvoorbeeld door schaamtegevoelens naar de ouders toe.²⁴² Claeys en Cools trokken in 2001 reeds de conclusie dat de Wet van 13 april 1995 niet het gewenste effect heeft. Het kind is namelijk vaak nog meer geremd dan zonder de vertrouwenspersoon. Zij pleiten voor de *mogelijkheid* voor een minderjarige in plaats van een *recht* om beroep te doen op een vertrouwenspersoon in bepaalde gevallen. Blijkbaar is er wel een voorstel geweest om artikel 91bis Sv. af te schaffen. Er is tot op heden echter nog niets veranderd. Zoals deze auteurs aangeven, kan men de minderjarige dit recht niet ontzeggen, zolang de wet niet verandert.²⁴³

▪ **Het stapsgewijs verhoor**

Het verhoor gebeurt door een politieambtenaar die hiertoe geselecteerd is en een functionele gerechtelijke opleiding in het verhoor van minderjarigen gevolgd heeft²⁴⁴. In België hanteren de opgeleide kinderverhoorders, zoals eerder aangehaald, een stappenplan bestaande uit 4 fasen en 12 stappen. We geven hiervan een overzicht in tabel 2.

Tabel 2: Overzicht van de fasen en stappen in een stapsgewijs verhoor.

Fase	Stappen
1) Introductie	1. Presenteren van materiaal en personen
	2. Presenteren van wettelijke bepalingen
	3. Het kind zich laten voorstellen & neutrale onderwerpen bespreken
	4. Afspraken maken
2) Vrij verhaal	5. Uitnodigen tot een vrij verhaal
	6. Stimuleren van het vrij verhaal
	7. Synthese van het vrij verhaal
3) Vraagstelling	8. Verduidelijken van het vrij verhaal
	9. Uitdiepen van het vrij verhaal
	10. Verifiëren van andere dossierelementen
4) Beëindiging verhoor	11. Formuleren van de wettelijke bepalingen
	12 Bedanken

²⁴¹ *Ibid.*, 12-13.

²⁴² Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragwetenschappen).

²⁴³ L. CLAEYS en B. COOLS, *l.c.*, 547.

²⁴⁴ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 8.

Fase 1: De Introductie

Tijdens de introductie leren de verhoorder en het kind elkaar wat beter kennen. In deze fase moeten er een aantal aspecten aan bod komen. De verhoorder dient uitleg te geven over onder meer het verhoorlokaal en de regieruimte, de opname-apparatuur en de rol van de verschillende personen die bij het verhoor betrokken zijn, zoals de regisseur.

Overeenkomstig de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen moeten er een aantal wettelijke bepalingen aan bod komen. De verhoorder legt de minderjarige uit waarom hij wenst over te gaan tot een audiovisuele opname en geeft aan dat de minderjarige steeds kan vragen om de opname te onderbreken²⁴⁵. Terwijl een kind ouder dan twaalf jaar akkoord moet gaan met de audiovisuele opname van het verhoor, is het bij jongere kinderen voldoende om hen over de opname in te lichten²⁴⁶. Bij weigering stelt de verhoorder een audio-opname voor. Indien de minderjarige dit ook weigert, wordt dit geakteerd en zal de verhoorder de klassieke procedure volgen.²⁴⁷ De toestemming van de ouders is niet vereist²⁴⁸. Het kind moet in navolging van artikel 47bis, alinea 1 van het Wetboek van Strafvordering ook weten dat de opname een bewijs in rechte is²⁴⁹. De verhoorder moet dit uiteraard in begrijpelijke taal uitleggen (bijvoorbeeld “*Het gesprek kan de rechter helpen om een beslissing te nemen. De rechter beslist wat mag en niet mag.*”).

In de praktijk blijken sommige verhoorders het overlopen van de wettelijke bepalingen een ‘noodzakelijk kwaad’ te vinden: kinderen verliezen soms hun geduld en de spanning stijgt, hetgeen een nadelige invloed heeft op het verhoor. Sommigen vinden het heel moeilijk om deze bepalingen op een begrijpelijke manier over te brengen aan kinderen. Anderen geven dan weer aan dat het overlopen van deze bepalingen en vervolgens het beginnen aan het gesprek nogal ‘kunstmatig’ is.²⁵⁰ Dit is eigenlijk afhankelijk van verhoor tot verhoor en van kind tot kind. Uiteraard moet de verhoorder niet onnodig veel tijd besteden aan deze bepalingen. Men kan er echter niet omheen dat deze wettelijke bepalingen aan bod moeten komen.

De verhoorder probeert tijdens deze fase ook via het stellen van open vragen het kind te laten praten over zichzelf, zijn omgeving en neutrale onderwerpen, zoals vriendjes of hobby’s. Het kind kan aldus wennen aan de gesprekstechniek.²⁵¹ Tot slot maakt de verhoorder met het kind een aantal afspraken. Wanneer het kind bijvoorbeeld het antwoord niet weet op een vraag, mag het dit ook expliciet zeggen. Wanneer de minderjarige iets niet begrijpt, mag hij of zij meer uitleg vragen. Kinderen zouden zich namelijk vaak verplicht voelen om een antwoord te geven.²⁵²

---

²⁴⁵ Art. 95 Sv.

²⁴⁶ Art. 92 §1 Sv.

²⁴⁷ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 14.

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ Deze bepaling werd ingevoerd door de Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek (Wet Franchimont).

²⁵⁰ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragwetenschappen).

²⁵¹ X, *Audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven*, Federale Politie DGJ/DJG/GWSC, 2003, 11.

²⁵² Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 21.

Fase 2: Het vrij verhaal

In de tweede fase van het gesprek nodigt de verhoorder de minderjarige uit om zijn eigen verhaal te vertellen. Zoals we reeds aangehaald hebben, geeft het vrij verhaal de meest betrouwbare informatie. Het is ook mogelijk dat het kind tijdens de eerste fase spontaan over de feiten begint te vertellen. Tijdens dit vrij verhaal mag de verhoorder het kind niet onderbreken om vragen te stellen. Na het vrij verhaal maakt de verhoorder in de bewoordingen van het kind een synthese van het vrij verhaal om na te gaan of hij alles goed begrepen heeft. Het kind mag hem hierbij verbeteren of aanvullen.²⁵³

Wanneer het kind niet weet waarover de verhoorder wilt praten, zijn er een aantal hulpscenario's. In scenario A be vraagt de verhoorder de intrafamiliale en extrafamiliale leefwereld van het kind om zo op een indirecte manier bij een mogelijke verdachte te komen. De verhoorder kan over voorinformatie beschikken omtrent een eventuele verdachte, maar dit is niet altijd het geval. In het geval van voorinformatie is het belangrijk niet alleen over de verdachte te praten, omdat dit zeer suggestief is en bovendien iemand anders de uiteindelijke dader kan zijn. Indien de verdachte onbekend is, kan de verhoorder bepaalde locaties bevragen om te achterhalen wat er precies is gebeurd. Wanneer het voorgaande niets oplevert, is er Scenario B. Hier reikt de verhoorder gedeeltelijke voorinformatie aan, zonder evenwel de feiten te gaan benoemen. De verhoorder kan bijvoorbeeld verwijzen naar het ogenblik en de omstandigheden waarop het kind de feiten heeft onthuld (bijvoorbeeld "*Je mama heeft me gezegd dat je gisteren geweend hebt. Klopt dat? Wat maakt dat je geweend hebt?*"). Tot slot is er Scenario Z. Hier kan de verhoorder -nog steeds in neutrale bewoordingen- vragen stellen over de verdachte (bijvoorbeeld "*Ik heb vernomen van je mama dat je nog een andere nonkel hebt. Kan je iets meer over hem vertellen?*"). Indien het kind na het toepassen van de drie hulpscenario's nog steeds niets vertelt, wordt het gesprek afgerond.²⁵⁴

Fase 3: De vraagstelling

In een volgende stap gaat de verhoorder over tot het stellen van vragen. Net zoals in Engeland en Wales en in Nederland, ligt het accent op het stellen van open vragen. Eerst be vraagt de verhoorder de informatie die het kind reeds heeft aangebracht. De verhoorder kan het verhaal vervolgens verder gaan uitdiepen door het stellen van meer specifieke vragen. Men mag hierbij niet suggestief te werk gaan.²⁵⁵

In uitzonderlijke gevallen kan de verhoorder gebruik maken van hulpmiddelen. De verhoorder moet hiertoe wel zijn opgeleid.²⁵⁶ Het gebruik van dit materiaal mag enkel dienen om reeds verkregen informatie te verduidelijken. Het kind kan bijvoorbeeld via een tekening een locatie beschrijven. Wat het gebruik van anatomische tekeningen en anatomisch correcte poppen betreft, is men in België heel voorzichtig. Deze kunnen namelijk bij een onjuiste timing van de introductie ervan en bij verkeerde begeleidende vraagstelling, een zekere suggestiviteit teweegbrengen.

---

²⁵³ X, *Audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven*, Federale Politie DGJ/DJG/GWSC, 2003, 19-25.

²⁵⁴ *Ibid.*, 20-25.

²⁵⁵ *Ibid.*, 27-28.

²⁵⁶ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 22.

De verhoorder kan even naar de regiekamer gaan om na te gaan of de aanwezigen nog bijkomende vragen of suggesties hebben. Dit is ook mogelijk tijdens het verhoor wanneer het gesprek in een impasse geraakt. Aanvankelijk was het de bedoeling dat de verhoorder via oormicrofoontjes in contact staat met de regiekamer. In de praktijk gebeurt dit weinig, omdat verhoorders dit veelal als storend ervaren.²⁵⁷

Fase 4: De beëindiging van het verhoor

Ook in de laatste fase moet de verhoorder overeenkomstig de wet Franchimont een aantal wettelijke bepalingen vermelden. In navolging van artikel 47bis Sv. vraagt de verhoorder op het einde van het verhoor of het kind nog aanvullingen of verbeteringen wilt aanbrengen en of het vragen heeft over de verdere procedure. De minderjarige moet ook weten dat hij of zij kosteloos een kopie van de tekst van het verhoor kan krijgen²⁵⁸. Uiteraard moet de verhoorder hier rekening houden met de leeftijd en verstandelijke mogelijkheden van de minderjarige²⁵⁹. De procureur des Konings of de onderzoeksrechter kan deze kopie bij een met reden omklede beslissing weigeren indien het gevaar bestaat dat de kopie van de minderjarige ontnomen wordt of hij of zij het persoonlijk karakter niet kan bewaren²⁶⁰. Tot slot is het belangrijk om het kind te bedanken voor de geleverde inspanning. De verhoorder mag geen beloftes maken, bijvoorbeeld naar arrestaties toe.²⁶¹

3.4.4 NA HET VERHOOR

▪ ***Het opstellen van het proces-verbaal***

Van het opgenomen verhoor moet binnen de achtenveertig uur (of onmiddellijk indien de verdachte van zijn vrijheid is beroofd) een proces-verbaal opgesteld worden. Behalve de vermeldingen beschreven in artikel 47bis Sv. worden in het proces-verbaal de belangrijkste elementen van het verhoor en eventueel de meest relevante passages overgeschreven. De onderzoeksrechter, de procureur des Konings, de persoon die gehoord werd of partijen die in het geding betrokken zijn, kunnen evenwel om een letterlijke en volledige overschrijving van het verhoor verzoeken. Dit wordt dan zo snel mogelijk bij het dossier gevoegd.²⁶²

▪ ***Bepalingen omtrent de opname van het verhoor***

Artikel 97 van het Wetboek van Strafvordering geeft aan dat er twee exemplaren van de opname moeten zijn, die beiden worden beschouwd als originelen en als overtuigingsstuk ter griffie neergelegd. Ditzelfde artikel maakt mogelijk dat in het kader van de overschrijving of van een deskundigenonderzoek, één van de cassettes ter beschikking staat van de politiedienst of de aangewezen deskundige. Het maken van kopies is niet toegestaan.²⁶³ Deze regels gelden ook voor de audio-opname. Enkel de personen die betrokken zijn bij het

---

²⁵⁷ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragwetenschappen).

²⁵⁸ Art. 28quinquies §2 en art. 57 §2 Sv.

²⁵⁹ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 15.

²⁶⁰ Art. 28quinquies §2 en art. 57 §2 Sv.

²⁶¹ X, *Audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven*, Federale Politie DGJ/DJG/GWSC, 2003, 33-34.

²⁶² Art. 96 Sv.

²⁶³ Art. 97 Sv.

opsporingsonderzoek, het gerechtelijk onderzoek of het vonnis en de partijen in het geding mogen de videocassette bekijken. De niet aangehouden in verdenking gestelde en de burgerlijke partij kunnen een verzoekschrift indienen bij de onderzoeksrechter. Nadat de procureur des Konings de regeling van de rechtspleging heeft gevorderd, hebben alle partijen het recht om de cassette te bekijken.²⁶⁴ Indien andere personen zoals bijvoorbeeld verhoorders in opleiding, wetenschappelijk onderzoekers of therapeuten de opname willen bekijken, kunnen ze machtiging vragen aan de procureur-generaal²⁶⁵.

De vernietiging van de opnames kan gebeuren na de beslissing van het vonnisgerecht. In de andere gevallen gebeurt dit na afloop van de verjaringstermijn van de strafvordering of van de burgerlijke rechtsvordering (in geval van een later tijdstip), na de volledige tenuitvoerlegging of verjaring van de straf in geval van een veroordeling. Ondertussen blijven de cassettes onder bewaring van de griffie.

▪ ***De mogelijkheid van verdere verhoren***

Hoewel het de bedoeling is dat het kind slechts één verhoor ondergaat, kan een tweede verhoor soms nodig zijn. Artikel 98 van het Wetboek van Strafvordering geeft aan dat indien het onontbeerlijk is de minderjarige opnieuw te verhoren, het verhoor aan te vullen of over te gaan tot een confrontatie, de procureur des Konings, de onderzoeksrechter, het onderzoeks- of vonnisgerecht bij een met reden omklede beslissing een nieuw audiovisueel verhoor kunnen bevelen. Dit gebeurt onder dezelfde voorwaarden, namelijk de artikelen 91bis tot 97 Sv.

▪ ***De persoonlijke verschijning van de minderjarige***

De processen-verbaal en de cassettes van het verhoor vervangen de persoonlijke verschijning van de minderjarige. Het is echter mogelijk dat het vonnisgerecht de persoonlijke verschijning noodzakelijk acht om de waarheid aan het licht te brengen. De rechter kan dan bij een met reden omklede beslissing de verschijning bevelen.²⁶⁶ Overeenkomstig de wetsartikelen 190bis, alinea 2 en 327bis, alinea 2 van het Wetboek van Strafvordering, gebeurt deze verschijning voor de correctionele rechtbank of het Hof van Assisen door middel van een 'videoconferentie' of 'video-link', tenzij de minderjarige op de zitting wilt getuigen. De minderjarige bevindt zich tijdens deze 'videoconferentie' in een afzonderlijk lokaal in aanwezigheid van zijn advocaat, een lid van de technische dienst, een deskundige en eventueel zijn vertrouwenspersoon²⁶⁷. Anderzijds is het mogelijk dat de rechtbank tijdens de zitting het oogcontact tussen de minderjarige en de beklaagde beperkt of uitsluit met oog op de sereniteit van de getuigenis²⁶⁸. Deze maatregelen opgenomen in de artikelen 190bis en 327bis zijn ook mogelijk bij minderjarigen die op het ogenblik van de zitting meerderjarig zijn geworden²⁶⁹.

---

²⁶⁴ Art. 99 Sv.

²⁶⁵ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 17.

²⁶⁶ Art. 100 Sv.

²⁶⁷ Artikelen 190bis, alinea 3 en 327bis, alinea 3 Sv.

²⁶⁸ Artikelen 190bis, alinea 4 en 327bis, alinea 4 Sv.

²⁶⁹ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven, 18.

3.5 Een vergelijking met het buitenland

Zowel Engeland en Wales, Nederland als België hebben reeds een hele ontwikkeling achter de rug wat betreft het audiovisueel verhoren van minderjarigen. Deze evolutie is niet overall op dezelfde manier verlopen en heeft niet steeds tot hetzelfde resultaat geleid. Ondanks verscheidene overeenkomsten, zijn er immers een aantal belangrijke verschillen op te merken. In dit deel plaatsen we het audiovisueel verhoor van minderjarigen in Engeland en Wales, Nederland en België naast elkaar op verscheidene domeinen. Het is niet onze bedoeling om het hele rechtssysteem of de praktijk van het videoverhoor in detail te vergelijken. We geven daarentegen de meest opvallende tegenstellingen (en overeenkomsten) weer.

3.5.1 WETTELIJK KADER EN REGELGEVING

In Engeland en Wales, en in België is het audiovisueel verhoor van minderjarigen opgenomen in de wetgeving. Nederland kent dit (nog) niet. Een duidelijke regelgeving is ons inziens belangrijk om een uniforme werkwijze te realiseren. Anderzijds kunnen aldus maatstaven en voorwaarden afgedwongen worden en houdt dit zekere waarborgen in. De wetgeving kan echter ook een aantal ‘perverse gevolgen’ met zich meebrengen. Zo moeten verhoorders in België een aantal wettelijke bepalingen met het kind bespreken. Deze zijn niet altijd gemakkelijk uit te leggen en kunnen een belemmering vormen voor een vlot verloop van het gesprek. Ook in Engeland en Wales, en Nederland is er een spanningsveld tussen het audiovisueel verhoor bij minderjarigen en de huidige wetgeving. Terwijl Engeland en Wales zich buigen rond het thema van het kruisverhoor, blijkt in Nederland het verschoningsrecht niet altijd te stroken met het videoverhoor van minderjarigen.

3.5.2 DE BESLISSING TOT EEN AUDIOVISUEEL VERHOOR

In Engeland en Wales beslist het onderzoeksteam of ze een videoverhoor of een geschreven verklaring afnemen van de minderjarige. Dit geeft -zoals eerder aangehaald- een grote discretionaire macht aan de politie. In Nederland en België ligt deze beslissing bij magistraten. Dit lijkt ons een betere werkwijze. Het gaat hier namelijk om videoverhoren die de verschijning tijdens het proces kunnen vervangen. Aangezien we hier in een volgende niveau of fase zitten, namelijk van het strafproces en de magistratuur, lijkt het ons ook aangewezen dat een magistraat de beslissing neemt.

3.5.3 DE CRITERIA OM TOT EEN AUDIOVISUEEL VERHOOR OVER TE GAAN

In de verschillende landen ligt de nadruk op zedenmisdrijven, gevolgd door mishandeling. Verhoren in kader van andere misdrijven zijn evenwel mogelijk. Wat de leeftijd betreft is er een grote gelijkheid tussen Engeland en Wales, en België. Het videoverhoor is er respectievelijk mogelijk bij minderjarigen jonger dan zeventien jaar en jonger dan achttien jaar. In Nederland situeert de leeftijd zich in beginsel tussen de vier en twaalf jaar. Wat deze ‘maximumleeftijd’ betreft, lijkt het ons aannemelijk dat het audiovisueel verhoor ook voor minderjarigen ouder dan twaalf voordelen inhoudt. Ook deze minderjarigen hebben mogelijk behoefte aan aangepaste verhooromstandigheden of zijn door hun traumatische ervaringen in staat om hun verhaal slechts één maal te vertellen. In geen van de drie landen zijn de

criteria om tot een audiovisueel verhoor over te gaan precies omschreven. Vooral Nederland hanteert weinig richtlijnen en vage bewoordingen. Het voordeel is dat dit ruimte laat voor de specifieke omstandigheden en de noden van het kind. Anderzijds kan dit ook leiden tot ongelijkheid. Magistraten (of onderzoeksteams in Engeland en Wales) kunnen namelijk verschillende accenten leggen in hun beslissingsproces.

In Nederland is -in tegenstelling tot Engeland en Wales, en België- de schriftelijke toestemming van één van de gezagsdragers/ouders vereist om over te gaan tot een video-opname van het verhoor. Indien de ouders weigeren, kan evenwel de raad voor kinderbescherming of de kinderrechter de toestemming verlenen. De schriftelijke instemming van het kind is nodig als het ouder is dan twaalf jaar. Dit lijkt een zekere contradictie in te houden met de bepalingen omtrent de doelgroep van videoverhoren in Nederland. Het videoverhoor is namelijk mogelijk bij minderjarigen die 'in beginsel beneden de twaalf jaar oud' zijn, tenzij er sprake is van een ontwikkelingsachterstand. In Engeland en Wales, en in België is een schriftelijke toestemming van kinderen niet nodig. In België moet een kind vanaf twaalf jaar wel uitdrukkelijk mondeling akkoord gaan met de audiovisuele opname van het verhoor.

3.5.4 DE PRAKTIJK VAN HET AUDIOVISUEEL VERHOOR

▪ De plaats van het verhoor

In Engeland en Wales vindt het verhoor plaats in bijvoorbeeld hospitalen of centra voor slachtoffers. Zoals reeds aangehaald geven ze niet de voorkeur aan politiekantoren, omdat hier gewoonlijk verdachten worden verhoord. We kunnen inderdaad de bedenking maken dat verhoorlokalen bestemd voor verdachten niet geschikt zijn, omdat kinderen het gevoel kunnen krijgen dat ze iets hebben misdaan. Dit laatste moeten de politiediensten en verhoorders ten stelligste vermijden. Anderzijds zijn gewone verhoorlokalen vaak niet kindvriendelijk ingericht. De ruimte moet rust en warmte uitstralen en het kind moet er zich op zijn gemak kunnen voelen. Nederland en België hebben deze vereiste op een andere wijze aangepakt. In beide landen zijn bij politiediensten 'kinderverhoorstudio's' ingericht, die specifiek gebruikt worden voor het audiovisueel verhoren van minderjarigen. Wij menen dat dit een zeer werkbare en gepaste aanpak is. Indien de politie het kind op een adequate wijze opvangt en het kind weet waarom het een gesprek zal hebben met de verhoorder (en dus weet dat het niets verkeerd gedaan heeft), vormen deze lokalen bij de politie ons inziens geen enkele belemmering.

▪ De verhoorder

De verschillende landen vinden een specifieke opleiding in het horen van kinderen een vereiste om een audiovisueel verhoor af te nemen. Dit is uiteraard een positieve vaststelling. In Engeland en Wales is een 'joint-interview' met twee verhoorders mogelijk. Eén van de verhoorders kan een sociaal werker zijn. De samenwerking tussen politie en hulpverlening wordt hier namelijk sterk benadrukt. Het is uiteraard belangrijk om het verhoor van minderjarigen vanuit verschillende disciplines te benaderen. Deze samenwerking tussen politie en hulpverleners zien we ook in Nederland en België, maar het uit zich niet in een gezamenlijke verhoorafname of 'joint-interview'. Het belang van deze multidisciplinaire benadering situeert zich op andere domeinen. Clinici of hulpverleners kunnen bijvoorbeeld

een bijdrage leveren tot het ontwikkelen van richtlijnen waar een kindvriendelijk verhoor moet aan voldoen. Zij kunnen met hun kennis omtrent communicatievaardigheden, de ontwikkelingspsychologie van het kind en suggestiviteit ook een rol spelen in de opleiding van kinderverhoorders en wijzen op wat wel en niet kan of mag. Ons inziens is het verhoor van kinderen nog steeds een politietask en dat moet het ook blijven. Een hulpverlener is opgeleid vanuit een geheel ander denkkader. Het moet ook voor het kind duidelijk zijn dat het om een 'verhoor' gaat. Indien de verhoorder de juiste capaciteiten heeft en voldoende is opgeleid, kan deze ook het kind op een adequate manier opvangen wanneer het kind het moeilijk heeft.

We hebben tevens onze bedenkingen bij de noodzaak aan twee verhoorders. Hoewel de tweede persoon een eerder passieve rol speelt, kan dit ons inziens voor het kind storend of zelfs bedreigend overkomen. Zoals in Nederland en België gebeurt, kan de verhoorder ook steunen op collega's via oortelefoontjes of een kort bezoek aan de regiekamer.

▪ **Het verhoor**

De verschillende landen die we in deze eindverhandeling bestuderen, hebben schriftelijk richtlijnen vastgesteld. Voor Engeland en Wales is dit het document '*Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings*' van Home Office, Nederland heeft het 'Protocol Studioverhoren' en in België bestaat er de omzendbrief van minister van Justitie Verwilghen. In dit rijtje is het eerste document het meest omvangrijke. Het Nederlands 'Protocol Studioverhoren' lijkt ons anderzijds te beknopt. Weinig omschreven richtlijnen kunnen leiden tot verschillende praktijken. Mogelijk zijn er andere richtlijnen, meegegeven bij de opleiding, maar hier hebben we geen weet van. De Belgische 'handleiding' is ons inziens een overzichtelijk en duidelijk document. We kunnen ook hier een aantal onvolmaaktheden bespeuren. Zoals eerder aangehaald, geeft het niet aan wat men met bepalingen zoals 'ernstige en uitzonderlijke omstandigheden' of met de persoonlijkheid, de ontwikkelingsgraad en het psychologisch evenwicht van het kind bedoelt.

De algemene pijlers in het verhoor van minderjarigen zijn in de verschillende landen gelijkaardig. Zo werkt men met verschillende fases -waarin een aantal aspecten aan bod moeten komen- en wordt de nadruk gelegd op het vrij verhaal, het stellen van open vragen, en het vermijden van suggestie. Zoals we in het eerste hoofdstuk gezien hebben, leidt deze houding tot de meest betrouwbare informatie. Nederland en België maken ook gebruik van een aantal '(hulp)scenario's' die de verhoorder kan gebruiken wanneer het kind niet blijkt te weten waarover het moet praten. De scenario's bieden een steun voor de verhoorder tijdens het gesprek met het kind. Niet alle verhoren verlopen immers even vlot. In België is het meest gedetailleerde verhoorprotocol met een twaalfstal stappen ontwikkeld. Zoals we in het eerste hoofdstuk gezien hebben, verhoogt een gestructureerd verhoorprotocol de kwaliteit van het verhoor.

In Nederland biedt men het kind tijdens de introductiefase de mogelijkheid te kiezen tussen het direct beginnen praten of eerst spelen. Indien het kind dit laatste kiest, spreekt de verhoorder met het kind wel af wanneer er gepraat zal worden. Spelenderwijs probeert de verhoorder een gesprek aan te knopen. Wanneer de verhoorder naar de regieruimte gaat, mag het kind opnieuw spelen. Bij de terugkeer van de verhoorder krijgt het kind de keuze om meteen verder te gaan met het gesprek of om nog wat te spelen. Op het eerste zicht lijkt dit een goede en vooral kindvriendelijke aanpak. In ons land is men echter van mening dat men

het spel zo veel mogelijk moet vermijden.²⁷⁰ Het kind is er namelijk niet om te spelen, maar om te vertellen wat het heeft meegemaakt of gezien heeft. Kinderen hebben duidelijkheid nodig over wat er precies van hen verwacht wordt. We sluiten ons aan bij dit laatste standpunt. Het spel vormt een belangrijk middel bij gesprekken in een klinische context. Zo kan men meer zicht krijgen op de (subjectieve) belevingswereld van het kind. De verhoorcontext draait daarentegen rond feiten en moet geen spelsituatie creëren.

3.5.5 NA HET VERHOOR

▪ *Verschijsing tijdens het proces*

Een algemeen aanvaarde meerwaarde van het audiovisueel verhoor is dat het kind slechts éénmaal zijn verhaal moet brengen. Wat de getuigenissen van kinderen betreft, zijn de verschillende landen het eens: het videoverhoor vervangt de getuigenis tijdens het proces. Wat de kruisverhoren betreft, ligt de situatie minder eenvoudig. In tegenstelling tot België en Nederland, neemt het kruisverhoor in Engeland en Wales namelijk een sterke plaats in. Hoewel men in Engeland en Wales mogelijkheden zoekt (en zelfs ontwikkeld heeft) om kinderen de stress gepaard met een kruisverhoor te besparen, blijkt het kruisverhoor tijdens het proces nog sterk op de voorgrond te staan. Het is uiteraard niet eenvoudig om een rechtssysteem dat reeds lang bestaat en dat samenhangt met een bepaalde visie op een rechtsmodel, te veranderen. Maar zoals uit de literatuur -besproken in het eerste hoofdstuk- blijkt, vormt een kruisverhoor vaak geen meerwaarde in de waarheidsvinding. Het kan zelfs de juistheid van de informatie negatief beïnvloeden.

▪ *De opnames van de verhoren*

Wat de verantwoordelijkheid en de bewaring van de opnames betreft, lijkt de situatie in Engeland en Wales ons wat omslachtig. Terwijl in eerste instantie de politiedienst of sociale dienst beslissingen kan nemen betreffende de toegang tot de opnames, liggen deze beslissingen bij de *Crown Prosecution Service* wanneer de zaak doorgegeven is. Het lijkt ons adequater om van bij het begin één instantie verantwoordelijk te stellen. In Nederland bewaart het politiekorps de opname en draagt de studiobeheerder de verantwoordelijkheid, terwijl in België de opnames ter griffie bewaard worden.

In Engeland en Wales mogen verschillende kopies gemaakt worden van de originele video-opname. Hoewel de richtlijnen aangeven dat er slechts een 'minimum' aan kopies mogen bestaan, is er geen duidelijk beperking in het aantal kopies. In Nederland daarentegen is er alleen de originele opname en mag geen enkele kopie gemaakt worden. België kiest ons inziens de ideale middenweg. Er zijn twee cassettes die beide als origineel beschouwd worden. Enerzijds is er aldus een reserve-opname voorhanden, terwijl het anderzijds duidelijk is hoeveel opnames er mogen bestaan.

---

²⁷⁰ Informatie uit persoonlijke contacten en vaststellingen tijdens de stage (Dienst Gedragwetenschappen).

3.6 Besluit

We kunnen besluiten dat de wetgever in strafzaken meer belang hecht aan het woord van het kind. Er moeten evenwel een aantal maatregelen genomen worden, opdat de procedure meer kindvriendelijk zou zijn en tot meer betrouwbare informatie leidt. Het audiovisueel verhoor van kinderen heeft in ons land een grote evolutie gekend. De wet betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen van 28 november 2000 was in dit proces een belangrijk keerpunt. Het lijkt evenwel alsof ons land eerst iets nodig heeft om wakker geschud te worden. De zaak rond Dutroux is in ons land namelijk de belangrijke katalysator geweest tot vernieuwingen. De Wet van 28 november 2000 is eigenlijk een rechtstreeks gevolg van de Dutroux-zaak. Terwijl in midden jaren negentig louter proefprojecten bestonden, zijn er nu wettelijke regelingen en ministeriële richtlijnen, gestandaardiseerde opleidingen en de ontwikkeling van netwerken van gespecialiseerde kinderverhoorders in heel het land. Opgeleide verhoorders en een aangepaste verhoortechniek zijn een belangrijke meerwaarde. Uiteraard komt een 'perfect verhoor' zonder suggestieve vragen weinig of misschien zelfs niet voor. Zoals Decoux stelt: "*Goede verhoorders zijn noodzakelijk, waarvan men weet dat het maar mensen zijn*".²⁷¹

In onze vergelijking van België met het buitenland komt ons land positief naar voren. Hoewel België in de ontwikkeling van het videoverhoor wat achterholde op andere landen, is deze achterstand zeker ingehaald. Internationale wetenschappelijke bevindingen die een meerwaarde kunnen bieden, zijn opgenomen in de verhoormethode van minderjarigen. Dan denken we bijvoorbeeld aan het belang van het vrij verhaal, het stellen van niet suggestieve vragen of het benadrukken dat het kind niet op alle vragen een antwoord hoeft te geven. Ook het belang van een gestructureerd interviewmodel en de opvolging van de kinderverhoorders worden onderschreven. Dat de wetgever verschillende maatstaven heeft geformuleerd, vormt ons inziens een belangrijke meerwaarde. Het biedt duidelijkheid en streeft een uniform beleid na.

Wat in de verscheidene besproken landen onder meer opvalt, is dat er geen exact geformuleerde criteria zijn die aangeven wanneer een audiovisueel verhoor nodig is. Dit houdt niet meteen een nadeel in en biedt de mogelijkheid om rekening te houden met de individuele omstandigheden en het individuele kind. Deze criteria vormen ook geen verplichting tot het afnemen van een audiovisueel verhoor. De Ministeriële omzendbrief in ons land geeft bijvoorbeeld een aantal gevallen aan waarbij een magistraat *kan* overgaan tot een audiovisueel verhoor. We kunnen ons de vraag stellen met welke elementen magistraten in de praktijk nu precies rekening houden in hun beslissing om al dan niet over te gaan tot een videoverhoor. Dit vormt een domein waar in ons land -en naar ons weten ook in het buitenland- nog geen onderzoek naar gevoerd is. Met ons onderzoek dat kadert in deze eindverhandeling willen we dit aspect van het audiovisueel verhoor dan ook onder de loep nemen.

---

²⁷¹ R., DECOUX, "Het verhoor: slechts de asse die rest van een laaiende vuurhaard?", in S. VAN ELCHINGEN (ed.), *Het politieverhoor*, Leuven, Centrum voor politiestudies v.z.w., 1999, 123.

DEEL II: HET ONDERZOEK

Hoofdstuk 4: Het onderzoeksopzet

4.1 Inleiding

Zoals uit de vorige hoofdstukken blijkt, worden verhoren van minderjarigen tegenwoordig vaak opgenomen op video. Deze methode heeft zijn nut reeds bewezen. In deze eindverhandeling onderzoeken we een deelaspect van deze praktijk. We bestuderen namelijk het beslissingsproces bij magistraten in België om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor van minderjarigen. Tot op heden is hier nog geen onderzoek naar gevoerd. Wij hebben bovendien geen weet van een gelijkaardig onderzoek in het buitenland.

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst de probleem- en doelstelling van ons onderzoek. Vervolgens geven we het opzet en de uitvoering van dit onderzoek weer. We bespreken de keuze en beschrijving van onze respondenten en de gehanteerde dataverzameling. Vervolgens behandelen we de registratie, verwerking en preparatie van de gegevens voor de analyses, om dan over te gaan tot een beschrijving en verantwoording van de analysebeslissingen. Als laatste reflecteren we over de betrouwbaarheid en geldigheid van onze gegevens.

4.2 Probleemstelling en doelstelling van het onderzoek

Verscheidene landen waaronder België hebben ervoor gekozen om verhoren van minderjarige slachtoffers en getuigen op te nemen op video. Er zijn verscheidene criteria geformuleerd die aangeven wanneer de politie kan overgaan tot een audiovisueel verhoor. In ons land ligt deze beslissing bij de parketmagistraat of onderzoeksrechter. In bepaalde gevallen²⁷² kan een magistraat een audiovisueel verhoor bevelen. De magistraat is hier echter niet toe verplicht. De Ministeriële Omzendbrief van 2001²⁷³ geeft een aantal factoren aan waarmee een magistraat rekening moet of kan houden. Het is met andere woorden niet duidelijk op welke elementen magistraten in de praktijk steunen in de beslissing om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Mogelijk spelen andere factoren dan deze in de omzendbrief een belangrijke rol. Bovendien blijkt in de praktijk dat het succes van audiovisuele verhoren niet in alle gerechtelijke arrondissementen even groot is, ondanks de aangetoonde meerwaarde van het videoverhoor en de regeling in de wetgeving. Mogelijk speelt de visie van de magistraat en zijn of haar beslissingsproces hierbij een rol.

In dit verkennend onderzoek willen we een zicht krijgen op welke elementen in de praktijk een rol spelen in deze beslissing. We gaan tevens na hoe parketmagistraten de omzendbrief in de praktijk toepassen. Dit onderzoek heeft met andere woorden ook een toetsend karakter. Deze studie kan nuttig zijn voor de cel Kinderverhoor van de Dienst Gedragswetenschappen van de federale politie. Zoals eerder aangehaald coördineert en ondersteunt deze dienst namelijk de implementatie van het audiovisueel verhoor in ons land

²⁷² Artikelen 91bis en 92 Sv.

²⁷³ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven.

en volgt ze nauwgezet de praktijk op. Bij eventuele knelpunten kan de cel Kinderverhoor hiermee rekening houden in haar werking naar de toekomst toe.

Aangezien dit een domein betreft waar nog geen onderzoek naar gedaan is en weinig voorkennis over bestaat, opteren we voor een kwalitatief onderzoek. Het biedt ons de kans om dit domein te exploreren en flexibel in te spelen op de informatie die we tijdens het onderzoek verwerven. We formuleren concreet de volgende onderzoeksvragen:

- *Welke elementen spelen in het beslissingsproces van parketmagistraten om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor van minderjarigen een rol?*
- *Hoe operationaliseren en realiseren parketmagistraten de Ministeriële Omzendbrief van 16 juli 2001 in de praktijk?*

4.3 Opzet en uitvoering van het onderzoek ²⁷⁴

In dit deel geven we weer welke respondenten we geselecteerd hebben en hoe deze selectie verlopen is. Vervolgens gaan we dieper in op onze dataverzamelmethode, namelijk semi-gestructureerde interviews, met een verantwoording en beschrijving van deze methode. We beschrijven ook onze ervaringen bij de materiaalverzameling. Verder bespreken we de registratie, verwerking en preparatie van de gegevens om de analyses te kunnen uitvoeren. Vervolgens komt een beschrijving en verantwoording van de analysebeslissingen aan bod. Tot slot reflecteren we over de betrouwbaarheid en geldigheid van onze onderzoeksresultaten.

4.3.1 KEUZE VAN DE RESPONDENTEN

▪ **Selectie van de respondenten**

Om onze onderzoeksvraag te beantwoorden, hebben we parketmagistraten als onderzoekseenheden geselecteerd. Aanvankelijk wilden we tevens onderzoeksrechters opnemen in dit onderzoek. De Dienst Gedragswetenschappen gaf echter aan dat voornamelijk parketmagistraten geconfronteerd worden met de keuze om over te gaan tot een audiovisueel verhoor van minderjarigen. We hebben bovendien geopteerd voor de afname van interviews. Aangezien dit een intensieve en tijdsrovende

---

²⁷⁴ Geraadpleegde bronnen:

D.B. BAARDA, M.P.M. DE GOEDE en A.G.E. VAN DER MEER- MIDDELBURG, *Basisboek Open interviews, Praktische handleiding voor het voorbereiden en afnemen van open interviews*, Houten, Stenfert Kroese, 1996, 165 p; D.B. BAARDA, M.P.M. DE GOEDE en J. TEUNISSEN, *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, Houten, Stenfert Kroese, 2001, 255 p; B. CAMBRE en H. WAEGE, "Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews", in J. BILLIET en H. WAEGE (eds.), *Een samenleving onderzocht, Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2001, 315-342; J.W. CRESWELL, *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, Londen, SAGE, 2003, 246 p; U. FLICK, *An Introduction to Qualitative Research*, Londen, SAGE, 2002, 310 p; S. KVALE, *InterViews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Londen, SAGE, 1996, 326 p; I. MASO en A. SMALING, *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*, Amsterdam, Boom, 1998, 146 p.

dataverzamelmethode is, konden we maar een beperkt aantal respondenten bevragen. Om deze redenen richtten we ons alleen op parketmagistraten.

We hebben eerst een vijftal gerechtelijke arrondissementen geselecteerd, telkens uit verschillende provincies om voldoende diversiteit na te streven. Bij de keuze van deze arrondissementen hielden we ook rekening met de grootte van het arrondissement en het aantal audiovisuele verhoren dat in 2004 afgenomen is²⁷⁵. We willen namelijk arrondissementen met zowel een groot als een klein aantal audiovisuele verhoren opnemen in het onderzoek. Verschillen in het aantal bevolen audiovisuele verhoren kunnen namelijk een gevolg zijn van verschillende beslissingsprocessen. In onderstaande tabel geven we een overzicht van het aantal videoverhoren in de verscheidene gerechtelijke arrondissementen.

Tabel 3: Overzicht van het aantal verhoren in de eerste helft van het jaar 2004

Gerechtelijk Arrondissement	Aantal verhoren
Oost-Vlaanderen	
<i>Gent</i>	86
Dendermonde	50
Oudenaarde	21
West-Vlaanderen	
<i>Brugge</i>	44
Ieper	16
Kortrijk	10
Veurne	20
Antwerpen	
<i>Antwerpen Stad</i>	90
Antwerpen Rand	59
Mechelen	46
Turnhout	31
Limburg	
Hasselt	27
<i>Tongeren</i>	13
Vlaams-Brabant	
<i>Leuven</i>	23
Asse- Halle – Vilvoorde	37
Brussel	0

Voor de selectie van en de contactopname met de magistraten hebben we beroep gedaan op de Dienst Gedragwetenschappen. De Dienst Gedragwetenschappen heeft contact opgenomen met de coördinatoren van de netwerken kinderverhoor in de geselecteerde gerechtelijke arrondissementen. Deze coördinatoren hebben gezien hun centrale functie een duidelijk zicht op welke magistraten geconfronteerd worden met de keuze om al dan niet tot een audiovisueel verhoor over te gaan. We hebben benadrukt dat het niet louter zedenmagistraten mogen zijn, aangezien we zo het onderzoek in een specifieke richting sturen. Ook magistraten die minder geneigd zijn om tot een audiovisueel verhoor over te

²⁷⁵ We hebben ons gebaseerd op de cijfers van de eerste helft van het jaar 2004, aangezien de cijfers van de tweede helft van 2004 op dat ogenblik nog niet gekend waren.

gaan, willen we in dit onderzoek opnemen. Dit kan een andere invalshoek bieden op het beslissingsproces bij magistraten. We streven aldus een maximum aan variatie na, waardoor we een breed zicht krijgen op elementen die in het beslissingsproces om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor, een rol kunnen spelen. We hebben met andere woorden geopteerd voor een gerichte selectie van de steekproef om deze variatie te kunnen bereiken.

Om de non-respons zo veel mogelijk uit te sluiten, hebben de coördinatoren als eerste contact opgenomen met de magistraten. Hierbij werd het doel van het onderzoek beknopt uitgelegd, de samenwerking met de Dienst Gedragwetenschappen benadrukt en gevraagd of ze al dan niet bereid zijn om mee te werken aan het onderzoek. Na het bekomen van hun medewerking, hebben we vervolgens contact opgenomen om een afspraak te maken. Tijdens dit telefonisch contact hebben we nogmaals bevestiging gevraagd voor hun medewerking, het doel van het onderzoek kort geschetst en de verwachte duurtijd van het interview meegedeeld. Alle gecontacteerde magistraten waren bereid tot een interview.

Aanvankelijk wilden we een tiental interviews afnemen. Uiteraard moeten we hierbij rekening te houden met de reeds bekomen informatie. Wegens praktische redenen zijn twee interviews niet doorgegaan. Omdat in de reeds afgenomen interviews grotendeels dezelfde thema's aan bod kwamen en we met andere woorden van 'inhoudelijke verzadiging' kunnen spreken, hebben we besloten om het bij acht interviews te houden.

▪ **Beschrijving van de respondenten**

Onze onderzoeksgroep bestaat uit acht magistraten. De zaken waarmee deze magistraten te maken krijgen, varieert. Terwijl sommigen referentiemagistraat zijn voor zedenzaken (bijvoorbeeld Gent), staan anderen in voor allerhande zaken in een bepaalde regio (bijvoorbeeld Leuven) of zijn ze werkzaam in een jeugdparket (bijvoorbeeld Brugge). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de respondenten.

Tabel 4: Overzicht van de respondenten.

Provincie	Gerechtelijk arrondissement	Magistraat
Antwerpen	Antwerpen	1) 1 ^e substituut jeugdparket
Oost-Vlaanderen	Gent	2) substituut, referentiemagistraat zedenzaken (extrafamiliaal) 3) substituut Jeugdparket, sectie 'Jeugd en gezin'
Vlaams-Brabant	Leuven	4) substituut, regio Oost 5) substituut, regio West
Limburg	Tongeren	6) 1 ^e substituut, referentiemagistraat zedenzaken 7) substituut Jeugdparket
West-Vlaanderen	Brugge	8) substituut Jeugdparket

4.3.2 DATAVERZAMELING DOOR MIDDEL VAN SEMI-GESTRUCTUREERDE INTERVIEWS

▪ *Verantwoording*

In dit onderzoek kozen we aanvankelijk voor het verzamelen van gegevens op basis van schriftelijke vragenlijsten. Het opzet was om per gerechtelijk arrondissement -in zowel Vlaanderen als Wallonië- een aantal parketmagistraten en onderzoeksrechters aan te schrijven, die in hun praktijkervaringen al voor de keuze hebben gestaan om al dan niet tot een audiovisueel verhoor van minderjarigen over te gaan. Bij het opstellen van de vragenlijst hebben we voornamelijk beroep gedaan op de Ministeriële Omzendbrief van 2001. Hierin staan namelijk verschillende elementen waar een magistraat rekening mee moet of kan houden in zijn beslissing om tot een audiovisueel verhoor van minderjarigen over te gaan. In de vragenlijst hebben we zowel gesloten als open vragen opgenomen.

Om na te gaan of deze vragen voldoende duidelijk en omvattend waren, heeft een magistraat van het federaal parket -die sterk betrokken was bij de vroege evolutie van het audiovisueel verhoor in ons land- deze vragenlijst overlopen en een aantal bedenkingen meegegeven. Zo hebben we op haar aanraden bij de bevraging een onderscheid gemaakt tussen slachtoffers en getuigen, omdat het beslissingsproces voor beide doelgroepen verschillend kan verlopen.

Vragenlijsten bieden het voordeel dat we in relatief beperkte tijd alle parketten in België kunnen aanschrijven en opnemen in dit onderzoek. Het risico is echter dat de respondenten eerder beperkte antwoorden geven op de open vragen. Beslissingsprocessen zijn bovendien mogelijk te complex om met een vragenlijst te bevragen en te achterhalen. Deze methode lijkt met andere woorden onvoldoende geschikt om de doelstelling van dit onderzoek te bereiken, namelijk een zicht krijgen op het beslissingsproces bij het al dan niet over gaan tot een audiovisueel verhoor. We kunnen ons met andere woorden vragen stellen rond de validiteit van de resultaten die we zouden bekomen met deze methode. Om de validiteit van onze onderzoeksgegevens zo veel mogelijk te maximaliseren, hebben we dan ook afgezien van vragenlijsten als dataverzamelmethode.

Interviews bieden het voordeel dat we meer open vragen kunnen stellen en indien nodig kunnen doorvragen. Hier zijn we echter beperkt in het aantal magistraten dat we kunnen bevragen. Na overleg met de Dienst Gedragswetenschappen, hebben we voor semi-gestructureerde interviews gekozen. Ondanks het gegeven dat we minder magistraten kunnen aanspreken, leidt dit volgens ons tot meer diepgaande informatie dan vragenlijsten. Met een semi-gestructureerd interview kunnen we van tevoren vastgelegde onderwerpen aan bod laten komen en tevens flexibel inspelen op hetgeen de respondent aanbrengt. De precieze vraag- en antwoordformulering ligt hierbij namelijk niet vast.²⁷⁶ Het semi-gestructureerd interview is met andere woorden een geschikte methode voor onze probleemstelling, dat enerzijds vrij specifiek en anderzijds nog niet onderzocht is.

---

²⁷⁶ D.B. BAARDA, M.P.M. DE GOEDE en A.G.E. VAN DER MEER- MIDDELBURG, *Basisboek Open interviews, Praktische handleiding voor het voorbereiden en afnemen van open interviews*, Houten, Stenfert Kroese, 1996, 30; D.B. BAARDA, M.P.M. DE GOEDE en J. TEUNISSEN, *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, Houten, Stenfert Kroese, 2001, 133; B. CAMBRE en H. WAEGE, "Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews", in J. BILLIET en H. WAEGE (eds.), *Een samenleving onderzocht, Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2001, 323.

▪ **Beschrijving**

Voor het van start gaan met de interviews is het belangrijk een topiclijst op te stellen, waarin de onderwerpen die in het kader van onze probleemstelling aan bod moeten komen, opgenomen zijn. Bij het opstellen van de topiclijst, hebben we ons voornamelijk gebaseerd op de Ministeriële Omzendbrief van 2001²⁷⁷. De eerder opgestelde vragenlijst die op dezelfde omzendbrief steunde, bood goede richtlijnen voor welke onderwerpen aan bod moeten komen. Deze omzendbrief -die rekening houdt met de desbetreffende wetsbepalingen²⁷⁸- geeft onder meer weer in welke gevallen de magistraat een audiovisueel verhoor kan bevelen en met welke elementen de magistraat rekening moet houden. De volgende thema's die beschreven zijn in de omzendbrief, zijn belangrijk geweest voor het opstellen van de topiclijst:

- De *doelgroepen* van het audiovisueel verhoor (bijvoorbeeld minderjarige slachtoffers)
- Het soort *feiten* waarbij de magistraat kan overgaan tot een audiovisueel verhoor (bijvoorbeeld aanranding van de eerbaarheid en verkrachting)
- *Elementen* waarbij de magistraat moet rekening houden (bijvoorbeeld ontwikkelingsgraad van de minderjarige)
- *Doelstellingen* van het audiovisuele verhoor (bijvoorbeeld het trauma van veelvuldige verhoren voorkomen)

We hebben een aantal topics vastgelegd, met telkens een aantal voorbeeldvragen. Aangezien we werken met een semi-gestructureerd interview is het mogelijk de volgorde en de bewoording van de vragen aan te passen aan het verloop van het interview. Het interview begint met een aantal open vragen, om de respondenten zo weinig mogelijk te sturen en zo veel mogelijk spontane informatie te bekomen. We illustreren dit met een aantal voorbeelden:

- *“Gaat u wel eens over tot een audiovisueel verhoor?”*
- *“Op basis van welke overwegingen gaat u over tot een audiovisueel verhoor?”*

Vervolgens gaan we dieper in op een aantal onderwerpen, zoals de meerwaarde die het audiovisueel verhoor biedt voor de magistraat, de soorten feiten waarbij ze overgaan tot een videoverhoor, kenmerken van het kind die de beslissing kunnen beïnvloeden en mogelijke tegenindicaties om tot een audiovisueel verhoor over te gaan. Aangezien onze probleemstelling vrij specifiek is, kunnen we ook meer gerichte vragen stellen. Een aantal voorbeelden:

- *“Maakt u een onderscheid tussen slachtoffers en getuigen?”*
- *“Zijn er bepaalde feiten waarvoor u systematisch overgaat tot een audiovisueel verhoor?”*
- *“Wat begrijpt u onder ‘ernstige en uitzonderlijke omstandigheden’?”*
- *“In welke gevallen verkiest u om niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor?”*

---

²⁷⁷ Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven.

²⁷⁸ Artikelen 91bis -101 Sv.

Voor een volledig overzicht van de topics en voorbeeldvragen verwijzen we naar bijlage 3.

We zijn ons ervan bewust dat bepaalde vragen als ‘sturend’ kunnen beschouwd worden, bijvoorbeeld bij het bevragen in welke gevallen de magistraat niet over gaat tot een audiovisueel verhoor:

- *“Het kan ook breder zijn, meer structureel, onvoldoende capaciteit, of... Ik zie het niet alleen in functie van het kind of de feiten.”*

Met deze vragen willen we informatie achterhalen die zonder specifiek door te vragen, niet aan bod komt. Bij het bevragen welke factoren een rol spelen om niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor, antwoorden magistraten veelal in termen van kenmerken van het kind of van de feiten. We willen echter ook achterhalen of er ruimere factoren een rol spelen, zoals capaciteit of de organisatie.

4.3.3 MATERIAALVERZAMELING

Voor de aanvang van het interview hebben we voor de respondenten nogmaals het doel van het onderzoek beschreven. Hierbij hebben we benadrukt dat het gaat om een scriptie-onderzoek in samenwerking met de Dienst Gedragswetenschappen en niet een onderzoek uitgevoerd door de Dienst Gedragswetenschappen om eventuele verwarring te vermijden. Dit is tevens neergeschreven in een brief en aan de magistraten overhandigd. Deze brief hebben we opgenomen in bijlage 4. We hebben ook duidelijk gesteld dat het niet gaat om een evaluatie of vergelijking van verschillende parketten om een mogelijke beïnvloeding van de antwoorden zo veel mogelijk te vermijden. Tot slot hebben we het verloop van het interview aangegeven, namelijk eerst een aantal open vragen om vervolgens op een aantal aspecten dieper in te gaan.

De interviews vonden telkens plaats in het bureau van de magistraten. Gezien de drukke agenda van de meeste magistraten, gaf dit voor hen het minste ongemak. De meeste respondenten hebben echter door andere afspraken en verplichtingen eerder beperkte tijd. Dit had een zekere invloed op de interviewafname. Om alle onderwerpen aan bod te laten komen, was het niet steeds mogelijk om alle onderwerpen diepgaand te bevragen. Sommige respondenten gaven ook eerder beknopte antwoorden, zoals bij de eerste open vragen en zelfs na doorvragen. Soms waren er onderbrekingen door de telefoon of iemand die het bureau binnenkomt. Het kortste interview duurde zo'n twintigtal minuten, terwijl het langste zo'n vijftig minuten in beslag nam. Ondanks het tijdsgebrek bij sommige respondenten, bleken ze allen gemotiveerd te zijn om mee te werken aan het onderzoek.

De eerste interviews beschouwen we als proefinterviews. Omdat het interviewschema nauwelijks diende aangepast te worden en omdat we in kader van deze scriptie eerder een beperkt aantal interviews kunnen afnemen, hebben we deze eerste interviews ook opgenomen in de analyses. Aanvankelijk wilden we alle feiten waar een magistraat een audiovisueel verhoor bij kan bevelen, overlopen en bespreken. Maar aangezien de magistraten veelal met bepaalde soorten feiten te maken krijgen (bijvoorbeeld een zedenmagistraat), is dit overbodig.

Bij het bespreken van de doelstellingen van het audiovisueel verhoor -die vermeld staan in de omzendbrief- hebben we deze doelstellingen voorgelezen. We zijn na enkele interviews

hiervan afgestapt, omdat er tijdens de bespreking de neiging was om zaken te vergeten. We hebben dit opgelost door de magistraten bij het voorlezen ook een uitsnede van de omzendbrief met deze doelstellingen te geven als geheugensteuntje, om deze dan gezamenlijk te overlopen.

4.3.4 REGISTRATIE, VERWERKING EN PREPARATIE VAN DE GEGEVENS

De interviews zijn -na toestemming van de magistraat- opgenomen op audiocassette. Deze registratie is ten eerste belangrijk voor de betrouwbaarheid van de gegevens. Het biedt bovendien het voordeel dat we tijdens het interview ons op het gesprek kunnen concentreren en geen nota's moeten maken, hetgeen het gesprek vlotter laat verlopen. Wel zijn af en toe gedurende het interview aantekeningen gemaakt van antwoorden van de respondent om hier later in het gesprek op terug te komen. Tot slot is de opname ook belangrijk voor de verdere analyses. We kunnen het interview volledig uittypen, waardoor er geen of nauwelijks informatie verloren gaat.²⁷⁹ Nadien kunnen we selecteren welke gegevens belangrijk zijn. Alle afgenomen interviews zijn integraal uitgetypt. We hebben hierbij getracht zo getrouw mogelijk het gesprek weer te geven, door onder meer pauzes weer te geven en alles letterlijk uit te schrijven. De interviews zijn opgenomen in bijlage 4.

4.3.5 BESCHRIJVING EN VERANTWOORDING VAN ANALYSEBESLISSINGEN

Zoals eerder aangehaald, vormen de uitgetypte interviews de basisgegevens voor de verdere analyses. In de eerste stap in de analyse hebben we -bij het doorlezen van de interviews- relevante informatie geselecteerd en dit opgedeeld in relevante fragmenten. Om structuur aan te brengen in de verzamelde informatie, hebben we de tekstfragmenten van labels voorzien. Deze labels representeren de inhoud van het fragment. Met deze labels hebben we nadien verdergewerkt om een structuur aan te brengen in de bekomen informatie. In de lijst van labels hebben we een hiërarchische ordening aangebracht, omdat de labels verschillen wat betreft concreetheid. Sommige labels kregen een andere benaming, om een betere weergave van de tekst te bieden. Labels die een sterke overlap vertoonden, kregen eenzelfde benaming. Bepaalde labels hebben we geschrapt, omdat ze in kader van onze probleemstelling eerder irrelevant zijn. Bij het doornemen van alle interviews hebben we deze (voorlopige) ordening nog aangepast tot alle labels relevant en toepasbaar bleken en alle tekstfragmenten hierin pasten. Vervolgens hebben we in een apart document bij elk label de passende tekstfragmenten van alle interviews geplaatst. Dit stelde ons in staat om een overzicht te behouden van de relevante informatie bij elk label. Zo hebben we vlot elk label kunnen definiëren. We illustreren dit in het volgende hoofdstuk telkens met citaten die sprekend zijn voor het label.

---

²⁷⁹ B. CAMBRE en H. WAEGE, *l.c.*, 327.

4.3.6 BETROUWBAARHEID EN GELDIGHEID²⁸⁰

We hebben op verschillende wijzen de betrouwbaarheid van de resultaten trachten te verhogen. Ten eerste hebben we een zo goed mogelijk kwaliteit van de audio-opnames tijdens de interviews nagestreefd. Het is belangrijk dat een interview goed geregistreerd en begrijpbaar is, zodat er geen informatie verloren gaat. We hebben op deze manier bovendien controle over de kwaliteit van het verhoor. Bij het uittypen van de interviews hebben we steeds dezelfde werkwijze gehanteerd: alles is letterlijk weergegeven, ook de stiltes en onderbrekingen. We maken ook een onderscheid tussen de ruwe interviewgegevens en onze interpretaties en conclusies. Tot slot vormt het uitgebreid weergeven van het hele onderzoeksproces een bijdrage tot een verhoogde externe betrouwbaarheid.

Wat de interne geldigheid betreft, vermoeden we dat deze vrij hoog ligt. Aangezien we het beslissingsproces bekijken bij parketmagistraten omtrent het al dan niet over gaan tot een audiovisueel verhoor, zijn deze magistraten het best geplaatst als respondent. Semi-gestructureerde interviews bieden volgens ons de meest geschikte dataverzamelmethode om een zicht te krijgen op welke elementen in deze beslissingen een rol spelen. Het is niet onze bedoeling om de onderzoeksresultaten te generaliseren naar alle magistraten. We willen echter een blik werpen op welke elementen bij parketmagistraten een rol kunnen spelen om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor.

---

²⁸⁰ Geraadpleegde bronnen:

D.B. BAARDA, M.P.M. DE GOEDE en A.G.E. VAN DER MEER- MIDDELBURG, *o.c.*, 32-34; D.B. BAARDA, M.P.M. DE GOEDE en J. TEUNISSEN, *o.c.*, 97-101; U. FLICK, *o.c.*, 219-232; I. MASO en A. SMALING, *o.c.*, 68-74.

4.4 Besluit

In dit onderzoek gaan we na welke elementen bij parketmagistraten een rol spelen in hun beslissing om al dan niet over te gaan tot audiovisueel verhoor van minderjarigen. Aangezien dit een domein betreft waar nog geen onderzoek naar gedaan is en weinig voorkennis over bestaat, hebben we geopteerd voor een kwalitatief onderzoek. Het biedt de kans om dit domein te exploreren en flexibel in te spelen op de informatie verzameld tijdens het onderzoek. Om onze onderzoeksvragen te beantwoorden, hebben we voor de afname van semi-gestructureerde interviews gekozen. Ondanks het gegeven dat we minder magistraten kunnen aanspreken dan via vragenlijsten, leidt dit volgens ons tot meer diepgaande informatie. Onze onderzoeksgroep bestaat uit acht magistraten, geselecteerd uit vijf nederlandstalige gerechtelijke arrondissementen. De uitgetypte interviews vormen de basisgegevens voor de verdere analyses. We werken met labels om een structuur aan te brengen in de bekomen informatie. Deze labels weerspiegelen de elementen waarmee de parketmagistraten rekening houden in hun beslissingen om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Op basis van de interviews definiëren we elk label en illustreren we dit met relevante citaten. In het volgende hoofdstuk geven we deze resultaten weer.

Hoofdstuk 5: Resultaten

5.1 Inleiding

Tijdens de interviews zijn er verschillende elementen naar voren gekomen die bij parketmagistraten een rol spelen in hun beslissing om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Deze elementen zijn in dit hoofdstuk gegroepeerd in verschillende thema's. We beginnen dit overzicht met een beschrijving van de doelgroepen waarbij de magistraten het videoverhoor bevelen. Vervolgens geven we de thema's weer die verband houden met de meerwaarde van een audiovisueel verhoor. Verder kunnen ook andere betrokken actoren een rol spelen in dit beslissingsproces. We beschrijven hierna hoe deze beslissingen bij sommige magistraten eerder een automatisme geworden zijn en in welke gevallen zij systematisch over gaan tot een audiovisueel verhoor. Tot slot bespreken we een aantal elementen die een tegenindicatie vormen om over te gaan tot een audiovisueel verhoor.

5.2 Doelgroep

In dit deel geven we een overzicht van de doelgroepen die in aanmerking komen voor een audivisueel verhoor. We beschrijven eerst de minderjarige slachtoffers, die de grootste doelgroep uitmaken en die de magistraten het uitvoerigst besproken hebben. Hierbij spelen een aantal kenmerken van de kinderen een rol, terwijl anderzijds ook het soort feiten en de ernst hiervan in beschouwing worden genomen. Vervolgens bespreken we de omstandigheden van de onthullingen, die een invloed kunnen hebben op het beslissingsproces van de magistraten om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Verder bespreken we het toepassen van het videoverhoor bij achtereenvolgens minderjarige getuigen, minderjarige daders en meerderjarigen.

5.2.1 MINDERJARIGE SLACHTOFFERS

▪ **Kenmerken van het kind**

De leeftijd

Alle magistraten houden rekening met de leeftijd van het kind. Ook bij jonge kinderen wordt het audiovisueel verhoor toegepast. Eén van de magistraten geeft de volgende redenering weer:

“In eerste instantie is het de leeftijd van het kind dat van belang is. Omdat een klein kind, hoe meer die verhoord wordt, hoe meer dit zijn verhaal zal aanpassen naargelang de vragen die gesteld worden. Dus een kind heeft altijd de neiging, euh, om degene die het verhoor te behagen eigenlijk. En om dat te vermijden, dat we het bij één verhoor zouden kunnen houden, wordt het opgenomen op video, zodanig dat het niet herverhoord moet worden als er iets niet duidelijk is.”

De magistraten zijn er zich anderzijds van bewust dat heel jonge kinderen dikwijls niet verhoord kunnen worden, ook niet audiovisueel. De minimumleeftijden die de magistraten hierbij aangeven, variëren van drie tot vijf jaar.

“Een kindje van drie jaar is zeer moeilijk, alhoewel ze dat wel al geprobeerd hebben. Daar heb ik toch wel een beetje mijn twijfels bij. Omdat ik denk dat je zo iemand eigenlijk kunt laten zeggen wat ge wilt.”

“Als je dan bekijkt dat een kind van drie nog niet eens het onderscheid kan maken of dat hij, als hij iets vertelt, dat hij dat zelf heeft beleefd, of omdat hij dat zegt, omdat ze hem dat zo gezegd hebben. Ja, dan wordt dat toch allemaal heel relatief, die verhoren hè. Dus dan vind ik ook dat ge dat beter niet doet. Want anders begint dat zelf zijn eigen leven te leiden. Zelfs als dat uiteindelijk gesepondeerd wordt of niet vervolgd, dan blijft dat zijn eigen leven leiden. Dus dat... zelf vind ik dat we daar heel voorzichtig in moeten zijn met die leeftijd.”

Deze leeftijden vormen evenwel geen vaststaand criterium. Er wordt ook rekening gehouden met de mondigheid en verhoorbaarheid van het kind. Sommige kinderen zijn namelijk al verbaal sterker dan andere. De meeste magistraten geven aan dat ze hierbij steunen op de beoordeling van de politiediensten. Deze politiemensen beoordelen de verhoorbaarheid van het kind bij de eerste contacten met het kind of zelfs tijdens het verhoor.

“Dus daar zal ook de onderzoekende eenheid een soort gesprek moeten voeren. Niet over feiten, maar een algemeen gesprek om te gaan voelen, ja, gaat dat kind iets kunnen gaan zeggen.”

“Het is eigenlijk, ik laat eigenlijk heel veel over aan de beoordeling van de politiemensen. Ik vraag het en lukt het niet, dan melden zij dat hè. Dan zeggen ze dus dat het audiovisuele verhoor is opgestart, maar dat het eigenlijk niet gelukt is. Dus euh... ja het is eigenlijk een samenwerking hè, euh, met de politie.”

Wat de ‘maximumleeftijd’ betreft voor het toepassen van het audiovisueel verhoor, zijn er uiteenlopende antwoorden. Eén magistraat laat kinderen onder de twaalf -tenzij tegenindicaties- steeds verhoren, terwijl bij kinderen boven de twaalf onder meer rekening wordt gehouden met de persoonlijkheid en de emotionaliteit van het kind. Twee andere magistraten geven aan dat ze minder geneigd zijn om bij oudere minderjarigen -rond de zestien, zeventien jaar- over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Een andere magistraat vermeldt dat ze van minderjarigen vanaf de leeftijd van 16 jaar een gewoon verhoor laat afnemen, indien het om ‘kleine zaken’ gaat. Ook hier is deze leeftijd geen algemene regel, maar houdt de magistraat ook rekening met de emotionele toestand van het kind en de gevolgen voor het kind als het mogelijk verschillende keren zijn verhaal zal moeten doen. *“Want geen audiovisueel verhoor betekent een mogelijkheid tot meerdere keren het verhaal moeten doen.”*

De ontwikkelingsgraad

De magistraten zijn zich bewust van de moeilijkheden die een mentale achterstand of ontwikkelingsstoornis met zich meebrengt. De taal kan bijvoorbeeld een probleem vormen. Eén magistraat geeft aan dat ze dan ook minder geneigd is om bij minderbegaafden over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Toch vormt dit geen reden om een audiovisueel verhoor a priori uit te sluiten, integendeel zelfs:

“Ja, zoals gezegd, als het gaat om kinderen met een mentale achterstand, die eigenlijk maar in staat zijn om één keer gehoord te worden, daar zal ik zelfs de minderjarige dader euh, laten audiovisueel verhoren (...) Het is niet omdat er een mentale achterstand is, dat ge met kinderen te maken hebt dat geen verklaring kunnen afleggen. Integendeel, die weten vaak ook wel wat er gebeurd is. Alleen ja, is het kader voor hen heel anders hè, beseffen ze de draagwijdte niet. Euh, maar daarover wordt niet verhoord. Er wordt verhoord over de feiten.”

“Ja, het kan zijn, geestelijke achterstand, maar dan komen we natuurlijk terug, als ze zeggen van de geestelijke achterstand van een kind van zes jaar, dan redeneer ik zoals het zou zijn als het die leeftijd effectief heeft.”

Indien het kind voldoende in staat is om zich uit te drukken, laten de magistraten een audiovisueel verhoor afnemen.

“Kan het zich voldoende uitdrukken, kan het zich niet uitdrukken. Euh... dus als het zich niet kan uitdrukken, heeft het geen zin om een kind daar te zetten en te zeggen ‘begin het nu maar eens te vertellen’. Want dan moet je zowiezo overgaan tot suggestieve vragen. En dan, dat is niet de bedoeling van het audiovisuele verhoor...”

Ook hier geven een aantal magistraten aan dat ze steunen op de beoordeling van de verbalisanten.

“Euh, verbalisanten hebben vrij snel na aangifte en bij eerste contacten met het slachtoffer, euh, een idee van, goed, hoe steekt die minderjarige in elkaar, hoe matuur is die, is die al vrij goed ontwikkeld, kan die al een consistente gedachtegang ontwikkelen, euh kan hij de zaken goed plaatsen in tijd en ruimte. Met die elementen wordt toch wel rekening gehouden om te zeggen: goed met dat kind kunnen we verder gaan in een verhoor van een hoger niveau.”

▪ **Feiten**

Soort feit

Wat het soort feiten betreft waarbij overgegaan wordt tot een audiovisueel verhoor, ligt de nadruk op zedenfeiten. Alle magistraten spreken voornamelijk over het audiovisuele verhoor in kader van zedenfeiten, zoals bijvoorbeeld verkrachtingen en aanrandingen van de eerbaarheid. De meeste respondenten halen ook kindermishandeling aan. Hierbij gaat het dan veelal om ernstige vormen van mishandeling.

“Ja eigenlijk, ik zeg het, als het in zedenzaken is of euh mishandelingen, altijd tenzij er indicaties zijn om het niet te doen. Bij andere dossiers gaat ge echt bekijken: heeft het hier een meerwaarde.”

“En eigenlijk van zodra dat we horen dat een minderjarige mogelijks het slachtoffer kan zijn van zedendelicten, gaan wij over tot de organisatie van een videoverhoor.(...) Zedendelicten komen het meest aan bod. Soms gaat dat ook over mishandeling. Erge vormen van mishandeling, dat hebben wij hier, of ik toch, nog niet zoveel gehad. Het is meestal wel in verband met zedendelicten. (...) Bij slagen eigenlijk niet echt systematisch. Maar ne keer dat ge grove mishandelingen hebt, dan valt het wel voor. Systematisch eigenlijk alleen bij zedendelicten. “

Een minderheid van de magistraten formuleert de feiten waarbij ze over gaan tot een audiovisueel verhoor ruimer:

“Euh, ik doe het eigenlijk in alle gevallen waar euh, kinderen zoals de omzendbrief het ook zegt, eigenlijk slachtoffer zijn of getuige van euh, zeer zware misdrijven of van misbruik. Dus misbruik, zowel het psychische misbruik als het seksuele misbruik, als slagen en verwondingen. Dus eigenlijk in alle gevallen waar de omzendbrief het ons toelaat om het te doen. Als het voorkomt, wordt dat, gebeurt dat.”

“Ja, in geval van zedenfeiten, maar ook in geval van euh, ernstige mishandeling. Euh opvoedkundige mishandeling, psychische terreur, euh, hoewel dat dat eigenlijk allemaal vrij recent is, omdat ook die materie slechts zeer recent in de strafwet is opgenomen als delicten.”

Impact van de feiten op het kind

Een drietal magistraten geven aan dat ze in hun beslissing om over te gaan tot een audiovisueel verhoor, ook rekening houden met de impact die de feiten hebben op het kind. Dit vormt eerder een subjectieve inschatting van de ernst van de feiten. Het gaat hier om minderjarigen die moeilijk hun verhaal kunnen brengen en “*innerlijk in staat zijn om één verhoor af te leggen*”. Ook het belang van een niet-suggestief verhoor wordt hier aangehaald.

“Toch wel in de gevallen dat het euh, dat het mensen zijn die dermate aangedaan zijn dat ze moeilijk kunnen verwoorden, dat het echt een proces is om, om hen het te laten vertellen. Dan is het wel nuttig om te vermijden dat die mensen naderhand weer moeten opnieuw hun verhaal doen, omdat dit of dat niet duidelijk is. En dan hebben we toch al een concreter beeld van het slachtoffer.”

“Ik heb zo een jongen gehad van 16, euh, die misbruikt was door zijn leraar. Dan zou ge kunnen zeggen, iemand van 16 kan daar vlot over babbelen, maar voor die jongen was dat heel moeilijk. En we hebben dan toch een videoverhoor gedaan. (...) Dan doen we het niet omdat we denken ‘hij zal zijn verhaal wel aanpassen’, maar gewoon van kijk, we gaan het bij één verhoor houden, zodanig dat we zien hoe hij daarop reageert. (...) Want als ge iets moeilijk kunt verwoorden, dan zit ge terug met een dichtgeklapt iemand, waarbij het gevaar opnieuw bestaat van suggestieve vragen te stellen. En dan vind ik alleen al voor de bescherming van de politieagent ook van belang dat het opgenomen wordt.”

Ernstige en uitzonderlijke omstandigheden

De omzendbrief en het wetboek van Strafvordering spreken ook over het audiovisuele verhoor in kader van ‘ernstige en uitzonderlijke omstandigheden’.²⁸¹ Het gaat hierbij om *andere* misdrijven dan die bedoeld in de eerste paragraaf van artikel 92 Sv. waarin feiten zoals zedenmisdrijven en mishandeling opgesomd zijn. De invulling van de termen ‘ernstige en uitzonderlijke omstandigheden’ blijkt te variëren. Enerzijds zijn er magistraten die deze bepaling interpreteren zoals bedoeld in de wettekst. Het gaat om andere feiten dan de ‘klassieke misdrijven’ waar het videoverhoor voor bedoeld is. Hierbij wordt voornamelijk rekening gehouden met de impact van de feiten op het kind.

---

²⁸¹ Art. 92 §2 Sv.; Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven.

“Ja, daarin begrijp ik in eerste instantie dat het niet de regel is. En euh, ik zie dat altijd emotie gerelateerd, met die ernstige en uitzonderlijke omstandigheden. (...) Neem bijvoorbeeld dus dat de steaming, het rippen enzoverder, dat zijn misdrijven die in schoolverband onder minderjarigen kunnen gebeuren, die ook ernstig traumatiserend kunnen zijn. Dat versta ik daaronder.”

“Ernstige en uitzonderlijke omstandigheden, ja... euh het heeft al de bedoeling op die andere soort misdrijven, die niet zo.. (...) Ik denk dan aan dat dodelijk ongeval. Daar was een minderjarige getuige. (...) Ik zie het altijd vanuit het standpunt van dat kind, ja, moet ge het kind belasten om daar herhaaldelijk mee verhoord te worden. Kan het kind het doen in één keer.”

Zoals één van de respondenten aanhaalt, heeft de magistraat eigenlijk de ruimte om dit vrij in te vullen.

“Ja. De ernst blijkt uiteraard altijd uit de duur, de frequentie en de aard van het misdrijf. Euh, dat dat, dat dat eigenlijk in essentie hetgeen is dat men bedoelt. Maar men moet dat in de praktijk gaan invullen en de wetgever maakt er zich daar min of meer makkelijk van af, euh, gooit die bal in het kamp van de procureur in feite, van de verbalisanten die uiteindelijk euh. (...) die verhalen die wij hier vaak te horen krijgen zijn soms zo choquerend dat die uitzonderlijke omstandigheden bijna een evidentie zijn om te gaan zeggen ‘dat is uitzonderlijk’.”

Hoewel dit een minderheid is, blijken enkele magistraten deze bepaling niet op deze wijze te interpreteren. Ze zien dit als een toepassing op bijvoorbeeld zedendelicten en beschouwen dit niet als een soort uitzondering op de eerder aangehaalde ‘klassieke’ misdrijven.

“Ik denk een zedendelict op zich, dat dat eigenlijk al een ernstige en uitzonderlijke omstandigheid is. Als iemand daarmee geconfronteerd wordt, ik denk dat dat wel zeer traumatiserend is... In die zin denk ik dat dat eronder kan verstaan worden...”

▪ **Omstandigheden onthulling**

Een aantal magistraten heeft het ook over de omstandigheden waarin de onthullingen van de feiten gebeurd zijn. Deze omstandigheden -bijvoorbeeld echtscheidingen- kunnen een invloed hebben op de waarde die gehecht wordt aan de klacht of het verhaal en bijgevolg op de beslissing om over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Ondanks de mogelijke reserves bij de magistraten, hebben ze evenwel aandacht voor alle aangiften.

“(...) wij hebben veel van die onthullingen in kader van echtscheidingsprocedures, enzovoort. Maar ge moet het wel elke keer onderzoeken. Want ge hebt... van nature uit, als het in die omstandigheden gebeurt, dan hebben wij allemaal onze reserves. (...) Dus het kan toch zo zijn hé. Maar ge hebt uw reserves...”

Eén van magistraten geeft aan dat het belangrijk is te weten met wie het kind reeds over de feiten heeft gepraat. Het verhaal van het kind kan namelijk door deze voorgaande gesprekken gekleurd zijn.

“(...) een woord dat de moeder gebruikt of de vertrouwenspersoon gebruikt, kan terugkomen in het verhoor van het kind en kan dan door bijvoorbeeld een kinderpsychiater... dat woord is niet

geloofwaardig voor het kind. Maar als we weten dat de moeder de specifieke vraag, weten we van waar dat woord komt, dan kunnen we dat plaatsen.”

5.2.2 MINDERJARIGE GETUIGEN

Magistraten blijken het audiovisuele verhoor in mindere mate toe te passen bij minderjarige getuigen. Een reden die aangehaald wordt, is dat ze minder geconfronteerd worden met minderjarige getuigen. Indien ze over gaan tot een audiovisueel verhoor gebeurt dit veelal in kader van dodelijke ongevallen en moordzaken.

“Ik maak dat niet bewust dat onderscheid. Het is nu gewoon toevallig dat ik denk dat ik niet echt zaken heb om een minderjarige als getuige te verhoren. Maar moest dat echt nodig zijn... Alhoewel, ik lieg, er is nu in één zaak een audiovisueel verhoor bevolen. Dat is in een moordzaak waar een kind eigenlijk getuige was van de moord, van de vader op de moeder. Daar is het audiovisueel verhoord.”

Er blijken evenwel verschillende visies te bestaan omtrent het toepassen van het audiovisuele verhoor bij minderjarige getuigen. Eén magistraat maakt eerder bewust een onderscheid tussen slachtoffers en getuigen, omwille van het arbeidsintensieve karakter van het audiovisuele verhoor en omdat de traumatische beleving voor getuigen anders zou zijn dan voor slachtoffers.

“Bij mijn weten heb ik het zelfs nog niet gedaan, een getuige met videoverhoor. Euh, nee. Ik doe het uitsluitend met slachtoffers omwille van het feit dat één, dat is ook euh, een open deur intrappen, dat is zeer arbeidsintensief. Een videoverhoor is een zware belasting voor de politiemensen. (...) En een getuige kan ook vrij gemakkelijk herverhoord worden, geconfronteerd worden met hiaten in het verhoor, met tegenstrijdigheden. Omdat men dan toch kan stellen dat het traumatisch beleven van een getuige, ook al is dat iets ernstigs, euh toch altijd nog anders ligt dan het trauma die het slachtoffer heeft.”

Een andere magistraat benadrukt daarentegen sterk de meerwaarde van het audiovisueel verhoor voor minderjarige getuigen.

“Getuigen van zware misdrijven, kinderen die getuige zijn van een moord of slagen, heel zware slagen en verwondingen en in een gezin, intrafamiliaal geweld, die kinderen moet je ook gaan audiovisueel verhoren. Die kan je ook zo niet, temeer omdat de technieken die men heeft voor een audiovisueel verhoor, dat zijn echt kindvriendelijke technieken.(...) En vandaar dat de getuigenwaarde van zo'n kind, de getuigenis heel belangrijk is en dat je dat dan, als je dat via audiovisueel verhoor en via een vrij verhaal van een kind (...)”

5.2.3 MINDERJARIGE DADERS

Ook bij minderjarige daders blijken er uiteenlopende visies te zijn. Enerzijds zijn er magistraten die het audiovisuele verhoor laten afnemen van minderjarige daders, omdat de wet het niet uitsluit. Net zoals bij minderjarige getuigen blijkt dit in vergelijking met minderjarige slachtoffers minder vaak voor te komen.

“Bij mij zijn het eigenlijk allemaal slachtoffers geweest. En ook, nu en dan ne keer minderjarige daders. Omdat wij ook dossiers hebben waardat minderjarige daders naar voor komen en die dan ook zedenfeiten plegen op andere minderjarige slachtoffers. Dat komt niet zo heel veel voor, maar het komt natuurlijk wel voor.”

“Dat wordt niet aanbevolen. Maar de dader... Eigenlijk wordt het niet uitgesloten. Het is niet dat het niet kan. (...) Ik zou het ook kunnen aanbevelen. Maar ja, ik ben er een absolute voorstander van, omdat ik zelf met veel minderjarigen werk. Ja, ook daders.”

Anderzijds zijn er een paar magistraten die het niet toepassen bij minderjarige daders, net omdat de wet en de omzendbrief het niet expliciet aangeven. Zij zijn echter niet principieel tegenstander van het audiovisueel verhoor van minderjarigen, maar houden zich strikt aan de bepalingen.

“Bij zedenfeiten door minderjarige daders ten aanzien van minderjarige slachtoffers, zal ik het minderjarig slachtoffer audiovisueel verhoren. Spijtig genoeg, die minderjarige dader niet, omdat men dat niet toelaat binnen de omzendbrief. Men spreekt enkel van getuigen en slachtoffers.”

Zowel bij parketmagistraten die het toepassen als bij magistraten die het niet toepassen bij minderjarige daders weerklinken signalen om de wet naar minderjarige daders toe uit te breiden.

“Dus het kinderverhoor is in heel veel zaken toepasselijk en ik vind het een absolute aanrader om de wet uit te breiden naar euh, die minderjarige daders toe.”

“Maar ik vind het wel een lacune. Daar zou veel meer duidelijkheid over mogen bestaan. Dus ik hou me strikt eigenlijk aan de richtlijn.”

5.2.4 MEERDERJARIGEN

In tegenstelling tot minderjarige daders, vermeldt de omzendbrief expliciet dat het audiovisueel verhoor ook bij ‘bijzonder kwetsbare of ernstig getraumatiseerde meerderjarige slachtoffers of getuigen’ bevolen kan worden²⁸². Dit blijkt eerder een uitzondering uit te maken. Slechts een tweetal magistraten vermelden dat ze het videoverhoor ook wel eens bij meerderjarigen toepassen. Het gaat hierbij om personen met een mentale achterstand die het verstandelijk vermogen van een kind hebben.

“Ik heb soms slachtoffers van 25 jaar, die het verstand en vermogen van een kind van 4 hebben. Daar wordt uiteraard ook een videoverhoor van afgenomen.”

5.3 Meerwaarde

Verschillende elementen die magistraten aanhalen en die een rol kunnen spelen om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor handelen over de meerwaarde die deze techniek kan bieden. Dit situeert zich op verschillende gebieden. Ten eerste bespreken we

---

²⁸² Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven.

de meerwaarde met betrekking tot de waarheidsvinding, zoals onder meer de bewijswaarde en de mogelijkheid tot het analyseren van de geloofwaardigheid van de getuigenis. Ook de audiovisuele opname zelf kan voordelen bieden. Zo heeft men bijvoorbeeld meer controle over het verloop van het verhoor. Het bestaan van een netwerk kinderverhoorders speelt ook een rol. Eén van de gunstige gevolgen is de betere kwaliteit van het verhoor.

5.3.1 WAARHEIDSVINDING

▪ **Bewijswaarde**

Zoals eerder vermeld, gebeuren audiovisuele verhoren voornamelijk bij zedenzaken. Dit zijn dossiers waar vaak geen of nauwelijks ander bewijsmateriaal voor handen is. Daarom hechten magistraten in kader van de waarheidsvinding veel waarde aan de audiovisuele verhoren. Deze videoverhoren vormen vaak het enige bewijsmateriaal en zijn dan ook belangrijk voor de rechters. Een aantal magistraten geeft aan dat rechters dikwijls de cassette bekijken alvorens hun vonnis te maken.

“Want in die dossiers heeft men euh, meestal heel weinig bewijzen en elementen. En die kinderverhoren, die zijn dikwijls, dat heb ik op de zitting gemerkt, zeer cruciaal. Die zijn bijna van doorslaggevende aard, euh, op de zitting. Euh, want dikwijls is dat het enige waar men zich aan kan vastklampen om euh... (...) Om dus de rechter toe te laten van euh, een oordeel te vellen. En in die zin denk ik dat we die zo veel laten doen, omdat dat blijkbaar, bijna het enige bewijsmateriaal in een dossier is.”

Sommige magistraten halen aan dat een videoverhoor meer overtuigingskracht kan hebben, omdat men zicht heeft op het verbale en het nonverbale gedrag. Dit houdt ook verband met de controle die men hierdoor heeft op het verloop van het verhoor (bijvoorbeeld mate van suggestiviteit) en de geloofwaardigheid, hetgeen we later nog bespreken.

“(...) omdat men ook naar overtuiging toe voor de rechters, vaak het non-verbale gedrag kan gebruiken, kan aanwenden om aan te geven: moeten we die verklaring au serieux nemen of niet. (...) En als daar dan geen getuigen zijn, wat trouwens ook niet uitzonderlijk is in die materie, euh, en er zijn dan de materiële, fysische elementen niet meer, dan is het toch wel belangrijk om die verklaring niet alleen te horen, niet alleen te lezen, maar ook om die ook nog te zien.”

“Ook de manier waarop een woord uitgesproken wordt, de keuze van woorden, de zinsbouw, euh, hoe de dader precies wordt aangeduid, kan door de verhoorder verkeerd geïnterpreteerd worden. (...) En als we het dan achteraf bekijken, kunnen we dan soms zeggen van ‘ja maar, opgelet, hier zijn we misschien te voortvaardig geweest om een dader aan te duiden’.”

De informatie die voortvloeit uit een audiovisuele verhoor kan ook een aanzet zijn om verdere stappen te ondernemen, zoals het verhoren of arresteren van de (vermoedelijke) dader.

“Euh, eenmaal dat men een slachtoffer grondig heeft verhoord en men komt tot de overtuiging dat de dader inderdaad de feiten heeft gepleegd. En stel dat we in de context zitten van recidivegevaar, is het dan vaak ook wel de bedoeling om die man zo vlug mogelijk op te pakken.”

- **Vertekening voorkomen**

Een audiovisueel verhoor kan ook een meerwaarde bieden in het voorkomen of minimaliseren van vertekeningen van de getuigenis. Sommige parketmagistraten geven namelijk aan dat een audiovisueel verhoor -hetgeen snel georganiseerd kan worden- het verlies aan herinneringen kan beletten, bijvoorbeeld als het gaat om zeer recente feiten. Een andere magistraat relateert dit echter:

“(...) vaak komen de herinneringen soms, allé de traumatische herinneringen vaak met zoveel vertraging boven.. Dus euh, met een videoverhoor ga je vaak niet euh, niet verhinderen dat er zaken niet aan het licht komen, die soms pas later bovenkomen.”

Eén magistraat haalt een specifieke situatie aan, namelijk van hoogdringendheid. Zij stelt dat bij kinderen die zelf hulp zoeken, snel moet overgegaan worden tot een audiovisueel verhoor. Een kind zou zich anders onheus behandeld kunnen voelen, hetgeen het verhaal kan beïnvloeden.

“En dan kan het getekend zijn, ofwel zegt het niets meer, ofwel gaat het zo extrapoleren en zo extreem alles stellen, dat je dan de vraag kan stellen ‘is dit nog waarheid’. En dit is nog altijd wel de bedoeling van het audiovisueel verhoor, dus de waarheidsvinding.”

Zoals we verder zullen zien, kan ook het vermijden van veelvuldige verhoren, vertekening voorkomen.

- **Geloofwaardigheid**

Het audiovisueel verhoor biedt het voordeel dat een deskundige de geloofwaardigheid tijdens, maar tevens na het verhoor kan nagaan op basis van de videocassette. Een apart gesprek met het kind is met andere woorden niet meer nodig. Voor het nagaan van de geloofwaardigheid speelt naast het verbale, ook het nonverbale gedrag een rol. Alle gedrag is geregistreerd op de opname.

“En dat vooral die emoties van belang zijn, dat is ook, je kan uit de lichaamstaal, de gezichtsuitdrukking zoveel afleiden qua geloofwaardigheid, de impact die de feiten gehad hebben. Dat kan je niet weergeven in een geschreven proces-verbaal. (...) En ook de kinderpsychiater bekijkt heel vaak achteraf het videoverhoor en geeft dan nog eens een analyse qua geloofwaardigheid van de verklaring van het kind.”

5.3.2 DE AUDIOVISUELE OPNAME

- **Controle op verhoor**

Door de audiovisuele opname van het verhoor hebben de verschillende actoren, zoals de parketmagistraat en de verdediging, controle op het verloop van het verhoor. Dit wordt door een minderheid van de bevroegde magistraten aangegeven. Het voordeel is dat de magistraat rekening kan houden met eerder suggestieve vragen van de verhoorder en dus mogelijke minder betrouwbare antwoorden van het kind.

“Ik probeer mij ook open te stellen naar de verdediging toe en soms advocaat van de duivel te spelen en te zeggen ‘daar gaan we misschien wel de mist in’. Ik ga daar dan minder rekening mee houden met dat antwoord, omdat dat, die vraag misschien niet geheel correct was.”

Twee magistraten bekijken het als een voordeel voor de politieagent, omdat de verdediging niet onterecht kan zeggen dat de verhoorder het kind beïnvloed heeft.

“En dan vind ik alleen al voor de bescherming van de politieagent ook van belang dat het opgenomen wordt. Zodanig dat die verklaring van die jongen, als de verdediging leest van ja, hij kan er niet om dat de feiten, ah ja, er zijn hem de woorden in mond gelegd. Om dat te verhinderen, wordt dat dan ook opgenomen.”

▪ **Feedback**

Een bijkomend voordeel van het audiovisueel verhoor -zoals twee respondenten aangeven- is de mogelijkheid tot feedback voor verhoorders op basis van de videocassette. Het biedt de verhoorders de kans om eventuele knelpunten in hun ondervraagtechnieken op te merken en hieruit te leren. Het gaat hier eigenlijk eerder om een positief gevolg en minder om een reden om over te gaan tot een audiovisueel verhoor.

“Maar wat men natuurlijk ook gebruikt, is dat de videoverhoren in de opleiding van de politiemensen ook gebruikt worden. Zijzelf kunnen daar ook heel veel uit leren. Soms als ze achteraf hun eigen videoverhoor terug zien, zeggen ze ‘och ja, daar of daar’. Dus ook voor hen is het zeer didactisch materiaal, dat zeer interessant is.”

▪ **Confrontatie**

Sommige magistraten geven aan dat men dankzij de audiovisuele opname van het verhoor, de (vermoedelijke) dader met een aantal zaken kan confronteren. Er hoeft dus geen directe confrontatie tussen dader en kind te gebeuren. Dit kan onder meer van belang zijn bij daders die ontkennen of minimaliseren. Deze confrontatie met het verhoor van het kind kan bijdragen tot bekentenissen.

“Euh, misschien in dat opzicht is het handig voor de politiediensten om daarmee te kunnen werken, omdat ze direct kunnen zeggen van ‘kijk, die persoon heeft dat zo en zo gezegd, wat hebt u daarop aan te merken’. Als die dan zegt van ‘dat kan absoluut niet zijn dat die dat gezegd heeft’, dan kunnen zij hem met neus op de feiten drukken.”

▪ **Vermijdt veelvuldig verhoren**

Het vermijden van herhaaldelijke verhoren lijkt ook een belangrijk argument te zijn om over te gaan tot een audiovisueel verhoor, waarbij het hele verhoor vastgelegd is. Het merendeel van de magistraten geeft aan dat ze het kind slechts éénmaal willen laten verhoren. De voornaamste reden is om het kind zo min mogelijk emotioneel te belasten en verdere traumatisering door veelvuldige verhoren te voorkomen.

“Zeker wat betreft het euh, eenmalig doen van het verhaal, dat wel. Dat is toch wel een grote vooruitgang tegenover vroeger, omdat men vroeger dikwijls door verschillende diensten bevrraagd

werd. Er was eerst een interventiedienst of, euh, de onthaaldienst bij de politie. Dan ging dat naar een rechedienst die het onderzoek verderzette, die het kind dan nog een keer ondervraagde.”

“Ja want die psychische toestand is wel zeer belangrijk, omdat euh, omdat dat juist.. de reden is, allé de eerste bedoeling is toch om zo weinig mogelijk het slachtoffer euh, het traumatisch gebeuren te laten herbeleven. (...) Euh, het trauma van veelvuldig verhoren voorkomen, dat is inderdaad essentieel. En die doelstelling wordt inderdaad gehaald op die manier.”

Eén magistraat geeft aan dat ze wilt vermijden dat het kind door herhaaldelijke verhoren en het willen behagen van de verhoorder, zijn verhaal gaat aanpassen.

“Dus een kind heeft altijd de neiging, euh, om degene die het verhoor te behagen eigenlijk. En om dat te vermijden, dat we het bij één verhoor zouden kunnen houden, wordt het opgenomen op video, zodanig dat het niet herverhoord moet worden als er iets niet duidelijk is.”

Een andere magistraat merkt echter op dat -in haar arrondissement- een audiovisuele opname niet altijd volgende verhoren vermijdt. Onderzoekers zouden wel eens de neiging hebben om het kind te laten herverhoren indien er tegenstrijdige informatie opduikt na de eerste verklaringen. Parketmagistraten zouden dit eerder niet doen.

▪ **Vervangt getuigenis**

Emotionele belasting

Een meerwaarde aan de audiovisuele opname is ook dat men de opname kan gebruiken tijdens de zitting, waardoor het kind niet moet komen getuigen. Slachtoffers moeten hier aldus geen confrontatie met de dader ondergaan. Ook voor getuigen geeft dit een meerwaarde, omdat ook zij niet opnieuw met de feiten of het trauma geconfronteerd worden.

“En zeker ook naar de rechtbank toe, de verdediging... dat het op de zitting zelf, dat het kind niet moet opgeroepen worden als getuige. Maar dat het videoverhoor kan afgespeeld worden, wat dus heel veel gebeurt.”

“Euh, de confrontatie tussen de minderjarige en de vermoedelijke dader euh, op de zitting vermijden, dat is eigenlijk ook iets die op een andere wijze kan gebeuren.”

Eén magistraat geeft echter aan dat de minderjarige soms wel wilt getuigen en aan het woord wilt komen. Dit maakt voor hen deel uit van het verwerkingsproces. Het gerecht houdt hier dan ook rekening mee.

Effectief gebruik van audiovisuele opname

Enkele parketmagistraten geven aan dat de audiovisuele opnames van verhoren ook meer en meer effectief bekeken worden door magistraten. Rechters gaan bijvoorbeeld de video bekijken tijdens het beraad. De notie dat het videoverhoor in de verdere strafrechtspleging effectief gebruikt wordt en dat de magistratuur hiervoor open staat, speelt mogelijk indirect een rol om over te gaan tot een audiovisueel verhoor.

“Maar ik stel vast dat de rechters, nadat het dossier in beraad is genomen, dan nemen de rechters de tijd om het vonnis te maken en dat ze dan toch dikwijls de cassette gewoon mee naar huis nemen en nog eens bekijken.”

“Dus ik denk dat we hier echt een cultuur hebben van een open debat daar rond. De rechtbank is zeker ook een voorstander van het videoverhoor.”

5.3.3 NETWERK KINDERVERHOORDERS

▪ Kwaliteit verhoor

Opgeleide kinderverhoorders

Magistraten blijken het ook belangrijk te vinden dat specifiek opgeleide verhoorders de minderjarigen verhoren. Tijdens de opleiding krijgen de verhoorders namelijk technieken aangeleerd aangepast aan kinderen, zoals het vrije verhaal en vermijden van suggestieve vragen. Eén magistraat haalt bovendien aan dat de verhoorafnames aldus op een gelijkwaardige manier gebeuren.

“We moeten beseffen dat een gewoon verhoor een stuk makkelijker, sneller is. Maar de kwaliteit is belange niet de kwaliteit die men behaalt bij een videoverhoor. Het is ook zo dat men verplicht is, bij een videoverhoor zich te gaan wenden tot de gespecialiseerde politiemensen. Euh en dat zorgt dan ook weer voor een betere kwaliteit van het politiewerk. En ook daarvoor alleen is het videoverhoor.. een goede zaak.”

De verhoortechnieken van de kinderverhoorders zijn ook belangrijk naar de betrouwbaarheid van de getuigenis en de waarheidsvinding toe.

“(...) ons eerste doelstelling is om te proberen zo waarheidsgetrouw mogelijk te weten te komen wat er nu gebeurd is. (...) En natuurlijk door de manier waarop dat dat gebeurt, dat kinderverhoor, hebt ge automatisch die gevolgen, vind ik eigenlijk daarvan.”

De parketmagistraten lijken vertrouwen te hebben in deze opgeleide kinderverhoorders. De verhoorders hebben namelijk ervaring met minderjarigen en zijn vertrouwd met zaken zoals zedenmisdrijven.

“Maar die krijgen door hun ervaring meer en meer feeling met de minderjarige, met dat kind, met... Ik vind, op dat vlak is het zeer resultaatgebonden.”

Kindvriendelijk

Naast de verhoogde kwaliteit van de inhoud van de verhoren, is er bovendien een meerwaarde voor de kinderen zelf. Dit komt de kwaliteit van het verhoor in ruimere zin ten goede. Een drietal parketmagistraten bekijkt dit namelijk ook vanuit het belang van het kind, hetgeen een bijkomend aspect vormt van de kwaliteit van het verhoor. De verhoren zijn aangepast aan de kinderen, waarbij er aandacht is voor hun gevoelens en noden.

“Dus men ziet dat de druk vrij hoog is van, van familie, euh kennissen en vrienden op het slachtoffer om daarmee bezig te zijn. Dan is het vaak beter om het slachtoffer toch wat apart te nemen en in een goed klimaat te brengen, wat dan toch de bedoeling is van een videoverhoor.”

“Het is gewoon dat kind rustig stellen en zeggen ‘het zijn geen vieze woorden die je gebruikt, je mag die woorden zeggen en wij zijn gewoon om naar die woorden te luisteren’. (...) En dat schuldgevoel, als je dan kan uw verhaal kwijtgeraken aan iemand die niet zegt ‘wat hebt gij daar nog gedaan’, euh dat dat voor een kind toch een hele opluchting moet zijn.”

Objectiviteit

Wat tevens een rol kan spelen in de beslissingen om over te gaan tot een audiovisueel verhoor, is het feit dat de verhoorders niet degenen zijn die het onderzoek voeren in dat dossier. Een magistraat haalt namelijk aan dat dit leidt tot meer objectiviteit en minder suggestiviteit. Verhoorders die verbonden zijn met het onderzoek, zullen mogelijk vlugger ‘meegaan’ in het verhaal en overhaaste conclusies trekken.

“Men wilt eigenlijk meegaan in het verhaal van die ene partij. Ik vind het persoonlijk niet slecht dat de verhoorder iemand is die eigenlijk los staat van het onderzoek. (...) En, dat vind ik eigenlijk, het feit dat dat gespecialiseerde mensen zijn, voor mij is dat de grootste vooruitgang. Want vroeger, had ge toch zo dikwijls, zeker als het onderzoekers zelf zijn, die willen scoren hè. Die willen bewijzen, die willen dat daar uittrekken.”

▪ **Ervaring en expertise**

Eén van de magistraten geeft ook expliciet aan dat ze snel geneigd is om een audiovisueel verhoor te bevelen, zodat de verhoorders ervaring en expertise opbouwen. Dit lijkt bij andere magistraten eerder niet of niet bewust een rol te spelen.

“Ik moet wel zeggen, wij zitten in die beginfase en... ik ben op dit ogenblik heel snel geneigd om audiovisuele verhoren te doen. Waarom, omdat ik vind dat mijn team, ‘mijn team’, het is het team van het arrondissement ook hè, moet euh, de know how opdoen.”

▪ **Beschikbaarheid**

De goede beschikbaarheid van de kinderverhoorders en aangepaste verhoorlokalen speelt mogelijk ook een rol in de beslissing om over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Bijna alle parketmagistraten geven aan dat ze gemakkelijk beroep kunnen doen op deze verhoorders, zelfs in dringende zaken.

“Euh, ik heb het recent gehad, euh, ik kan in heel dringende gevallen onmiddellijk beroep doen op een videokamer. En dan wordt alles, dan wijkt alles. (...) Maar dat ligt aan de fantastische beschikbaarheid van de politiemensen.”

“Nee, ik denk dat het vrij goed georganiseerd is hier, het netwerk. Er zijn altijd twee mensen van dienst die zich ook wel met andere zaken bezig houden, maar die eigenlijk voorrang daaraan verlenen van zodra dat er een zaak binnenkomt.(...) Alle infrastructuur is aanwezig. Dus... eigenlijk zie ik geen reden waarom het niet zou kunnen gebeuren.”

Twee magistraten vermelden dat ze in de beginperiode wel problemen hebben ondervonden betreffende de beschikbaarheid van de verhoorders en infrastructuur, maar dat alles tegenwoordig vlot verloopt.

5.3.4 RESPECT VOOR KIND

Twee magistraten vermelden dat indien het kind nood heeft om zijn verhaal te vertellen, men hier ook zo snel mogelijk gevolg moet aan geven. Het netwerk van kinderverhoorders kan hier door de organisatie van een permanentie vlog op in gaan. Zo geven ze het signaal dat het kind bij iemand terecht kan. Een respectvol omgaan met de noden van het kind speelt met andere woorden mogelijk een rol om over te gaan tot een audiovisueel verhoor.

“Het kind loopt naar de politie toe en zegt ‘ik wil thuis niet meer blijven want ik wordt misbruikt’ (...). Euh, dat het dan moet zijn verhaal kwijt kunnen. (...) als je dan op dat ogenblik zou zeggen ‘sorry, kindje, we gaan u nu tijdelijk, efkes plaats in een opvangtehuis’, al is het dan niet een gesloten opvangtehuis, dan gaat het kind niet alleen op zijn honger blijven zitten, maar dan gaat het eigenlijk gestraft worden voor de moed die het heeft. Op dat ogenblik moet je gaan zeggen als verhoorder, als onderzoekende eenheid, als parketmagistraat ‘sorry, weekend of geen weekend, hier doen we wel een audiovisueel verhoor’.”

5.4 Andere betrokken actoren

Magistraten blijken in hun beslissing om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor niet alleen te oordelen. Zij houden ook rekening met het advies of verzoek van andere betrokkenen zoals de politie, vertrouwenspersonen, opvoeders of eventueel de betrokken advocaat.

5.4.1 ADVIES POLITIE

In de beslissing om over te gaan tot een audiovisueel houden magistraten sterk rekening met adviezen van de politiediensten. Vooral wat betreft de mondigheid, emotionaliteit en andere persoonlijke kenmerken van het kind, zullen magistraten te rade gaan bij de politiemensen die het kind reeds hebben gezien. Deze interactie blijkt in het beslissingsproces heel belangrijk te zijn.

“Maar de onderzoeker, wat leeftijd betreft, wat de mogelijkheid betreft, dat ja, daar hangen we voor een stuk van de onderzoekers af. We moeten weten, zij moeten weten of het kan of niet. Euh, het zal wel eens voorvallen dat ze denken dat het kan en dat het kind toch niets zegt... Dat risico moeten we ook wel eens durven lopen.”

“Er is geen systematiek in voorzien, euh, omdat elke zaak op zich moet worden beoordeeld. Euh, het is meestal via interactie met de verbalisanten dat de beslissing tot stand komt (...) de criteria worden in de eerste plaats aangebracht door de verbalisanten, omdat ik euh, nuchter genoeg ben om in te zien dat zij de personen bij zich hebben en dat het beste kunnen inschatten.”

5.4.2 ADVIES DESKUNDIGE

Hoewel dit in vergelijking met het advies van de politie in mindere mate aan bod komt, kan ook het advies van deskundigen, zoals kinderpsychiaters, een rol spelen in de beslissing om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor.

“Ja, de persoonlijkheid denk ik ook, want dat is het nagaan van ja, kan het kind gehoord worden euh... Op dit ogenblik om nu ook de persoonlijkheid te testen, is het zo dat op zeker ogenblik er een klacht binnenkomt en dat kind is opgenomen in de K-dienst... en daar zegt dus de psychiater dat het ‘no way’, op dit ogenblik niet mogelijk kan gehoord worden. Dus ik bepaal, het is in samenspraak met de psychiater die zegt ‘nee, het kan nu niet gehoord worden’.”

5.4.3 ADVIES OPVOEDER/ VERTROUWENSPERSOON

Twee magistraten geven aan dat ze ook rekening houden met het advies van vertrouwenspersonen of opvoeders indien het kind verblijft in een instelling.

“Eigenlijk als de politie u zegt van ‘kijk, hier...’ Ik zeg nu altijd politie, maar dat kan ook de vertrouwenspersoon zijn, of als dat kinderen zijn die in een instelling zitten, bijvoorbeeld de opvoeders... zeggen van ‘dat is hier echt tegen aangewezen om te doen’. Dan ga ik het ook echt niet doen.”

5.4.4 VRAAG ADVOCaat

Eén magistraat heeft op vraag van de advocaat van een minderjarige dader met een mentale achterstand een audiovisueel verhoor van deze jongere laten afnemen. Dit lijkt eerder een uitzondering te vormen.

5.5 Systematisch

Een aantal magistraten blijkt geen afweging meer te maken van verschillende factoren om over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Zij gaan in een aantal gevallen systematisch, dus steeds over tot een videoverhoor, tenzij er tegenindicaties zijn. Enerzijds zijn er magistraten die bij zedenfeiten en mishandeling steeds een audiovisueel verhoor laten afnemen. Twee magistraten geven hierbij aan dat ze de omzendbrief volgen en in deze gevallen steeds een audiovisueel verhoor bevelen. Bij uitzonderingen zoals minderjarige daders zullen ze wel verschillende factoren afwegen.

“Euh, ik doe het eigenlijk in alle gevallen waar euh, kinderen zoals de omzendbrief het ook zegt, eigenlijk slachtoffer zijn of getuige van euh, zeer zware misdrijven of van misbruik.”

“Ik bedoel ja, in elke situatie waar een kind slachtoffer is van zedenmisdrijven ga ik het verhoren. (...) Tenzij naar de daders toe, omdat het daar toch nog altijd de vraag is, de wet voorziet het niet, maar de wet sluit het eigenlijk ook niet uit. Die andere elementen die opgesomd zijn, die zijn alleen van belang als de wet het niet voorziet. En de wet voorziet automatisch audiovisueel verhoor voor minderjarige slachtoffers. Geen probleem, geen omstandigheden die van belang zijn. (...) Euh, waar de wet er is, in die zin zijn we heel loyaal, passen we het toe. Maar inderdaad, naar

uitbreidingen van het terrein is dat van belang. Ja, die doelstellingen, die euh... de persoonlijkheid van de dader, euh..."

Anderzijds is er een magistraat die kinderen onder de twaalf jaar steeds audiovisueel laat verhoren. Maar dit kadert steeds in zedenzaken, aangezien het hier gaat om een referentiemagistraat zedenzaken gaat.

"En dan ja, uiteraard de leeftijd dat zie ik automatisch. Dus onder de twaalf jaar, dan weten we dat er een videoverhoor komt. Dan al de andere categorieën daarboven, daar laat ik me echt inlichten door de mensen die ter plaatse gegaan zijn, euh, en die een eerste gesprek gehad hebben."

Eén magistraat geeft eigenlijk een tegenovergestelde evolutie aan. Hij heeft de indruk dat magistraten in zijn arrondissement aanvankelijk systematisch een audiovisueel verhoor bevelen. Maar gaandeweg is men meer elementen gaan afwegen, en houdt men onder meer rekening met de capaciteit van de verhoorders en het daadwerkelijke nut van een audiovisueel verhoor.

"Ja, aanvankelijk werd het, werd er veel meer op automatische piloot gespeeld, denk ik. Het is maar een gevoel hoor, ik kan dat ook niet staven. (...) Ja ik denk dat we daarin geëvolueerd zijn, omdat men ook euh, na verloop van tijd beter inziet van 'tiens, in die materie of in dat geval of met dat verhaal, met die soort aangifte hebben we daar resultaat en in dat geval niet'. (...) Ik denk dat we daar nu beter mee omgaan dan in het begin. Maar dat is dan wel eens zo met nieuwe zaken, euh, moet dat ook groeien, moet men daar ervaring mee krijgen om daar ook een optimaal nut uit te halen. Ik denk dat we daar vandaag wel vrij nuttig mee omspringen. Euh, rekening ook houdend met de proceseconomie."

5.6 Tegenindicaties

In dit laatste deel bespreken we elementen die een tegenindicatie vormen om over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Ten eerste zijn er een aantal factoren die betrekking hebben op het kind, zoals de leeftijd, de mondigheid en het trauma. Er zijn ook een aantal tegenindicaties verbonden met het dossier: de feiten zijn bijvoorbeeld onvoldoende ernstig of het audiovisueel verhoor levert geen bijdrage in het dossier. Tot slot kan ook het onvoldoende op de hoogte zijn van de magistraat met betrekking tot het audiovisueel verhoor een rol spelen, hoewel dit tegenwoordig eerder geen probleem meer zou vormen.

5.6.1 KIND

▪ **Leeftijd**

Zoals eerder aangehaald, speelt de leeftijd van het kind een belangrijke rol in de beslissing om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Indien het kind door zijn jonge leeftijd niet mondig genoeg is voor een verhoor, zullen magistraten geen videoverhoor bevelen. Ook de beïnvloedbaarheid van jongere kinderen kan een rol spelen. Eén magistraat geeft namelijk aan dat jonge kinderen heel beïnvloedbaar zijn.

“Een kindje van drie jaar is zeer moeilijk, alhoewel ze dat wel al geprobeerd hebben. Daar heb ik toch wel een beetje mijn twijfels bij. Omdat ik denk dat je zo iemand eigenlijk kunt laten zeggen wat ge wilt.”

Anderzijds kunnen magistraten ook bij oudere minderjarigen rekening houden met de leeftijd. Eén magistraat geeft aan dat ze bij jongeren die bijna 18 jaar en dus meerderjarig zijn, mogelijk niet meer overgaat tot een audiovisueel verhoor. De ernst van de feiten en de ‘volwassenheid’ van de jongere worden hierbij ook in beschouwing genomen.

“Kort gewoon, wanneer men bijna achttien is, echt een volwassen gedrag heeft en ook niet getraumatiseerd is.”

▪ **Mondigheid**

Aangezien in het (audiovisueel) verhoor het vrije verhaal van het kind centraal staat, moet het kind mondig genoeg zijn. Tegenindicaties die enkele magistraten in dit verband aanhalen zijn: een te jonge leeftijd, een mentale achterstand of ontwikkelingsstoornis en het spreken van een andere taal waardoor een tolk nodig is.

“Ja, de ontwikkelingsgraad, dat heb ik ook straks gezegd. Kan het zich voldoende uitdrukken, kan het zich niet uitdrukken. Euh... dus als het zich niet kan uitdrukken, heeft het geen zin om een kind daar te zetten en te zeggen ‘begin het nu maar eens te vertellen’.”

“Of bijvoorbeeld ook de taal is dikwijls een probleem. Dat zeggen ze mij toch ook, voor een audiovisueel verhoor met een tolk, dat dat toch niet efficiënt verloopt.”

▪ **Trauma**

Ook de emotionaliteit en de gevolgen van de feiten voor het kind kunnen een rol spelen om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Verscheidene magistraten geven aan dat ze bij kinderen die een verhoor niet aankunnen, die nog meer getraumatiseerd zouden geraken door een verhoor, eerder geen audiovisueel verhoor laten afnemen.

“Maar ik denk, als het kind zo aangedaan is dat zelfs een audiovisueel verhoor zo traumatisch zou zijn, dan doet ge het niet hè, omdat die omstandigheden zo erg waren. (...) Als het kind het echt niet aankan, dan niet.”

Wanneer de minderjarige anderzijds weinig getraumatiseerd is, is het ook mogelijk dat de magistraat niet overgaat tot een audiovisueel verhoor, maar een gewoon verhoor laat afnemen.

“Het gaat om minder traumatiserende feiten, meer om feiten die worden aangegeven om te vermijden dat gelijkaardige feiten zich ten opzichte van andere slachtoffers voordoen. (...) Kort gewoon, wanneer men bijna achttien is, echt een volwassen gedrag heeft en ook niet getraumatiseerd is.”

- **Kind wilt niet**

Twee magistraten halen ook de onwil bij het slachtoffer om mee te werken aan als tegenindicatie. Ze geven aan dat ze kinderen die niet bereid zijn om tot een audiovisueel verhoor over te gaan, in hun keuze respecteren. Het kan zelfs contraproductief zijn om toch over te gaan tot een audiovisueel verhoor.

“Een kind dat dat echt niet wilt... dan moet je dat ook niet doen hè. Je hebt kinderen die niet willen verhoord worden. Dat moet ge respecteren.(...) Anders kan je dat er zo mee beschadigen. Ik vind niet dat ge kunt redeneren: ‘ja maar ik moet dat toch kunnen bewijzen, want dat is in het belang van het kind’.”

5.6.2 DOSSIER

- **Onvoldoende ernstige feiten**

Zoals de wet en omzendbrief duidelijk maken, is het audiovisueel verhoor bedoeld voor minderjarige slachtoffers en getuigen van ernstige feiten. Twee parketmagistraten geven expliciet aan dat ze geen audiovisueel verhoor laten afnemen voor minder ernstige feiten.

“Dus dat we dat niet nodeloos gaan doen voor een kleine diefstal of wat dan ook. Ik denk dat dat voor een kind heel ingrijpend is zo’n videoverhoor. Dus het is niet zo dat we dat altijd te pas en te onpas doen.”

- **Ongeloofwaardige klacht**

Magistraten hebben bij eerder ongeloofwaardige klachten, soms minder de neiging om over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Een mogelijkheid is om dan op andere manieren te proberen om de waarheid te achterhalen, zoals één van de magistraten aangeeft.

“Als gij vermoedt dat het kind al zo, euh, opgezet is door. Ge zit natuurlijk dikwijls in echtscheidingsconflicten. En dan hebben we soms het vermoeden ‘dit is een scenario dat opgesteld is door één van de twee ouders’ en dan zijn we daar toch iets voorzigtiger in. We proberen eigenlijk via andere manieren achter de waarheid te gaan, maar ja. Dat zijn moeilijke situaties.”

Ook enkele andere magistraten halen dit punt aan. Maar ondanks hun reserves zijn ze er zich van bewust dat de feiten effectief kunnen gebeurd zijn en gaan dan toch over tot een audiovisueel verhoor. Eén van hen geeft aan dat ze dan in kader van de waarheidsvinding een deskundige aanstelt.

“En als je zegt ‘ja, dat kind heeft al zoveel klachten gedaan tegen zoveel mannen wegens misbruik’ en we geloven dat niet meer, dat je dan niet gaat zeggen van ‘nee hier gaan we überhaupt...’, want die tiende klacht kan wel waar zijn.”

▪ **Kosten-baten**

Geen bijdrage

De vraag of een audiovisueel verhoor een meerwaarde biedt, kan ook een rol spelen. Enkele magistraten geven aan dat indien ze vermoeden dat een videoverhoor geen bijdrage zal leveren, ze dan ook geen audiovisueel verhoor zullen bevelen. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat er al voldoende ander bewijs is, dat er geen verder onderzoek meer nodig is of men vermoedt dat het niets zal opleveren voor het dossier. Men zal het met andere woorden alleen bevelen als het echt nodig is.

“Dus als ge weet, ik ga er niets uit halen, dan moet ge er niet aan beginnen. (...) Als ge weet, inderdaad, dat heb ik al gezegd hè, dat het niet zal bijdragen tot enige waarheidsvinding, zowiezo dan ook niet...”

“(...) als we bijvoorbeeld weten dat het gaat om een onderzoek dat gaat moeten afgesloten worden, om één of de andere reden waar geen echt verder onderzoek moet gebeuren. (...) Dan kunnen we wel al een keer gewoon voor het dossier niet te overbelasten euh, zeggen ‘een gewoon verhoor’. Het verhoor is eigenlijk ‘pro forma’ en heeft niet zo veel belang.”

Capaciteit

Hoewel de magistraten aangeven dat ze niet te kampen hebben met capaciteitsproblemen, geven een paar van hen aan dat ze in hun beslissing om over te gaan tot een audiovisueel verhoor ook rekening houden met de capaciteit en niet onnodig een videoverhoor bevelen. Dit houdt ook verband met het voorgaande, namelijk of het een bijdrage kan leveren en of het echt nodig is. Er wordt met andere woorden een afweging gemaakt van de kosten en de baten.

“Het is wel heel arbeidsintensief. Ik bedoel, het is ook altijd een beetje afwegen om euh... om het toe te passen waar het toch wel nodig is. Euh, het is in alles nuttig en ge kunt het in alles toepassen. (...) De capaciteit is ook iets waar we een beetje over moeten nadenken.”

“Maar ik heb daar geen zicht op hoe dat dat op het paleis of bij de onderzoeksrechters zit. Want die zijn zich natuurlijk veel minder bewust van euh de kosten en de capaciteit. Maar ik vind wel, ja, dat is gewoon economisch beheer he. Ge moet altijd rekening houden met ‘is het wel verantwoord’, ‘is het wel nodig’.”

Een van de magistraten geeft aan dat het ‘proceseconomische’ vroeger sterk doorwoog in de beslissingen. De verbalisanten dienden namelijk het verhoor integraal uit te typen, hetgeen heel arbeidsintensief en niet steeds haalbaar was. Nu de politie dit niet meer hoeft te doen, vormt dit geen belemmering meer.

“Nee, hier hebben we in de regio Brugge momenteel geen capaciteitsproblemen. Er is wel een tijd geweest dat het wel problematisch was. Euh, de periode, maar dat zult u ook intussen al hebben vernomen, dat men de verhoren volledig moest uittypen. (...) Dan, ja, dan was het dat proceseconomische dat meer doorwoog. Euh, die ons bij momenten euh, liet afzien van een videoverhoor. Maar dus, dat is opgelost hè.”

5.6.3 ONWETENDHEID MAGISTRAAT

De meeste magistraten geven aan dat ze voldoende geïnformeerd zijn omtrent de bepalingen rond het audiovisueel verhoor. Het onvoldoende op de hoogte zijn, zou dus in principe geen belemmering vormen. Mogelijk speelde dit in de beginperiode van de netwerken kinderverhoorders wel een rol, zoals een magistraat aangeeft.

“Misschien in het begin, als men niet op de hoogte is. Maar de stagiaires worden op de hoogte gebracht... Euh nee, eigenlijk mag er geen excuus zijn. In het begin de onwetendheid, het ongemak misschien van hoe of wat...”

5.7 Besluit

In dit hoofdstuk hebben we een overzicht gegeven van de elementen die in de beslissing om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor een rol kunnen spelen. Deze elementen zijn gegroepeerd in verschillende thema's. We hebben eerst de doelgroepen besproken waarbij parketmagistraten overgaan tot een audiovisueel verhoor, namelijk minderjarige slachtoffers, getuigen of daders en ook meerderjarigen. Het is voornamelijk bij de minderjarige slachtoffers dat magistraten een audiovisueel verhoor bevelen. Hierbij spelen verscheidene factoren een rol, namelijk een aantal kenmerken van het kind, de feiten en de omstandigheden van de onthullingen. Vervolgens hebben we de thema's besproken die verband houden met de meerwaarde van een audiovisueel verhoor. Deze hebben te maken met de meerwaarde voor de waarheidsvinding, met de voordelen van de audiovisuele opname en met de netwerken van de opgeleide kinderverhoorders. Verder hebben we beschreven hoe andere actoren ook een invloed kunnen hebben op de beslissingen om over te gaan tot een videoverhoor. Voornamelijk de adviezen van politiediensten spelen een belangrijke rol in dit beslissingsproces. Vervolgens hebben we aangehaald dat sommige magistraten in een aantal gevallen systematisch over gaan tot een audiovisueel verhoor. Tot slot volgde een overzicht van mogelijke tegenindicaties om een audiovisueel verhoor te bevelen. Deze hebben onder meer te maken met kenmerken van het kind, zoals de leeftijd en de mondigheid. Ook met betrekking tot het dossier zijn er een aantal elementen die een rol kunnen spelen, zoals feiten die onvoldoende ernstig zijn of een klacht die ongeloofwaardig is. Tot slot hebben we het onvoldoende op de hoogte zijn van de magistraat omtrent het audiovisuele verhoor besproken. Dit blijkt tegenwoordig evenwel geen probleem meer te zijn.

In het volgende hoofdstuk bespreken we deze onderzoeksresultaten en formuleren we op basis van deze resultaten een antwoord op onze onderzoeksvragen.

Hoofdstuk 6: Bespreking van de onderzoeksresultaten

In dit onderzoek willen we een zicht krijgen op de elementen die bij parketmagistraten een rol spelen in hun beslissing om al dan niet een audiovisueel verhoor te bevelen. In de artikelen 91bis en 92 Sv. staan een aantal gevallen beschreven waarbij een magistraat tot een audiovisueel verhoor kan overgaan. De Ministeriële Omzendbrief van 16 juli 2001 betreffende het audiovisuele verhoor van minderjarigen geeft een aantal factoren aan waarmee een magistraat rekening moet of kan houden. Mogelijk spelen andere factoren ook een belangrijke rol. Naast het in kaart brengen van deze beslissingselementen, zijn we ook nagegaan hoe parketmagistraten de omzendbrief in de praktijk toepassen. Om een antwoord te formuleren op onze probleemstelling, hebben we geopteerd voor het uitvoeren van een kwalitatief onderzoek, aan de hand van semi-gestructureerde interviews met parketmagistraten. Om in deze bespreking van de onderzoeksresultaten een goed overzicht te behouden, behandelen we achtereenvolgens onze onderzoeksvragen. Vervolgens formuleren we een aantal bijkomende bedenkingen omtrent de onderzoeksresultaten en het onderzoek.

6.1 Welke elementen spelen in het beslissingsproces van parketmagistraten om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor van minderjarigen een rol?

6.1.1 DE BELANGRIJKSTE VASTSTELLINGEN

Uit het onderzoek blijken er een aantal elementen naar voren te komen die in de beslissing om tot een audiovisueel verhoor over te gaan, voor magistraten heel belangrijk zijn. De feiten en de kenmerken van het kind blijken een grote rol te spelen.

Alle magistraten spreken over het audiovisuele verhoor voornamelijk in het kader van zedenmisdrijven. Ook kindermishandeling wordt regelmatig vermeld. Zoals we in het tweede hoofdstuk hebben aangehaald, zien we de nadruk op deze feiten ook in het buitenland. Van de zware misdrijven waar kinderen slachtoffer van kunnen worden en waar de wet een audiovisueel mogelijk stelt, vormen zedenmisdrijven en mishandeling eigenlijk de meest voorkomende. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vooral in deze zaken een audiovisueel verhoor gebeurt. Dit neemt niet weg dat het videoverhoor volgens de magistraten ook in andere dossiers een meerwaarde kan bieden. Ze zijn er zich wel van bewust dat men het audiovisueel verhoor alleen moet toepassen waar het echt vereist is. We sluiten ons hierbij aan. Niet alle feiten waar een kind bij betrokken is, vragen om een audiovisueel verhoor. Het audiovisueel verhoor is immers een vrij intensieve wijze van verhoren en vraagt planning. Er moet dan ook niet onnodig beroep gedaan worden op de netwerken, om overbelasting te voorkomen. Te veel vraag kan namelijk een goede werking van de netwerken tegenwerken. Voor de beoordeling van de ernst van de feiten en van de noodzaak van een audiovisueel verhoor, kijken sommige magistraten ook wel eens naar de impact ervan op het kind. Dit geeft aan dat magistraten in de praktijk geen strikte richtlijnen volgen, maar ook rekening houden met de noden van de minderjarige. Zo moet het kind maar één keer zijn verhaal vertellen.

Alle magistraten houden rekening met de leeftijd van het kind. Dit is eigenlijk een logische vaststelling. Kinderen moeten in staat zijn tot een (audiovisueel) verhoor en tot het vertellen

van hun verhaal. Dit hangt samen met een ander belangrijk element, namelijk de mondigheid van het kind. Om mondig genoeg te zijn, moet het kind veelal een zekere leeftijd bereikt hebben. De minimumleeftijd die magistraten vooropstellen, varieert van drie tot vijf jaar. Dit is geen vaststaand criterium, maar wordt voor elk kind afzonderlijk beoordeeld. Het is inderdaad moeilijk en weinig zinvol om heel jongere kinderen te verhoren.

Hoewel het audiovisueel verhoor volgens de artikelen 91bis en 92 Sv. in beginsel bedoeld is voor minderjarige slachtoffers en getuigen (dus jonger dan achttien jaar), blijkt de 'maximumleeftijd' af te hangen van de invulling van de magistratuur. Zo komt in de praktijk de leeftijd van zestien à zeventien jaar wel eens naar voren. Er wordt evenwel rekening gehouden met andere aspecten zoals het trauma van de minderjarige. Men houdt de mogelijkheid met andere woorden open dat deze jongeren ook kunnen genieten van de voordelen van het audiovisueel verhoor. Deze redenering klinkt voor ons aannemelijk. Het audiovisueel verhoor wilt tegemoet komen aan een aantal kwetsbaarheden van de minderjarige, zoals het veelvuldig verhoren vermijden en het inperken van 'besmetting' van het verhaal. Jongeren vanaf zestien hebben mogelijk minder behoefte aan deze specifieke methode, bijvoorbeeld wanneer ze verhoord worden in kader van minder ernstige feiten. Zoals eerder aangehaald, is een audiovisueel verhoor niet altijd vereist wanneer een minderjarige bij een misdrijf betrokken is.

De eerder aangehaalde mondigheid hangt ook samen met de ontwikkelingsgraad van het kind. De erkenning dat minderbegaafden ook in staat kunnen zijn om een verhoor af te leggen, kunnen we alleen maar toejuichen. Ook deze kinderen (of eventueel volwassenen die de mentale leeftijd van een kind hebben) kunnen uiteraard een bijdrage leveren tot het onderzoek. De opgeleide verhoorders kunnen hierbij een belangrijke meerwaarde bieden. Het verhoor van minderbegaafden komt in de praktijk minder voor. Dit geldt ook voor minderjarige getuigen. Hoewel magistraten minder te maken krijgen met deze doelgroepen, weten zij dat het audiovisueel verhoor mogelijk is. Wanneer een jonge getuige audiovisueel verhoord wordt, gebeurt dit veelal in kader van dodelijke ongevallen en moordzaken. Het gaat hier dan ook om zwaarwichtige gebeurtenissen waarbij de getuige in de strafrechtspiegeling een cruciale rol kan spelen.

Wat bovenstaande kenmerken van kinderen betreft, blijken alle magistraten in hun beslissing om al dan niet over te gaan tot een audiovisueel verhoor, sterk rekening te houden met het advies van de politiediensten en verhoorders. Het zijn deze laatsten die -veelal in tegenstelling tot de magistratuur- in persoonlijk contact staan met het kind. Dit betekent evenwel niet dat de politie in de praktijk een zekere beslissingsbevoegdheid heeft, zoals in Engeland en Wales het geval is. De beslissing ligt nog steeds bij de magistratuur. Magistraten zijn zich er wel van bewust dat politiemensen belangrijke informatie kunnen bieden over de verhoorbaarheid van het kind en de wenselijkheid van een verhoor. Deze interactie lijkt ons dan ook zeer nuttig en zelfs nodig. Ook met het advies van deskundigen zoals kinderpsychiaters of vertrouwenspersonen van het kind wordt soms rekening gehouden, hoewel dit in beperkte mate voorkomt.

Magistraten denken bij hun beslissingen uiteraard ook aan de belangen voor het dossier. Audiovisuele verhoren -die veelal kaderen in zedenzaken- vormen vaak één van de weinige of zelfs het enige bewijselement. Een videoverhoor zou ook meer overtuigingskracht hebben, omdat men het gedrag en reacties van het kind kan zien. Zoals een aantal magistraten aangeven, blijken deze verhoren in de praktijk ook een belangrijke rol te spelen in vonnissen van rechters. Audiovisuele verhoren hebben met andere woorden hun ingang gevonden bij

de magistratuur. Dit is een belangrijke vaststelling. Het op punt stellen en implementeren van videoverhoren en de voordelen voor het kind vormen één zaak. Maar er moet ook verder iets mee gebeuren. Ook op rechtbankniveau moet dit iets uitmaken opdat het audiovisueel verhoor ten volle benut wordt. De vaststellingen uit ons onderzoek zijn alleszins veelbelovend.

In de beslissing om over te gaan tot een audiovisueel verhoor zijn er ook elementen die eerder een secundaire rol spelen. Het gaat hier om het geloof in de methode van audiovisuele verhoren en de meerwaarde ervan. Uiteraard draagt de visie van de magistraat bij tot de beslissingen, maar het vormt geen element die per dossier afgewogen wordt. Bijna alle magistraten beschrijven hun vertrouwen in de opgeleide kinderverhoorders en de bijdrage van deze verhoorders tot de kwaliteit van het verhoor. Het vrije verhaal van het kind en het stellen van open vragen staan namelijk centraal en bevorderen de betrouwbaarheid van het verhoor. Het is niet verwonderlijk dat dit voor de magistraten een belangrijk gegeven is. De waarheidsvinding is voor hen namelijk een belangrijke taak. Een meerwaarde van een audiovisueel verhoor is bijvoorbeeld dat een audiovisueel verhoor snel georganiseerd kan worden en dat men aldus zoveel mogelijk 'besmetting' van het verhaal en verlies aan herinneringen kan beletten. Een deskundige kan bovendien de geloofwaardigheid op basis van de video nagaan, waardoor een apart gesprek met het kind overbodig is. Men heeft ook controle over het verloop van het verhoor. Dit is onder meer in het belang van het dossier, omdat de magistraat rekening kan houden met de eventuele suggestiviteit van de verhoorder.

Magistraten houden ook rekening met de belangen van het kind. Het kind slechts éénmaal laten verhoren, om het kind zo weinig mogelijk emotioneel te belasten, blijkt een belangrijk argument te zijn bij de meeste magistraten. Het audiovisueel verhoor vermijdt bovendien de belasting van de getuigenis en confrontatie met de dader in de rechtbank. Magistraten denken met andere woorden niet alleen in termen van het belang voor hun dossier.

Verder zijn er nog andere elementen die mogelijk een rol kunnen spelen, maar die minder op de voorgrond staan. Het gaat bijvoorbeeld om de mogelijkheid om de beschuldigde met de video-opname te confronteren, de kindvriendelijke benadering van de kinderverhoorders en het feit dat de kinderverhoorders niet het onderzoek leiden en dus mogelijk minder geneigd zijn om het verhoor in een bepaalde richting te sturen.

Omtrent het verhoren van minderjarige *daders* blijkt er verdeeldheid te bestaan. Enerzijds zijn er magistraten die het verhoor van minderjarige daders niet audiovisueel laten afnemen. Ze zijn er niet principieel tegen, maar volgen strikt de omzendbrief die het verhoren van minderjarige daders niet vermeldt. Andere magistraten die ook de meerwaarde inzien, laten het wel uitvoeren met als redenering dat de wet het niet verbiedt. Dit vormt eerder een uitzondering. Minderjarige *slachtoffers* blijven de hoofddoelgroep. Er is met andere woorden nood aan meer duidelijkheid in de regelgeving. Er klinken vanuit de magistratuur signalen om het audiovisueel verhoor uit te breiden naar minderjarige daders toe. De cel Kinderverhoor is zich van deze lacune bewust en is gestart met een project rond deze doelgroep. Het is uiteraard belangrijk om eerst te bestuderen welke gesprekstechnieken bij minderjarige daders het best toegepast worden. Ondertussen kan het stappenplan van het verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen een voorlopige oplossing inhouden om minderjarige daders te verhoren. Uiteraard moet het voor magistraten duidelijk zijn of ze audiovisuele verhoren op dit moment kunnen of mogen bevelen bij minderjarige daders.

Zoals eerder aangehaald zijn de leeftijd en de mondigheid van het kind belangrijke elementen om over te gaan tot een audiovisueel verhoor. Een te jonge leeftijd of onvoldoende mondigheid vormen dan ook de belangrijkste tegenindicaties voor een videoverhoor. Wat verder tegenindicaties betreft, geven magistraten uiteenlopende antwoorden. Het hangt uiteraard ook af van de zaak en van het kind zelf af, waardoor het moeilijk is om algemene uitspraken te doen. Het kan bijvoorbeeld gaan om een kind dat te getraumatiseerd is en een verhoor niet aankan of anderszijds om een minderjarige dat weinig getraumatiseerd is en een gewoon verhoor aankan. Het is ook mogelijk dat een kind niet wilt. Hierbij is het uiteraard zinloos om aan te dringen en toch door te gaan met het verhoor. Het is onrespectvol naar het kind toe, het draagt niets bij tot het onderzoek en er wordt onnodig beroep gedaan op het kinderverhoorteam. Ook weinig ernstige feiten vormen een tegenindicatie. Dit wordt eigenlijk weerspiegeld in de wetgeving en de omzendbrief, waarin alleen ernstige misdrijven zijn opgenomen. Het is niet de bedoeling om het audiovisueel verhoor bij alle kinderen toe te passen. Zoals een aantal magistraten aangeven moet het verhoor bovendien een bijdrage leveren aan het dossier. Indien er bijvoorbeeld voldoende ander bewijs is, zal men niet overgaan tot een audiovisueel verhoor. Dit hangt ook samen met capaciteitsoverwegingen. Hoewel magistraten hieromtrent geen problemen ervaren, beseffen ze dat ze niet onnodig een beroep moeten doen op het netwerk van kinderverhoorders.

6.1.2 EEN AANTAL OPVALLENDE TEGENSTELLINGEN

Tijdens de interviews zijn een aantal opmerkelijke tegenstellingen tussen magistraten onderling naar voor gekomen. Zoals eerder aangehaald, blijkt het bevelen van audiovisuele verhoren bij minderjarige daders een twistpunt te zijn. Aangezien we dit reeds besproken hebben, gaan we hier niet dieper op in. Ook over het gebruik van het audiovisueel verhoor bij minderjarige getuigen kan in de praktijk onenigheid bestaan. Terwijl bijvoorbeeld de ene magistraat aangeeft dat het audiovisueel verhoor ook voor deze kinderen en voor hun getuigenwaarde een sterke meerwaarde biedt, geeft de andere aan dat deze arbeidsintensieve methode voor getuigen minder noodzakelijk is, omdat ze gemakkelijker herverhoord kunnen worden en minder getraumatiseerd zouden zijn. Met deze laatste redenering zijn we het niet eens. Getuige zijn van een zwaar misdrijf kan een sterke impact hebben, ook al is het kind niet zelf het slachtoffer. De getuigenis van een kind kan bovendien een belangrijke rol spelen in de rechtspleging, waardoor het nastreven van de meest betrouwbare getuigenis aangeraden is. De overwegingen die magistraten maken, kunnen met andere woorden uiteenlopende gevolgen hebben in de praktijk.

Tot slot merken we op dat het bevelen van audiovisuele verhoren voor bepaalde feiten en leeftijden in sommige arrondissementen een systematisch karakter hebben. Deze magistraten gaan minder per dossier afwegen of een videoverhoor aangeraden is en gaan in bepaalde gevallen altijd over tot het verhoor, tenzij er tegenindicaties zijn. In één arrondissement is daarentegen de omgekeerde evolutie merkbaar. Terwijl men in het begin net systematisch een verhoor bevoel, gaat men nu meer elementen afwegen en kijken of het wel voldoende nuttig kan zijn. Bij deze magistraat -die overigens dezelfde is als in het voorbeeld van de getuigen- speelt het proceseconomische aspect ook een rol. Hoewel er geen capaciteitsproblemen zouden zijn, heeft de 'proceseconomie' hier met andere woorden toch een zekere invloed op de beslissingen.

Deze tegenstellingen geven aan dat de bepalingen omtrent het audiovisueel verhoor in de praktijk een verschillende invulling kunnen krijgen. Uiteraard speelt het individu van de magistraat een rol. We beschouwen dit niet als een negatieve vaststelling. De praktijk kan namelijk uitwijzen wat voor de magistraat het meest haalbaar en werkbaar is. Anderzijds mag dit niet leiden tot principiële verschillen die voorbij gaan aan de bedoeling van de wetgever en van het audiovisueel verhoor. Het doel van het audiovisueel verhoor en de netwerken is namelijk om een uniform systeem te ontwikkelen in België.

6.1.3 VERSCHILLEN TUSSEN ARRONDISSEMENTEN

We kunnen bij de verschillende arrondissementen geen verschillen vaststellen in de beslissingselementen volgens een lagere of hogere frequentie van audiovisuele verhoren. Zo komt het 'systematisch' overgaan tot een audiovisueel verhoor zowel voor waar magistraten veel verhoren bevelen als waar er weinig verhoren gebeuren. Ook bijvoorbeeld wat het vertrouwen in de kinderverhoorders betreft, merken we geen verschillen op. Blijkbaar hebben de verschillen tussen deze arrondissementen niet zozeer te maken met verschillende beslissingsstrategieën waar verschillende accenten gelegd worden. Ook andere factoren kunnen een rol spelen. We moeten onder meer rekening houden met de periode waarin de verhoorders hun opleiding hebben afgerond. Het is denkbaar dat een lage frequentie van videoverhoren te maken heeft met een recente implementatie van het netwerk kinderverhoorders. Onderzoek moet in de toekomst dan ook nagaan hoe dit verder evolueert. Hoewel arrondissementen met veel verhoren, reeds geruime tijd beroep doen op de kinderverhoorders, komt het omgekeerde niet consequent voor bij de arrondissementen met weinig verhoren. Het tijdstip van de opleiding verklaart dus niet alle verschillen tussen de arrondissementen. Ook het aantal dossiers die in aanmerking komen voor een audiovisueel verhoor kunnen verschillend liggen, hetgeen zich uit in de frequentie van de verhoren. Hier hebben we echter geen zicht op. Het is interessant om in verder onderzoek na te gaan wat het relatieve aandeel is van dossiers met videoverhoren ten aanzien van dossiers waar een audiovisueel verhoor mogelijk was en of dit verschillen tussen arrondissementen aan het licht brengt.

6.2 Hoe operationaliseren en realiseren parketmagistraten de Ministeriële Omzendbrief van 16 juli 2001 in de praktijk?

We stellen in ons onderzoek vast dat magistraten de omzendbrief van 2001 vrij nauwgezet opvolgen in de praktijk. Wat het soort feiten betreft, zijn de wet en de omzendbrief duidelijk. De magistraten blijken ook sterk te steunen op deze bepalingen. De bepaling '*ernstige en uitzonderlijke omstandigheden*' (artikel 92 §2 Sv.) is daarentegen vrij vaag en geeft eigenlijk de ruimte aan de magistraat om dit zelf in te vullen. Dit vormt ons inziens geen knelpunt, omdat de magistraat kan inspelen op de omstandigheden van de feiten en de noden van het kind. Maar in de praktijk blijkt over de bedoeling en de draagwijdte van deze bepaling onduidelijkheid te bestaan. Hoewel bepaalde magistraten dit interpreteren zoals voorzien door de wet -namelijk als andere feiten dan de 'klassieke' misdrijven waarvoor een audiovisueel verhoor mogelijk is- blijken andere magistraten onvoldoende op de hoogte te zijn van de bedoeling van dit artikel. Dit geeft aan dat de omzendbrief die de uitleg verschaft over het toepassen van het audiovisueel verhoor, ook tekortkomingen vertoont. Er is nood aan verduidelijking van deze bepaling. Een te grote beslissingsruimte kan namelijk ruimte bieden voor ongelijkheden.

Zoals de omzendbrief aangeeft, moet de magistraat onder meer rekening houden met de leeftijd, de ontwikkelingsgraad, de persoonlijkheid en het psychologisch evenwicht van de minderjarige. De twee eerste elementen zijn duidelijk. Voor de magistraten blijken deze kenmerken van het kind ook een belangrijk beslissingsfactor te zijn. De twee andere kenmerken zijn daarentegen minder duidelijk, omdat het vrij vage begrippen zijn en niet omschreven worden in de omzendbrief. De bedoeling van de wetgever is met andere woorden niet duidelijk. Dit blijkt zich ook in de praktijk te weerspiegelen. Magistraten hebben het moeilijk om deze begrippen te definiëren en bekijken de ontwikkelingsgraad, de persoonlijkheid en het psychologisch evenwicht veelal als een geheel.

Zoals eerder vermeld, breiden sommige magistraten de bepalingen omtrent het audiovisueel verhoor uit naar minderjarige daders. Dit lijkt niet de bedoeling te zijn geweest van de wetgever, aangezien de wet en de omzendbrief alleen spreken over getuigen en slachtoffers. Het is echter duidelijk dat dit een lacune inhoudt. Aangezien minderjarige daders een specifieke doelgroep vormen, is een grondige studie omtrent de wenselijkheid van audiovisueel verhoortechnieken zoals die bestaan, aangewezen. Wellicht dient het stappenplan aangepast te worden, omdat het hier toch om een andere perspectief van de feiten gaat. Wanneer hier meer duidelijkheid rond bestaat, is het aan de wetgever om dit te implementeren en klaarheid te brengen bij magistraten.

De meeste magistraten geven aan dat ze voldoende geïnformeerd zijn over de bepalingen van het audiovisueel verhoor. Maar het bovenstaande geeft toch aan dat er over sommige aspecten onvoldoende klaarheid heerst. Hoewel de omzendbrief vrij uitgebreid en duidelijk is, blijken sommige bepalingen te vaag en onduidelijk te zijn, waardoor het moeilijk is om hier in de praktijk een invulling aan te geven. Een mogelijkheid is om via informatiesessies de magistraten uitgebreid te informeren, in te spelen op onduidelijkheden en eventuele vragen te beantwoorden. De cel Kinderverhoor van de Dienst Gedragwetenschappen is hier de gepaste figuur voor. Deze dienst heeft dit initiatief reeds ondernomen, maar dit is nog niet op grote schaal uitgevoerd. We moeten uiteraard ook rekening houden met de praktische organisatie hiervan. Parketmagistraten, evenals de dienst Gedragwetenschappen, hebben veelal een heel drukke agenda. Anderzijds bevestigen de resultaten van dit onderzoek de nood hier aan.

6.3 Een verdere reflectie over de onderzoeksresultaten en het onderzoek

---

Het komt in ons land regelmatig voor dat nieuwe maatregelen ingevoerd worden, maar dat deze in de praktijk spijtig genoeg onvoldoende ingang vinden door bijvoorbeeld onvoldoende middelen of capaciteit. In dit onderzoek vermelden bijna alle magistraten dat er een goede beschikbaarheid is van de kinderverhoorders en verhoorlokalen. Dit geeft aan dat de implementatie van het audiovisueel verhoor in de praktijk goed verloopt. Het audiovisueel verhoor en de meerwaarde ervan blijkt bij parketmagistraten in het algemeen breed aanvaard te zijn. Parketmagistraten zijn echter niet de enige personen die een audiovisueel verhoor kunnen bevelen. Ook onderzoeksrechters hebben deze beslissingsbevoegdheid. We hebben echter geen zicht op hoe de praktijk bij deze magistraten verloopt. Uit één interview blijkt evenwel dat onderzoeksrechters in het desbetreffende arrondissement wel eens de neiging hebben om het kind te laten herverhoren indien er na de eerste verklaringen tegenstrijdige informatie opduikt. Audiovisuele verhoren vermijden met andere woorden niet

altijd volgende verhoren. We kunnen ons dan ook de vraag stellen of deze tendens ook in andere arrondissementen voorkomt. En zijn onderzoeksrechters voldoende op de hoogte van de bedoeling van een audiovisueel verhoor? Verder onderzoek is dan ook aangeraden om hier een breder zicht op te krijgen.

We zijn ons bewust van een aantal tekortkomingen in dit onderzoek. Een eerste aspect is het beperkte aantal respondenten. Op basis van acht interviews is het namelijk moeilijk om duidelijke conclusies te trekken. Maar ondanks de beperkte mogelijkheden van dit onderzoek is er toch interessante informatie naar boven gekomen. Het was immers de bedoeling om een eerste blik te werpen op het beslissingsproces van parketmagistraten bij het overgaan tot een audiovisueel verhoor. Ook de interviews zelf vertonen een aantal knelpunten. Omdat sommige magistraten vrij beperkte tijd hadden voor het interview, was het niet altijd mogelijk om diepgaand op alle aspecten in te gaan. Zonder deze tijdsdruk zou er meer informatie naar boven kunnen gekomen zijn. Niet alle magistraten waren bovendien uitgebreid in hun antwoorden. Ze bleken het soms moeilijk te hebben om antwoorden te formuleren, omdat ze niet altijd even bewust bezig zijn met de verschillende besproken aspecten van het audiovisueel verhoor. Bovendien is de verkregen informatie bij deze magistraten minder afkomstig van hun 'vrij verhaal', maar meer bekomen door gerichte vragen. Met een knipoog naar de suggestiviteit bij kinderen, kunnen we met andere woorden de bemerking maken dat de antwoorden in ons onderzoek soms gestuurd zijn. Anderzijds was dit soms noodzakelijk om dieper in te gaan op onderwerpen die spontaan niet aan bod zouden komen. Ook de beperkte ervaring in het interviewen, kunnen we als een knelpunt beschouwen.

We kunnen geen duidelijke conclusies trekken in verband met verschillen tussen arrondissementen waar er veel en weinig audiovisuele verhoren bevolen worden. Het lijkt ons dat de visie en de beslissingspraktijken van de individuele parketmagistraat eerder leidt tot mogelijke variatie. We moeten uiteraard ook rekening houden met het aantal dossiers waar een audiovisueel verhoor in de verschillende arrondissementen mogelijk was. Verder kunnen ook de verschillende tijdstippen waarop de opleidingen van de verhoorders afgerond zijn en de netwerken zijn opgericht een belangrijke invloed hebben op het verschillend aantal verhoren. Met ons onderzoek hebben we hier echter geen zicht op.

Om duidelijke uitspraken te kunnen doen en een antwoord te bieden op meer specifieke onderzoeksvragen, is uitgebreid onderzoek nodig. Ondanks de beschreven tekortkomingen zijn we tevreden met onze gekozen onderzoeksmethode. We vermoeden dat we via schriftelijke vragenlijsten minder gedetailleerde informatie zouden bekomen hebben. Ook naar verder onderzoek toe, lijken interviews de meest optimale keuze. Dit gebeurt bij voorkeur op grote schaal, namelijk in alle gerechtelijke arrondissementen, zowel in Vlaanderen als Wallonië.

Op basis van onze onderzoeksresultaten adviseren we de dienst Gedragwetenschappen van de federale politie, om magistraten zo veel mogelijk persoonlijk te sensibiliseren. Dit kan gebeuren via informatiesessies in groep. Hoewel de richtlijnen in de Ministeriële omzendbrief reeds heel wat informatie bieden en vrij omvattend zijn, zijn er nog een aantal onduidelijkheden. Via persoonlijk contact kan men gemakkelijk inspelen op eventuele vragen en deze in groep bespreken. Dit is mogelijk niet evident om in de praktijk te realiseren. Een schriftelijke verspreiding met de bespreking van een aantal knelpunten kan reeds een nuttige oplossing bieden.

ALGEMEEN BESLUIT

In deze eindverhandeling staat het audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers en getuigen centraal. Getuigenissen van kinderen en voornamelijk de betrouwbaarheid hiervan, vormden het onderwerp van menig discussies en deden heel wat inkt vloeien. Pioniers als Binet, Stern en Varendonck wezen in het begin van vorige eeuw op het gevaar van suggestie en de beïnvloedbaarheid van kinderen. Hun onderzoeksbevindingen bevestigden veelal het wantrouwen ten aanzien van jonge getuigen. Terwijl men vroeger 'overtuigende' bewijzen had van de onbetrouwbaarheid van kinderen als getuigen, blijkt tegenwoordig het tegendeel waar te zijn. Sinds de jaren tachtig is er heel wat onderzoek gevoerd. Deze studies geven aan dat kinderen betrouwbare getuigen kunnen zijn, mits ze op de gepaste wijze ondervraagd worden. Op basis van wetenschappelijk onderzoek is internationaal een consensus gegroeid waarbij de nadruk ligt op het vrije verhaal en het stellen van open vragen en het vermijden van suggestieve vragen. We moeten uiteraard rekening houden met welk doel men onderzoek voert. Vroeger gebeurde onderzoek voornamelijk in functie van 'onnauwkeurigheden' bij getuigen. Nu wordt eerder gekeken naar de 'nauwkeurigheden'. Dit is een belangrijke nuance, omdat het een bepaalde visie impliceert. Kinderen hebben intussen een plaats als volwaardige getuige verworven. Hun woord en verhaal over de feiten die ze hebben meegemaakt, krijgen de slagkracht die nodig is in strafprocedures die ook hen aanbelangen.

Maar moet men ook niet de vraag stellen 'Wat kunnen wij voor het kind doen?' in plaats van 'Wat kan het kind voor ons doen?'. Zijn strafrechtssystemen -die eigenlijk voor en door volwassenen ontwikkeld zijn- wel voldoende afgestemd op kinderen? Het bewustzijn is inmiddels gegroeid dat bestaande rechtsprocedures, zoals het verschijnen voor de rechtbank, weinig kindvriendelijk kunnen genoemd worden. Verschillende landen zoals België, Nederland, Engeland en Wales hebben inmiddels aanpassingen doorgevoerd en speciale maatregelen ontwikkeld om aan de specifieke noden van kinderen tegemoet te komen. Eén van deze mogelijkheden is de audiovisuele opname van het verhoor. Dit vermijdt ondermeer herhaalde verhoren en de verschijning voor de rechtbank. Het maakt bovendien mogelijk dat de getuigenis snel na de feiten gebeurt en dat de herinneringen zo weinig mogelijk gekleurd zijn.

Terwijl in Engeland en Wales, en in Nederland reeds eind jaren tachtig de eerste initiatieven rond het videoverhoor zijn ontstaan, zagen we deze ontwikkeling in ons land pas midden jaren negentig. Uit onze literatuurstudie blijkt dat deze landen verscheidene richtlijnen hebben ontwikkeld. Audiovisuele verhoren worden bijvoorbeeld afgenomen door specifiek opgeleide verhoorders in aangepaste lokalen en volgens vastgelegde principes. Deze landen blijken reeds heel wat inspanningen te hebben geleverd om de betrokkenheid van kinderen in de rechtspleging in het algemeen en het verhoor van minderjarigen in het bijzonder, meer kindvriendelijk te maken. De ontwikkeling van het videoverhoor mondde in Engeland en Wales, en in ons land zelfs uit tot een specifieke wetgeving. De wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen betekende in ons land een belangrijk keerpunt, maar zeker niet het eindpunt. Sindsdien zijn er gestandaardiseerde opleidingen ontwikkeld en zijn er netwerken van kinderverhoorders in het hele land tot leven geroepen. Nu nog gebeuren er investeringen om het kinderverhoor in ons land te optimaliseren.

In de literatuur omtrent het (audiovisueel) verhoor van kinderen gaat de aandacht veelal naar de betrouwbaarheid van de verklaringen en hoe men de betrokkenheid van kinderen bij de

strafrechtspleging meer kindvriendelijk kan maken. Met het onderzoek van deze eindverhandeling bekijken we het audiovisueel verhoor vanuit een ander perspectief, namelijk vanuit de magistratuur. In ons land zijn het namelijk de magistraten die de beslissing nemen tot een audiovisueel verhoor. Aangezien magistraten in een aantal gevallen de mogelijkheid, maar niet de verplichting hebben om over te gaan tot een videoverhoor en er geen strakke richtlijnen bestaan, kunnen we ons de vraag stellen op basis van welke elementen magistraten hun beslissing nemen. Ons onderzoek vormt een explorerende studie van de praktijk van videoverhoren op parketniveau en stelt ons in staat om een eerste beeld te krijgen van welke elementen bij parketmagistraten een rol spelen om al dan niet een audiovisueel verhoor te bevelen. In dit kwalitatief onderzoek hebben we gebruik gemaakt van semi-gestructureerde interviews, afgenomen van parketmagistraten uit verscheidene gerechtelijke arrondissementen.

De Ministeriële omzendbrief van 2001 biedt voor magistraten een belangrijke leidraad in de beslissingen om bij minderjarigen al dan niet over te gaan tot een videoverhoor. Parketmagistraten blijken voornamelijk bij minderjarige *slachtoffers* te opteren voor een audiovisueel verhoor. De meest belangrijke elementen die een rol spelen in deze beslissingen zijn enerzijds kenmerken van het kind zoals de leeftijd en de mondigheid en anderzijds de feiten zelf. Het audiovisueel verhoor wordt voornamelijk in kader van zedenfeiten en mishandeling bevolen. Andere elementen zijn veelal in het belang van het dossier of in het belang van het kind. Bij deze beslissingen blijkt de informatie van de politie over de verhoorbaarheid van het kind en wenselijkheid van een audiovisueel verhoor veel gewicht te krijgen. Magistraten zijn er zich van bewust dat niet alle feiten waarbij een minderjarige betrokken is, om een audiovisueel verhoor vraagt. Onnodig veel beroep doen op deze intensieve methode kan immers nefast zijn voor een goede werking van de netwerken kinderverhoorders. In de praktijk blijken magistraten de omzendbrief van 2001 in het algemeen goed op te volgen. Er zijn in deze omzendbrief echter een aantal lacunes en onduidelijkheden te bespeuren, die zich ook uiten in de praktijk. Wat de toepassing bijvoorbeeld van het audiovisueel verhoor bij minderjarige daders betreft, blijkt er onenigheid te bestaan. De Dienst Gedragswetenschappen kan aan deze tekortkomingen tegemoet komen door informatiesessies of schriftelijke verspreiding van informatie rond deze knelpunten. Op basis van deze studie kunnen we niet besluiten dat er tussen arrondissementen waar veel of weinig audiovisuele verhoren gebeuren, verschillen zijn in het beslissingsproces van de parketmagistraat. Verder onderzoek waarin men rekening houdt met het tijdstip van de opleiding en met het aantal dossiers van onder meer zedenfeiten en mishandeling, is aangeraden. Om verschillen tussen de arrondissementen in ons land en eventuele tendenzen in Wallonië en Vlaanderen bloot te leggen, is uitgebreid onderzoek noodzakelijk. Verdere studies kunnen ook aanwijzen hoe de beslissingen omtrent audiovisuele verhoren bij onderzoeksrechters verlopen.

De implementatie van het videoverhoor en de netwerken kinderverhoorders is vrij recent en deze ontwikkeling is nog volop aan de gang. Op basis van onze onderzoeksgegevens kunnen we evenwel besluiten dat het audiovisueel verhoor op parketniveau zijn ingang heeft gevonden en breed aanvaard wordt. Dit is een belangrijke vaststelling, omdat magistraten een belangrijke rol spelen. Zij beslissen namelijk of een audiovisueel verhoor zal doorgaan en hebben aldus een bijdrage tot het succes van de netwerken kinderverhoorders. De investeringen in de ontwikkeling van deze netwerken moeten immers in de praktijk leiden tot het daadwerkelijk benutten van deze techniek. Onze resultaten zijn alleszins veelbelovend. België blijkt met andere woorden de goede weg te zijn ingeslaan.

BIBLIOGRAFIE

Wetgeving

Nederland

Art. 167a Wetboek van Strafvordering

Art. 217 Wetboek van Strafvordering

België

Art. 28quinquies §2 Wetboek van Strafvordering

Art. 47bis Wetboek van Strafvordering

Art. 57 §2 Wetboek van Strafvordering

Art. 91bis tot en met art. 101 Wetboek van Strafvordering

Art. 190bis Wetboek van Strafvordering

Art. 327bis Wetboek van Strafvordering

Wet 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen, *B.S.* 25 april 1995.

Wet 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveau's, *B.S.* 5 januari 1999.

Art. 38 tot en met art. 40 Wet 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, *B.S.* 17 maart 2001.

Ministeriële Omzendbrief 16 juli 2001 over de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven.

Ministeriële Richtlijn 20 februari 2002 tot regeling van de taakverdeling, de samenwerking, de coördinatie en de integratie tussen de lokale en de federale politie inzake de opdrachten van gerechtelijke politie, *B.S.* 1 maart 2002, 8191-8200.

Boeken

BAARDA, D.B., DE GOEDE, M.P.M. en TEUNISSEN, J., *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, Houten, Stenfert Kroese, 2001, 255 p.

- BAARDA, D.B., DE GOEDE, M.P.M. en VAN DER MEER-MIDDELBURG, A.G.E., *Basisboek Open interviews, Praktische handleiding voor het voorbereiden en afnemen van open interviews*, Houten, Stenfert Kroese, 1996, 165 p.
- BILLIET, J. en WAEGE, H. (eds.), *Een samenleving onderzocht, Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2001, 390 p.
- CAMBRE, B. en WAEGE, H., "Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews", in BILLIET, J. en WAEGE, H. (eds.), *Een samenleving onderzocht, Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2001, 315-342.
- CASHMORE, J., "Innovative Procedures for Child Witnesses", in WESTCOTT, H.L., DAVIES, G.M. en BULL, R.H.C. (eds.), *Children's Testimony, A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*, Chichester, Wiley, 2002, 203-217.
- CECI, S.J. en BRUCK, M., *Jeopardy in the Courtroom*, Washington, American Psychological Association, 2000, 336 p.
- CECI, J., CROSSMAN, A.M., SCULLIN, M.H., GILSTRAP, L. en HUFFMAN, M.L., "Children's Suggestibility Research: Implications for the Courtroom and the Forensic Interview", in WESTCOTT, H.L., DAVIES, G.M. en BULL, R.H.C. (eds.), *Children's Testimony, A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*, Chichester, Wiley, 2002, 117-130.
- CLAEYS, L. en COOLS, B., "Audiovisueel verhoor van kinderen", in VERMEULEN, G. (ed.), *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, 533-564.
- CRESWELL, J.W., *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, Londen, SAGE, 2003, 246 p.
- DAVIES, G. en WESTCOTT, H., "Videotechnology and the Child Witness", in DENT, H. en FLIN, R. (eds.), *Children as Witnesses*, Chichester, Wiley, 1992, 211-229.
- DAVIES, G.M. en WESTCOTT, H.L., *Interviewing Child Witnesses under the Memorandum of Good Practice: A research review*, Londen, Home Office Police Research Series, 1999, 57 p.
- DECOUX, R., "Het verhoor: slechts de asse die rest van een laaiende vuurhaard?", in VAN ELCHINGEN, S. (ed.), *Het politieverhoor*, Leuven, Centrum voor politiestudies v.z.w., 1999, 103-123.
- DEKENS, K.M.K. en VAN DER SLEEN, J., *Het kind als getuige, Theorie en praktijk van het verhoor*, 's Gravenhage, VUGA, 1997, 77 p.
- DENT, H., "The Effects of Age and Intelligence on Eyewitnessing Ability", in DENT, H. en FLIN, R. (eds.), *Children as Witnesses*, Chichester, Wiley, 1992, 1-13.
- DENT, H. en FLIN, R. (eds.), *Children as Witnesses*, Chichester, Wiley, 1992, 259 p.

- DEPARTMENT OF HEALTH, HOME OFFICE EN DEPARTMENT OF EDUCATION AND SCIENCE, *Working together to safeguard children: a guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children*, Londen, The Stationary Office, 1999, 120p.
- FLICK, U., *An Introduction to Qualitative Research*, Londen, SAGE, 2002, 310 p.
- FLIN, R., BULL, R., BOON, J. en KNOX, A., "Children in the Witness-Box", in DENT, H. en FLIN, R., *Children as Witnesses*, Chichester, Wiley, 1992, 167-179.
- GOODMAN, G.S. en BOTTOMS, B.L. (eds.), *Child victims, child witnesses: Understanding and improving testimony*, Londen, Guilford, 1993, 333 p.
- GUDJONSSON, G.H., *The Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook*, Chichester, Wiley, 2003, 684 p.
- HOME OFFICE, *Memorandum of Good Practice on Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings*, Londen, HMSO, 1992, 56 p.
- HOME OFFICE, *Speaking up for Justice*, Londen, Home Office, 1998, 268 p.
- JEFFERIES, D., "Police and Social Workers: Joint Work with Youth in England", in VERNON, J. en MC KILLOP, S. (eds.), *Preventing Juvenile Crime*, Canberra, Australian Institute of Criminology, 1991, 103-112.
- KVALE, S., *InterViews, An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, Londen, SAGE, 1996, 326 p.
- LAMB, M.E., ORBACH, Y., STERNBERG, K.J., ESPLIN, P.W. en HERSHKOWITZ, I., "The Effects of Forensic Interview Practices on the Quality of Information Provided by Alleged Victims of Child Abuse", in WESTCOTT, H.L., DAVIES, G.M. en BULL, R.H.C. (eds.), *Children's Testimony, A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*, Chichester, Wiley, 2002, 131-145.
- MASA, I. en SMALING, A., *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*, Amsterdam, Boom, 1998, 146 p.
- RASSIN, E. en VAN KOPPEN, P.J., "Het verhoren van kinderen in zedenzaken", in VAN KOPPEN, P.J., HESSING, D.J., MERCKELBACH, H.L.G.J. en CROMBAG, H.F.M. (eds.), *Het recht van binnen: psychologie van het recht*, Deventer, Kluwer, 2002, 507-530.
- SAYWITZ, K.J., "Developmental Underpinnings of Children's Testimony", in WESTCOTT, H.L., DAVIES, G.M. en BULL, R.H.C. (eds.), *Children's Testimony, A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*, Chichester, Wiley, 2002, 3-19..
- SPENCER, J.R., "Reforming the Law on Children's Evidence in England: The Pigot Committee and After", in DENT, H. en FLIN, R. (eds.), *Children as Witnesses*, Chichester, Wiley, 1992, 113-129.

- THION, P. en BOUZOUMITA, S., "Strafrechtelijk bescherming van minderjarigen in Nederland", in VERMEULEN, G. (ed.), *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, 5-41.
- VAN ELCHINGEN, S. (ed.), *Het politieverhoor*, Leuven, Centrum voor politiestudies v.z.w., 1999, 147 p.
- VAN KOPPEN, P.J. en CROMBAG, H.F.M. (eds.), *De menselijke factor, Psychologie voor juristen*, Arnhem, Gouda Quint, 1991, 322 p.
- VAN KOPPEN, P.J., HESSING, D.J., MERCKELBACH, H.L.G.J. en CROMBAG, H.F.M. (eds.), *Het recht van binnen: psychologie van het recht*, Deventer, Kluwer, 2002, 1197p.
- VERBANDT, C. en PONJAERT, I., *Ondervraging van kinderen. Behoeften inzake onthaal, opvang en ondervraging van kinderen die getuige of slachtoffer zijn van een misdrijf*, Brussel, Politeia, 1996, 149 p.
- VERMEULEN, G. (ed.), *Strafrechtelijke bescherming van minderjarigen*, Antwerpen, Maklu, 2001, 699 p.
- VERNON, J. en MC KILLOP, S. (eds.), *Preventing Juvenile Crime*, Canberra, Australian Institute of Criminology, 1991, 203 p.
- WESTCOTT, H.L., DAVIES, G.M. en BULL, R.H.C. (eds.), *Children's Testimony, A Handbook of Psychological Research and Forensic Practice*, Chichester, Wiley, 2002, 394 p.
- WOLTERS, G., "De betrouwbaarheid van ooggetuigen", in VAN KOPPEN, P.J. en CROMBAG, H.F.M. (eds.), *De menselijke factor, Psychologie voor juristen*, Arnhem, Gouda Quint, 1991, 157-173.
- X, *Audiovisueel verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven*, Federale Politie DGJ/DJG/GWSC, 2003, 45 p.

Bijdragen in tijdschriften

- ACKIL, J.K. en ZARAGOZA, M.S., "Developmental Differences in Eyewitness Suggestibility and Memory for Source", *Journal of Experimental Child Psychology* 1995, 57-83.
- ALDRIDGE, J. en CAMERON, S., "Interviewing child witnesses: Questioning techniques and the role of training", *Applied Developmental Science* 1999, 136-147.
- ALESSI, H.D. en BALLARD, M.B., "Memory development in Children: Implications for Children as Witnesses in Situations of Possible Abuse", *Journal of Counseling & Development* 2001, 398-404.

- CECI, S.J. en BRUCK, M., "Suggestibility of the Child Witness: A Historical Review and Synthesis", *Psychological Bulletin* 1993, 403-439.
- CEDERBORG, A.C., "Factors influencing child witnesses", *Scandinavian Journal of Psychology* 2004, 197-205.
- COOPER, D., "Pigot Unfulfilled: Video-recorded Cross-examination under section 28 of the Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999", *Criminal Law Review* 2005, 456-466.
- DENT, H.R. en STEPHENSON, G.M., "An experimental study of the effectiveness of different techniques of questioning child witnesses", *British Journal of Social and Clinical Psychology* 1979, 41-51.
- DUPUIS, B., "Audiovisueel verhoor van minderjarigen, Naar een netwerk van specialisten", *Inforevue* 2002, afl. 12, 2-7.
- ELBERS, E. en TER LAAK, J.J.F., "Kinderen als getuigen", *Justitiële Verkenningen* 1989, afl. 6, 91-109.
- FREEMAN, K.A. en MORRIS, T.L., "Investigative interviewing with children: Evaluation of the effectiveness of a training program for child protective service workers", *Child Abuse and Neglect* 1999, 701-713.
- GOODMAN, G.S., "Children's Testimony in Historical Perspective", *Journal of Social Issues* 1984, afl. 2, 9-25.
- GOODMAN, G.S., "The Child Witness: Conclusions and Future Directions for Research and Legal Practice", *Journal of Social Issues* 1984, afl. 2, 157-175.
- HOYANO, L.C.H., "Striking a Balance between the Rights of Defendants and Vulnerable Witnesses: Will Special Measures Directions Contravene Guarantees of a Fair Trial?", *Criminal Law Review* 2001, 948-969.
- LAMB, M.E., STERNBERG, K.J. en ESPLIN, P.W., "Conducting investigative interviews of alleged sexual abuse victims", *Child Abuse and Neglect* 1998, 813-823.
- LAMB, M.E., STERNBERG, K.J., ORBACH, Y., ESPLIN, P.W. en MITCHELL, S., "Is ongoing feedback necessary to maintain the quality of investigative interviews with allegedly abused children?", *Applied Developmental Science* 2002, 35-41.
- LAMB, M.E., STERNBERG, K.J., ORBACH, Y., HERSHKOWITZ, I., HOROWITZ, D. en ESPLIN, P.W., "The effects of intensive training and ongoing supervision on the quality of investigative interviews with alleged sex abuse victims", *Applied Developmental Science* 2002, 114-125.
- LOFTUS, E.F. en DAVIES, G.M., "Distortions in the memory of children", *Journal of Social Issues* 1984, afl. 2, 51-67.
- OOST, J. en JANS, J., "Kinderen horen met video wordt landelijk ingevoerd", *Algemeen Politieblad* 1990, 470-472.

- ORBACH, Y., HERSHKOWITZ, I., LAMB, M.E., STERNBERG, K.J., ESPLIN, P.W. en HOROWITZ, D., "Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged child abuse victims", *Child Abuse and Neglect* 2000, 733-752.
- SOMERS, P. en VANDERMEERSCH, D., "L'enregistrement des auditions des enfants victimes d'abus sexuels: premiers jalons d'évaluation de l'expérience bruxelloise", *Rev. dr. pén.* 1997, 376-404.
- SPENCER, J.R., "Child Witnesses, Video-Technology and the law of Evidence", *Criminal Law Review* 1987, 76-83.
- STERNBERG, K.J., LAMB, M.E., ESPLIN, P.W. en BARADARAN, L.P., "Using a scripted protocol in investigative interviews: A pilot study", *Applied Developmental Science* 1999, 70-76.
- STERNBERG, K.J., LAMB, M.E., ORBACH, Y., ESPLIN, P.W. en MITCHELL, S., "Use of a structured investigative protocol enhances young children's responses to free recall prompts in the course of forensic interviews", *Journal of Applied Psychology* 2001, 997-1005.
- VAN DE PLAS, M., "Wat met de ondersteuning aan de lokale politie door de federale politie na 2004", *TAM-TAM Techniek Audiovisueel verhoor Minderjarigen (intern tijdschrift GWSC)* 2004, afl. 6, 13.
- VAN KOPPEN, P.J. en VAN DOELAND, J.T., "Als papa de verdachte is, Het verschoningsrecht van kinderen in zedenzaken", *Nederlands Juristenblad* 2004, 1248-1252.
- VOGELTANZ, N.D. en DRABMAN, R.S., "A procedure for evaluating young children suspected of being sexually abused", *Behavior Therapy* 1995, 579-597.
- WARREN, A.R., WOODALL, C.E., THOMAS, M., NUNNO, M., KEENEY, J.M., LARSON, S.M. en STADFELD, J.A., "Assessing the effectiveness of a training program for interviewing child witnesses", *Applied Developmental Science* 1999, 128-135.
- ZAJAC, R. en HAYNE, H., "I Don't Think That's What Really Happened: The Effect of Cross-Examination on the Accuracy of Children's Reports", *Journal of Experimental Psychology* 2003, 187-194.

Internetbronnen

- CAMBRIDGESHIRE ACPC, <http://www.cambsacpc.org.uk/downloads/appendix4.pdf>, geraadpleegd op 30 maart 2005.
- FEDERALE POLITIE, http://www.fedpol.be/old_site/rw/revue/143/143_09.htm, geraadpleegd op 30 september 2004.

HOME OFFICE, <http://www.homeoffice.gov.uk/docs/yjceact.html>, geraadpleegd op 8 juli 2005.

HOME OFFICE, *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings, Guidance for Vulnerable or Intimidated Witnesses, including Children*, gevonden te CROWN PROSECUTION SERVICE, <http://www.cps.gov.uk/publications/prosecution/bestevidencevol2.html>, geraadpleegd op 9 juli 2005.

HOME OFFICE PRESS RELEASES, http://www.homeoffice.gov.uk/pageprint.asp?item_id=1172, geraadpleegd op 9 juli 2005.

OPENBAAR MINISTERIE NEDERLAND, *Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik*, gevonden te <http://www.om.nl/?p=pg&s=414>, geraadpleegd op 6 april 2005.

POLITIE, <http://www.poldoc.be/dir/dgj/djg/web/djgcomn.htm>, geraadpleegd op 2 september 2004.

SEKSUEEL MISDRIJF, http://www.seksueelmisdrijf.nl/info/richtlijn_justitie.htm, geraadpleegd op 6 april 2005.

SHEFFIELD, <http://www.sheffield.gov.uk/safe--sound/protection-from-abuse/child-protection/sheffield-area-child-protection-committee/procedure-manual>, geraadpleegd op 30 maart 2005.

SPENCER, J.R., *Proposals for Reform, International Conference on Child Witnesses and their Evidence 2002*, gevonden te JUDICIAL STUDIES BOARD, http://www.jsboard.co.uk/international/child_related/conferences/mf_09.htm, geraadpleegd op 9 juli 2005.

THE CROWN PROSECUTION SERVICE, http://www.cps.gov.uk/legal/section4/chapter_c.html, geraadpleegd op 2 april 2005.

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK- EN DOCUMENTATIECENTRUM, http://www.wodc.nl/publicatie/aanpakcriminaliteit/criminaliteitsproblemen/seksueel_kindermisbruik/basisfeiten/aard/, geraadpleegd op 7 april 2005.

Andere

Schriftelijke contacten met Marcel Verhoef, zedenrechercheur te Zutphen (district IJsselstreek), Nederland.

DE WIEST, H., *Het audiovisueel verhoor van minderjarigen* (powerpoint-presentatie gebruikt op een terugkomdag voor docenten op 14 februari 2005), onuitg.

BIJLAGEN

- Bijlage 1:** Uittreksel van de wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen.
- Bijlage 2:** Chronologisch overzicht van de opleiding 'Techniek Audiovisueel verhoor Minderjarigen'.
- Bijlage 3:** Overzicht van het interviewschema met de topics en voorbeeldvragen.
- Bijlage 4:** Brief overhandigd aan de magistraten bij het interview.
- Bijlage 5:** Interviews.